

LA REVISTA

QUADERNS DE MIL NOU CENTS TRENTA-U

ANY XVII. — JULIOL-DESEMBRE

PERTENECE A LA BIBLIOTECA
DEL
ATENEO BARCELONES

TERRA I LLIBERTAT

Hi havia un home a les vinyes de l'ex-marquès de Claramunt. Sorgia com Anteu sobre l'occeà de pàmpols en dansa, onades de sarments, on com peixos morats fluctuaven els penjolls. Es deia Espartac (abans Miquel) Benages, i els ulls li lluien com grans de moscatell. Com una vespa de metall clavada en la roba del slip, la falç i el martellet; la paiola coronant el front color de most; a la butxaca el carnet, i a les mans la circular que el sindicat aquell dia enviava als amos fent saber llur desposseïció definitiva.

Espartac Benages respirava i reia amb el victoriós sospir del treballador emancipat. Passejava pel mallol el goig triomfal de la llibertat econòmica. Per fi, l'íntegre producte de les seves suors, seu era i de ningú més Mai més el vampir capitalista no xuclarà la seva sang ni el seu vi.

L'orella experta del pagès coneixia, de sobte, costes avall certa remor de fulles. Es girà, i el primer esguard d'obrer que ha trencat les cadenes cedí al primer engelosit reüll de propietari.

Hi havia *un altre home* a les vinyes de l'ex-marquès de Claramunt.

Damunt les celles una visera de cartró. Overrall de mecànic decorat igualment amb la insígnia soviètica. A un braç el cistell, i a la mà dreta el raïm arrencat. Era Espartac (abans Martí) Garcia, president del Sindicat Unic d'obriers sense feina.

La veu de Benages portà a l'intrús volant per damunt dels ceps la imprecació indignada. —Es meu! Són les meves suors, i és meu l'íntegre fruit!

La boca de Garcia s'obrí per a una sola paraula: —Tinc sed!

El camperol anava predicant: —El producte íntegre! el producte íntegre!...

La mà de Garcia s'obrí per a un sol gest. Se la posà al flanc i l'estengué guarnida amb una pistola automàtica.

Benages s'enfonzà entre els ceps i s'esmunyí a la barraca. Es recordà que encara era del Sometent, i sortí enfora amb el rifle pacificador.

Marges avall, el mecànic es feia escàpol, el cistell curullat amb grapats de suors del rabassaire.

* * *

Aquell hivern fou fecund en pluges i en idees; les sembres germinaren en realitzacions. Després dels xàfecs de floreal, messidor de raig ardent torrava els camps de l'ex-marquès de Claramunt, i Benages bevia el vi dels segadors, tenint al costat, símbol d'aquell mes, la falç i la carabina.

Carretera amunt, venia de ciutat un camió. S'aturà a la llinda dels camps de blat en sega, i en devallà Garcia, devingut comissari de requisita. Duia una brusa verda amb traus vermells, al braç una banda negra amb lletres russes, i a l'espatlla un fusell metrallador.

Espartac Garcia s'acostà a les garberes, i pronuncià, imperativa, una paraula sola: —El blat!

Espartac Benages roncà un altre mot tràgic: —Es meu!

El comissari plantà el tripode i preparà l'arma.

El pagès invocà el seu dret únic: —Jo l'he produït.

Els dos Espartacs es miraven amb la fúria decebuda de dos galans traïts per una mateixa dona, traïts tots dos per una mateixa teoria.

—Jo ho produeixo. —Jo ho necessito.— Dos títols iguals, irreductibles i antagònics sortien al fons, com una roca estèril, sota la terra vegetal del dret clàssic.

I el sol de juny dibuixà sobre els rostolls un signe misteriós i terrible. L'ombra d'una garbera flanquejada, com d'uns gegants d'escut heràldic, amb l'ombra de dos homes engaltant-se el fusell l'un contra l'altre.

R. RUCABADO.

EL CENTENARI DE HEGEL

S'escau enguany el primer centenari de la mort del filòsof alemany Jordi Guillem Frederic Hegel (1770-1831). LA REVISTA, atenta com sempre a l'inquietud de l'hora, em demana, amb urgència, una nota sobre l'esmentat centenari. Sense entrar en certes interioritats del sistema—explicació que ací estaria fora de lloc—, em limitaré a fer algunes indicacions sobre la significació de la filosofia de Hegel en el moment que va aparèixer i en el moment actual.

El Hegelianisme és un moment lògic dintre del procés de la filosofia postkantiana. Tot l'esforç filosòfic de Kant es concentra principalment a mesurar la capacitat de la raó humana, a fixar els límits i el valor del nostre coneixement. Filosofia crítica anomena Kant a la seva filosofia, i afirma, amb convicció, que més interessant que bastir una filosofia és apendre de filosofar.

Però és una llei, comprovada per la història de la filosofia, que tot període crític és un moment de transició, el qual és resolt dintre d'aquestes dues vies: o bé mitjançant una davallada vers l'escepticisme o, pel contrari, amb una nova empenya vers la construcció metafísica. La filosofia de Hegel—com la de Fichte i la de Schelling que la precedeixen— significa la prossecució de la segona ruta, però d'una manera total, optimista sense defallences, apoteòsica. És una filosofia d'una sola peça, animada d'un veritable furor de construcció, arquitectònica fins als més nimis detalls.

El Hegelianisme és un sistema de l'identitat, panlogista—la lògica es confon amb la metafísica—, evolucionista. L'Univers és canvi perpetu, incessant esdevenir. És, també, lluita i contradicció, superada cada vegada mitjançant la síntesi dels contraris. Hegel admet i desenrotlla la idea del progrés indefinit, però no en un sentit individualista—com en el període de les llums de l'Enciclopèdia francesa o de l'*Aufklärung* alemanya—, sinó d'una manera objectivista, de dalt a baix, anàlogament a com A. Comte, més tard i

amb criteri empirista, esbossa l'"evolució progressiva de la humanitat". La filosofia de Hegel en el moment de la seva aparició—i és aquest el propòsit del seu autor— actua en el món social com una filosofia més aviat conciliadora, contrarevolucionària, gairebé burgesa.

El procés dialèctic de la Idea hegeliana conté l'explicació entera de l'Univers, així del món de la naturalesa com del món de l'esperit. L'unitat de l'ideal i el real, de l'infinít i el finít no es realitza sinó en aquell grau suprem de la vida que entra en el regne de l'"esperit absolut". És ací on l'esperit, en virtut del seu propi moviment, es reconcilia amb si mateix. Això s'efectua en la triple esfera de l'art, en forma d'intuïció sensible, de la religió, en forma de sentiment i representació, i de la filosofia, mitjançant el concepte pur. Queda així entronitzada la filosofia. L'exercici filosòfic suposa com a condició prèvia la fe en el poder de l'esperit, el vol il·limitat del pensament. La filosofia—diu Hegel— té que fer-se càrrec del contingut de la religió, inclús contra algunes actituds desesperades de la teologia o contra l'opinió corrent que considera una temeritat voler conèixer el pla de la Providència. Cal refugiar-se en la filosofia—afegeix—, si hom vol conèixer Déu. Hegel recull l'acusació d'"orgull de la raó" amb què és qualificada la seva actitud: no la rebutja, i sols l'explica.

Per altra banda, segons Hegel, la filosofia no preludeix la història: vé després de la història. És la comprensió intel·lectual del seu temps, o potser millor, del temps immediatament anterior. "La història universal és l'exposició del procés diví i absolut de l'esperit, en les seves formes supremes". Funció de la filosofia és palesar el fons racional—que no és precisament la raó d'un subjecte individual, sinó la raó divina i absoluta—, que anima i presideix el curs de la història. D'ací el cèlebre principi hegelian: ço que és real és racional, i ço que és racional és real.

La filosofia de Hegel és una de les síntesis

més ambiciosos intentades per l'esperit humà. I és per aquesta consideració, que el nostre Xavier Llorens—socràtic per temperament, que conrea la filosofia abans que tot com una higiene del pensar i professava sincerament l'*ars nesciendi*—simbolitza en la filosofia de Hegel tot l'horror que ell sentia vers els "grans sistemes", els quals—deia—responen més a les aspiracions que a les forces reals de l'esperit humà.

Considerada des d'un altre punt de mira, la filosofia de Hegel, malgrat les seves tendències universalistes i la influència exercida en altres nacions, és una filosofia profundament alemanya. Els cèlebres *Discursos a la nació alemanya*, de Fichte, tenen per objecte aixecar l'esperit públic aplanat per l'invasió napoleònica, i més concretament, estructurar una consciència alemanya. Fichte fa consistir l'essència del patriotisme en la consciència que té un poble de si mateix i en la fe en els seus futurs destins. La filosofia de Hegel completa aquesta fase d'exaltació nacionalista, i aporta, al que es senti amb forces per a realitzar-la, la fórmula filosòfica de l'imperialisme.

Es aquesta fe imperialista que inspira a Hegel—rompent les malles d'un lèxic filosòfic ferreny i difícil—pàgines roentes de passió, plenes de majestat i grandesa. El procés de la història universal es realitza, segons Hegel, per obra dels subjectes col·lectius—un poble dominant i director, que és el protagonista en cada moment històric—, i també pels "individus històrics"—els "herois"—, els quals actuen en cada cas com a mandatari de l'esperit universal, és a dir, de la raó divina. "Aquests homes històrics... són homes pràctics... La seva missió ha estat saber la noció universal (del seu temps), la fase necessària i suprema del seu món, fer d'aquesta llur propi fi i posar-hi llur energia... Els demés es congreguen entorn de llur bandera, perquè ells expressen el que està en el temps. Són els més clarividents del seu món i els que millor saben ço que deu fer-se; ço que ells fan és ço que és just. Els demés els obeeixen necessàriament, perquè senten això. Llurs discursos i llurs accions són el millor que podia dir-se i fer-se". Qui no reconeixerà a contraclaror d'aquest text i d'altres que podríem adduir, l'actitud arrogant i els discursos i les allocucions del Kaiser d'abans i del període de la gran guerra?

El culte a la filosofia de Hegel no s'ha extingit mai a Alemanya i altres nacions, com ho comprova la constant reimpressió de les seves obres; però el Hegelianisme com a sistema total i compacte pot donar-se per caducat. Així i tot, com diu molt justament Eucken, Hegel ens atreu i ens desplaça a la vegada, i és una força impulsora del nostre segle.

Perduren, en efecte, línies enteres de pensament del Hegelianisme, talment com les columnes mestres que resten dretes després de l'enrunament d'una vasta construcció arquitectònica. Així la seva filosofia del Dret i de l'Estat ha vingut nodrint generacions enteres de juristes i polítics. Notable és també la seva filosofia de l'art. L'*Estètica* de Hegel és, encara avui, un monument. La doctrina hegeliana de l'"esperit objectiu" i la proclamació de la superioritat d'aquest respecte a l'esperit individual, l'estatolatria elevada a sistema, i la teoria de la lluita i de l'esdevenir convertida en la "lluita de classes" i en l'"interpretació materialista de la història", constitueixen l'esquema primordial del socialisme alemany. Karl Marx era un hegelianista. Hegelians o influïts per doctrines hegelianes eren alguns dels fundadors i els principals creadors de la *Psicologia dels pobles* (*Völkerpsychologie*), sense exceptuar Wundt, que en els nostres dies ha sistematitzat aquesta tendència. En fi, l'Hegelianisme ha contribuït poderosament a l'organització dels estudis de filosofia de la cultura, avui d'un interès tan palpitant. Un estudi comparatiu, respecte d'aquest punt, entre la *Filosofia de la història universal* de Hegel i la sorollosa obra de Spengler, *La decadència d'Occident*—la qual, segons declaració expressa del seu autor, és "una morfologia de la història universal" i "una filosofia de la història"—, donaria un balanç altament instructiu.

La commemoració del Centenari de Hegel significa a Alemanya l'homenatge a un dels seus filòsofs més grans i més representatius. Hegel ha encarnat allí, més que cap altre filòsof, aquella tendència professionalista i universitària, que fa de la filosofia la base i el coronament de la cultura. La celebració del Centenari és també la fe de vida de les velles tendències imperialistes, més o menys contingudes pels esdeveniments i

les conveniències momentànies de la post-guerra.

Fora d'Alemanya —i llevat d'algun cas com a Itàlia, on l'Hege'lianisme perdura encara, emmaridat amb les doctrines de Vico—, la commemoració del Centenari ha d'interpretar-se, en termes generals, com un senyal dels nous temps. Significa, en primer lloc, la liquidació definitiva del Positivisme en filosofia, precisament perquè

aquest sistema és la negació de la filosofia. Però significa, a més, l'anhel de superació del Kantisme, és a dir, el retorn normal a la metafísica, a l'esforç constructiu, a l'ardidesa del pensament que no es detura ja davant el llindar del transcendent, considerat tot això com quelcom que pertany a l'essència mateixa de la filosofia.

TOMÀS CARRERAS I ARTAU.

E. A. KARLFELDT

Poeta. Premi Nobel de literatura 1931. En espera que traduccions en llengües llatines ens permetin l'estudi del seu abast líric, recomanem la nota divulgadora de G. Prampolini i constatem el fet de la consagració d'una glòria universal per damunt de les discussions regionalistes i nacionalistes i més sobirana que no la possible extensió geogràfica de la seva llengua d'expressió.

LA CULPABLE

No eren pas pocs, els partidaris de que les nostres manifestacions, fins aleshores desenrotllades en els ambients de la més extriccta intimitat, devien prendre estat de cosa pública. Bona part d'aquells ho creien així, guiats d'una bona fe indubtable, i convençuts de que no teníem dret d'excloure'n els auditoris a l'engròs, a l'ensem que freturaven per a nosaltres un èxit d'aclamació popular.

D'altres, més o menys sincers, i segons ells aferrats a principis radicalment demòcrates, es feien un deure d'abominar sistemàticament dels petits cenacles, com d'una mena de covardia, amb la qual no volien pactar, i ens atiaven cap a les responsabilitats definitives.

Entre aquests darrers, no hi mancaven els que encobrien dessota la seva opinió aparentment oberta, un gran desig d'enfonsament, d'allò que, amb tant de fervor i d'altruisme, havíem tot just redreçat, davant l'opinió seleccionada, segurs com es sentien de la nostra desfeta, en el mateix instant que ens encaréssim amb el públic de per tot arreu, sense seleccions ni predisposicions en favor nostre, és a dir: el que ells en deien el veritable públic, que d'altra part tractaven de suggestionar en contra nostre.

Per aquells amics aparents, alguns dels quals havien estat rebuts amb tots els honoraments, en el si de la nostra institució, per a collir-hi fruita gloriosa, l'obra del Teatre Intim venia a ésser una mena de parany, on es posaven en joc els més refinats enginys, per tal de sortir-nos amb la nostra, i a mi, m'havien declarat, sense cap mena de regateig, mestre en la matèria.

Es a dir: que el meu esforç, la meva sagacitat que havien arribat al punt de comprometre tantes coses que m'eren sagrades, segons es deduïa de les apreciacions d'aquells encoberts hostilitzadors, no passava d'ésser quelcom parell a la gesta d'un *Great Raymond* qualsevulga. Ni que llegida així de passada, aquesta apreciació, es pre-

senti sense ombra de transcendència, m'ha interessat de revelar-la, per quant, cap a les acaballes d'aquest llibre, vindrà a confirmar fins a quin punt arrelen entre nosaltres les llegendes menyspreadores, i com saben coincidir amb certs tarannàs demostratius de l'invariabilitat de la nostra casta a través dels anys.

Tornant al que dèiem, aquells persistents i encoberts contraris a la nostra gestió, sostenien que les manifestacions artístiques devien escometre les masses sense cap mena de perjudici, per quant titllaven de tals, les preparacions, i els alligonaments esmerçats envers un públic mancat de tradició. I és que en el fons, la nostra gestió humilíssima, havia desvetllat moltes temences i moltes inquietuds, d'una banda, als que s'havien fet del teatre una mena de menjaret sens intervencions de cap mena, per a els quals la primera condició la constituïa l'adormiment moral dels espectadors, i de l'altre, als que amb propòsit, tan honrat com es vulgui, però concients d'una manca de preparació indispensable, s'havien fet l'illusió d'innovar, sense els control de les efectives evolucions mundials i convençuts de què el món acabava una mica més enllà de Figueres.

Els fets, però, varen determinar un estat de coincidència entre aquells elements, aquella coincidència tan fàcil d'assolir, quan es tracta de formar un front d'atac, i en lloc d'oposar a la nostra gestió una resistència, o una contradicció noble i activa, d'esforç a esforç, varen optar per el treball de sota-mà, que sempre ha estat característic dels que no porten les mans massa netes.

Mestrestant, nosaltres, eixordats per aquell bati-bull de consells, els uns perfectament sincers, els altres més o menys interessats, i destructors encara d'altres, vàrem creure arribat el moment de donar la cara al públic, disposats a jugar-nos el tot pel tot, per tal d'esvair la llegenda de porucs i de falsos creients que se'ns penjava.

Val a dir, però, que el cas, ho era d'una gran

responsabilitat per a mi, car tot deixava preveure que l'obra que es representés en aquelles circumstàncies, que venien a determinar un repte entre les nostres dèries, i les combinades excitacions previstes, devia forçosament esmicolar-se, davant les inclemències que se'n derivarien. Però aquestes raons, ni que les amargors de la reprovació sorollosa en la més perfecta intimitat em fossin prou conegudes, com havem demostrat en el cas de l'estrena de *Blancaflor*, vaig creure de justícia carregar encara amb el pes sencer de la creu, en aquells moments de prova, obtant per a representar una obra meva, amb el propòsit d'allunyar el perill de que un altre pagués per a mi les rigors d'un combat, que si bé acceptava serenament, mai m'hauria passat pel cap de promoure.

L'obra escullida per aquella sessió pública, es va, doncs, convenir que fos meva, especialment una vegada escoltades per els meus companys les consideracions que els hi feia, i de les quals en són un lleuger reflexe el que acabo d'exposar.

Feia molt de temps, que treballava amb veritable emportament, en una composició teatral que m'atreia moltíssim, perquè em semblava descobrir-hi elements d'una gran tragèdia a la moderna, i d'altra banda, podia reconciliar-me amb els que irònicament m'acusaven de decadent i de simbolista. Havia escullit per a heroïna de la meva obra, a una pobre mossa desamparada de tothom, en l'ambient golafre d'una colònia fabril de les de primera promoció; a una dissortada que es veia rebutjada d'uns i altres, a causa d'un pecat d'amor, del qual sols en foren culpables els seus ulls i la seva bellesa; a una víctima dels homes, afamats d'immondícia, i predicadors de rectituds.

L'ambient on es desenrotllava el meu drama, resumia als meus ulls, els alts i baixos del mateix món on vivim, amb totes les petiteses i l'emportament de les rigors inexorables, aclaparadores de l'ànima assedegada de llum i d'afecció.

Era una obra planejada a grans conjunts, amb l'intenció de pintar en ella les vibracions i els contagis d'una vida esclavitzada pels batecs implacables de la mecànica, productora de fortunes materials i esmicoladora d'esperits.

En aquella ocasió, el meu amic Celestí Galceran, regentava unes importants filatures pels voltants

de Sant Quirse de Besora. L'amabilitat del meu amic va fer que jo pogués passar uns dies en companyia seva, impregnant-me de l'ambient de colònia fabril que m'era tan necessari per tal de realitzar el meu propòsit. Jo em sentia tot content de trobar-me a frec de tantes coses que m'havien passat pel magí, i de veure-les ni gota allunyades de com les havia concebudes. Els exemples que tothora em voltaven enardien doblement el meu propòsit, i convençut que tots aquells elements posats en joc servirien a meravella per a enquadrar l'essencial del meu pensament dramatitzable, tant com de què em sentia amb forces suficients per a escometre'l, em vaix llençar amb gran daler a l'enllestiment de *La Culpable*, títol que havia donat a l'obra escullida, per a ésser representada en la primera sessió pública del meu *teatre íntim*.

I la tragèdia va ésser definitivament escrita en el termini d'uns pocs mesos, i va venir a confirmar el criteri que el nucli dels meus amics havia pres per avant, una vegada n'hagueren escoltat la seva lectura.

El que, de comú acord, vàrem excloure-ne, fou solament un diàleg prelude, entre l'exaltació del pensament, i un personatge anomenat el *Poeta*, que pretenia folrar d'heroisme les aparents vulgaritats de la tragèdia. Ara m'adono de què la invenció d'aquell episodi, no era altra cosa més que una mena d'íntima recança d'haver-me passat sobtadament a un camp que semblava massa oposat al meu; un intent de transigència poc fonamentada; una resistència a l'abdicació, ni que transitòria, de les veritats poètiques que sempre m'havien aconsellat.

No obstant els acords presos, un sol company del nucli, s'hi va mostrar completament contrari, i de retorn de la lectura que n'havíem fet a casa d'un dels nostres, m'aconsellava que estimbés el manuscrit al pas del tren del carrer d'Aragó, i m'ho aconsellava amb aquella aparent fredor amb què solia prendre els determinis que l'afectaven.

Però no sempre els consells del meu amic podien ésser seguits per a mi al peu de la lletra, perquè quasi sempre eren fills d'un desordenat desig de sorprendre fastuosament. En refereixo a En Josep M.ª Sert, del qual ja havem parlat més endavant i del qual deurem parlar-ne en altres ocasions, perquè es troba lligat amb forces dels moments revelats en aquest llibre.

El meu company, si bé es mira, no podia fer altra cosa, que anar constantment a la saga de l'espeterament, posat a sostenir el tipus que s'havia imposat davant el tarannà barceloní, tarannà que combatia irònicament i del qual, sense donar-se'n compte n'era part activíssima, tot fent posat d'oposar-hi les avençades d'un cert misticisme més o menys eròtic, que tenia per cap visible el Sar Peladan, i el seus cavallers de la *Rose-Croix*.

Entre fluctuacions de moltes menes, que no vénen al cas, i entre les quals les ocasionades per el criteri oscil·lant i tambalejador del meu amic hi varen jugar el seu paper, "*La Culpable*" va entrar, a no trigar gaire, a un període d'activitats encaminades a fer-li el camí el més planer possible, davant els pressentiments més aviat malastrucs, que lluny d'afeblir els nostres intents, els enardien encara.

Totes les dificultats s'anaven venent de mica en mica. Les úniques que es mostraren veritablement incombates, foren les derivades dels ambients creats, i sense els quals, les actituds adoptades pels elements de què ja havem fet esment, no haurien pogut aixecar el cap. Em referesc a *La Reventada*.

Aprés el "*Silenci*", l'"*Ifigènia*"; aprés l'"*Ifigènia*" les tres sessions d'abonament, havien posat de manifest la meva insistència incontestable.

En el transcurs de certes i determinades circumstàncies, massa característiques, de defectes que no freturen en el més mínim d'ésser esmenats, l'actuació encaminada a l'obtenció d'un bé comú ve a ésser una mena de pecat imperdonable.

En aquest cas, el consell dels experts serveix de ben poca cosa, i quan t'adones de la raó que els assistia, ja és massa tard per a fer-te enrera, però tan mateix, i per poc que es reflexioni, val més que ens passi així; altrament, la vida seria un museu de figures de cera.

La *Reventada*, doncs, erigida en faustuosa senyora de tota mena d'intent; pistolerisme intel·lectual que tenia atutit al que s'atrevia a pensar per compte propi, col·laborava intensament en la gran obra entrebancadora, i semblava d'obstacles els camins, que l'abnegat tenia dret de trobar expedit. Però com siga que en el capítol següent parlarem preferentment d'ella, per tractar-se d'un aspecte interessantíssim en relació amb la

nostra gestió, del qual n'estem perfectament documentats, i que per reflexe s'extén a tantes gestions de l'ahir, de l'avui i m'atreveixo a dir de l'etern esforç nostre, deixem de parlar-ne ara, per anar de dret a esbrinar la sort predita a la nostra *Culpable*.

* * *

Certament que no pecaben de falagueres les circumstàncies que s'oferien com sèquit a la meva bona intenció. No obstant, elles varen preludiar la primera de les nostres sessions públiques amb l'estrena de "*La Culpable*". Quina seria la seva sort?

El mateix que les sessions anteriors, aquella devia realitzar-se al teatre Líric. El decorat, de bon principi ofert a Olaguer Junyent, i no poguent aquell executar-lo, a causa de trobar-se a punt d'emprendre el seu primer viatge d'estudi a París, va ésser encomenat, per expressa indicació seva, a en Salvador Alarma, al qual jo no coneixia més que de nom.

En Giménez va presentar-nos-el. La presentació va tenir lloc a l'escenari del *Circ Barcelonès*, una tarda de diumenge, durant la funció que s'hi donava. Aleshores l'Enric Giménez actuava de primer galan jove en la companyia de don Vicente Miguel, que li era sogre. Aquest, al qual jo recordava de molts anys enrera, quan de parella amb la Virgínia Pérez representaven al Teatre Romea, intercalades amb el repertori català, obres com *La capilla de Lanuza* i *La muerte en los labios*, i m'havia impressionat essent criatura, per la seva presència i el seu to declamatori, es trobava aleshores en el capvespre de la seva carrera, i posava a escena un seguit de melodrames populatxers, ni que fos sens abandonar una certa dignitat impossible d'esmicolar, aclaparat, això sí, pels anys i el malcontentament. La seva bondat, però, el presentava com un gran resignat, i suportava les vestimentes, els postigos i els collets, com una malaltia crònica i sense esperança de remei. Seguint el temps, va tenir-me en gran estima, i amablement, amb aires d'oncle major honorari, em reptava de les meves cabòries, i em pronosticava un calvari de desenganys. *Este palomar, este palomar!*... em deia rient somortament, i passant la seva mà, una mica tremolosa, per el meu cap, aleshores ostentós de cabells atapeïdament negres i rumbejant a la romana.

A la porta del recambró d'actor d'en Giménez,

en aquell escenari, ja aleshores vellíssim i que encara avui serva la gran ossada d'un edifici teatral, com no s'estilen a Barcelona, en aquests temps que en canvi ens han dotat d'estadis immensos, l'Alarma i jo ens vàrem donar la mà per primera vegada. Aquella tarda inaugurava els meus romiatges a través els 243 graons que condueixen al seu taller per l'interior de l'escenari; aquella escala fosca i laberíntica, que tantes vegades he pujat per a emportar-me'n bones i males impressions, si bé mai l'amistat m'hi ha fet falla.

Només els que ho havem passat, podem donar fe del que significa la freqüentació dels llocs on s'executen i apilen els elements de teatre, que après, deuran constituir els conjunts imaginats per a tu. Tallers d'escenògrafs, sastreries, magatzems de mobles, i d'atuell de totes menes, on t'entrabanques amb corones d'emperador i terriça de la més baixa estofa: perruquers, sabaters, i armers, entre altres, talment partícules del teu cervell, disseminades arreu, i no sempre tractades com voldries. Escales estretes; graons desiguals; carrers inurbans; veïnats poc doctes... oh! quan en surts, com respires a pler, ni que te n'emportis una enrabiada de més a més; com et sents transitòriament alliberat d'alguna cosa que per força deu pactar amb tu, i que no obstant, es troba tan lluny de tu!

Aleshores el jove Alarma, treballava sota la raó social *Moragas i Alarma*. En Moragas, en Miquel Moragas, el seu oncle, era un artista d'ànima bohèmia a la barcelonina, procedent del Taller Baldufa i el Gavilan, avui ja una figura representativa de l'escenografia catalana; un esperit juvenívol fins a l'hora de la mort; un gran cor, un bon cor, que havia donat generosament la mà al seu nebot, el qual es féu remarcar ben aviat al seguit de les col·laboracions que li prestava. Feia molt poc, que una decoració d'interior de sagristia, pintada per "El Nuvi", d'en Feliu i Codina, i que es va representar al Teatre Català, l'havia col·locat, al costat del seu oncle, en un pla de gran respecte artístic.

La nostra amistat es va fer efectiva en pocs instants. Un i altre posseïem el menester per arribar ràpidament a una mutual intelligència. Tan ell com jo, no pensàvem en altre cosa més que en fer camí.

La decoració de "*La Culpable*", fou la primera que va produir sota el seu nom exclusiu, sense

que això significués allunyament del seu oncle, amb el qual va seguir sempre estretament lligat, però, de fet, fou la seva primera obra, ben seva, tota seva.

Un seguit d'excursions que vàrem fer plegats en companyia de l'Enric Giménez, pels ravals fabrils de la ciutat, varen posar-nos d'acord en tots els extrems, i li permeteren realitzar una decoració baix tots conceptes admirable.

Es tractava d'un pati de fàbrica, més ben dit, de colònia fabril, al mig del qual s'aixecava imponent un roure vellíssim voltat d'un banc de pedra: Portes; finestres en diversos pisos; escales de comunicació exterior..., pesantor i rutina; implacable ritme!... heus ací el que va mestriolament reproduir el nostre amic, en aquella primera obra delatora de la seva independència artística, amb una gran justesa de colors, i compost, com si no l'hagués produïda ningú, es a dir: talment evocadora de la mateixa realitat, cosa que s'adaptava completment al tarannà de la meua obra.

Com ja he dit, es tractava d'una producció en la qual hi prenien part molts personatges, això va fer que el repartiment de papers oferís no poques dificultats.

El meu primer propòsit de representar-hi el de Rafel, un dels més importants de la tragèdia, va ésser rectificat per mi mateix, en vista de totes les càrregues que pesaven al meu damunt. Davant aquell determini, se n'encarregava l'Enric Giménez.

L'elecció de la protagonista fou en extrem laboriosa, degut a què devia reunir un sens nombre de condicions poc corrents entre les actrius de què aleshores es disposava.

Finalment fou confiat a Maria Coello, qui va posar de la seva banda tota la bona voluntat imaginable, i a desgrat de l'estrany que es feia a la seva personalitat teatral, se'n va sortir amb molta dignitat i es féu per complert mereixedora de la nostra reconeixença.

Per dintre meu anomeno ara a tots aquells que amb tanta d'abnegació ens feren costat en aquell trànsit de prova cruenta, i reso somortament la meua pregària d'admiració i de reconeixença per a tots.

Com sempre, els assaigs varen transcórrer en mig d'un entusiasme extraordinari, i aquella amical disciplina que a mi em tenia el cor robat.

Veure tota aquella gentada afecta a un propòsit, del qual no en podien heure més que una minça satisfacció personal, en relació de les molèsties que els ocasionava, tenia, per a mi, aires d'una veritable croada, i me'n sentia content i avergonyit tot a l'hora.

Si sempre aquesta mena de preparacions solen anar acompanyades de molts i variats obstacles, i obliguen a debatre's amb tota mena de dificultats, ans d'arribar a resultats relativament satisfactoris, "*La Culpable*" va ésser-ne un exemple sense precedents.

Les vacil·lacions i els inconvenients a cada moment suscitats en el repartiment de papers, i especialment els alts i baixos en tot allò que es referia a l'organització econòmica, que aquella vegada no va comptar ni amb la meitat dels elements d'ajut, amb que havia comptat en sessions anteriors, tant com els entrebancs d'ordre purament tècnic que no eren pocs, un moment arribat, varen semblar amenaçar de mort la realització de la nostra vetllada, però tot ho superava l'enardiment, la força jove, i aquell daler de trobar l'alegria en el fons dels obstacles més enverinats.

Un assaig complet..., oh! no era pas possible. Sempre, més d'una figura actuava il·lusòriament, martiritzant el magí del pobre autor-director, però aquells i altres entrebancs s'esvaïen, a la sortida de l'assaig, davant la corrua de jovenalla avallotada, el darrer clam de la qual era l'entesa per a retrobar-se l'endemà en el mateix lloc, per tal de prosseguir la mateixa tasca.

Durant el dia, i aprofitant algun que altre migrat espai de temps que la feina aliena al teatre em deixava lliure, empenia el romiatge a la saga dels que havien mancat al darrer assaig, sorprenent-los a llurs domicilis, o bé als llocs on treballaven, per a suplicar-los-hi l'assistència al que devia tenir lloc a la nit. Aquelles visites produïen quasi sempre el seu efecte, però era corrent que molts dels comparescuts ahir fallessin avui, precisament quan en compareixien d'altres en manca ahir, i seguint aquelles facècies, ens gaudíem, solament, dels assaigs incomplets.

Què més se'ls podia exigir, ben mirat? Encomanar-los la mateixa, absolutament la mateixa fallera meva, no passava d'ésser un somni. Era cosa d'intentar un petit contagi, i en alcançar-lo, ja em donava per satisfet. Sempre que passo comptes d'afeccions hagudes en aquest

sentit, faig un va i tot d'aquell aplec d'individus i els veig redreçar-se al meu davant com un de tot sol, evocador de la figura del més gran, del més fidel i el més generós de tots els meus amics.

* * *

Les circumstàncies especials en què va desenrotllar-se el procés d'aquella sessió, varen transcendir en certs aspectes de la seva organització, d'una manera també especial.

Al mateix temps que donàvem forma a la part de realització artística, fou necessari donar-ne a l'econòmica com no s'havia fet en cap altre sessió, i això a causa de què en aquella, el nombre dels intèrprets era crescut; la presència dels professionals al costat dels no professionals més accentuada, i la representació de caràcter públic.

Sostingudes les primeres despeses pel nucli d'amics com ja havem dit aquesta vegada sensiblement disminuït, vaig reglamentar en sentit econòmic els del nostre agrupament, perquè donat el tomb que prenia la nostra actuació, hauria pogut contribuir a certes confusions o malentesos de no haver estat previst a temps.

Aquest determini va obligar-me a imprimir una fulla, que crec oportú de reproduir, perquè pot ajudar en molt, a l'identificació del lector amb l'ambient en què ens movíem, i les intencions que ens guiaven.

TEATRE INTIM. DIRECCIÓ ADRIÀ GUAL.

Per als no professionals (*Actrius, actors, autors i auxiliars en general*).

Tots els que formem part d'aquest agrupament som companys ans que altra cosa; companys guiats d'una sana i bona voluntat, que juntem els esforços per tal de contribuir a la nostra manera, al treball d'art, que per aquí es sol mirar sempre, o quasi sempre, no més que amb relatiu interès.

Això ja és prou perquè puguin estalviar-se els fressaments reglamentaris que generalment lliguen tots els caps i deslliguen els cors voluntariosos. Res d'això; el que segueix no és un reglament, fa tan sols de prevenció per al cas prodigiós d'algún benefici, així com prevé d'igualment algunes coses (molt poques) de la nostra organització interior, que per més que és tan senzilla, com els nostres mateixos propòsits, cal, no obs-

tant, que sia coneguda de tot aquell que al dir-se company nostre, es al mateix temps congregant de l'idea d'art que ens lliga.

* * *

Ens cal, avui, parlar de probables beneficis, i per més que no són, ni han d'ésser aquests els que ens mouen a fer el que fem, en cas que n'hi haguessin, és ben just que tots en sapiguem alguna cosa.

En aquest cas, el sector d'amics que ens fa d'empresa, gràcies als quals podem moure'ns a gust nostre, se'n reservaria un 50 per cent, i la resta fóra a repartir entre nosaltres en la forma següent:

Segons el paper que cadascú desempenyi en cada obra, perteneixerà a una de les cinc categories que s'estableixen.

Aquestes categories, seran fixades per la Direcció i anotades en els papers que es reparteixin.

Dintre de les categories, s'hi contarán també els que sense ésser actors, aporten esforç al Teatre Intim.

Així, doncs, el 50 % restant dels probables beneficis es repartirà entre tots aquests, a proporció de les 5 categories establertes.

La liquidació es farà als 8 dies de la representació, amb tots els comprovants a la vista.

Els Srs. Pujol, Anglada, Giménez y Vilaregut, per haver estat els primers a contribuir a la formació del nostre agrupament, perteneixeran, sempre que prenguin part en una obra, a la primera categoria.

Tant aquests senyors, com els altres, el dia que no prenguin part en la representació, disfrutaran solament de l'entrada i el corresponent seient.

Si algun d'ells desempenya un càrrec seguit, el mateix artístic que administratiu, perteneixerà fixament a la categoria que se li designi.

La Direcció es reserva el dret de crear una categoria excepcional, en el cas de creure-ho convenient per a recompensar algún servei extraordinari.

Els assaigs seran avisats amb la deguda anticipació.

Les faltes als mateixos, seran multades, seguint el mateix ordre de categories i a descomptar el dia de la liquidació.

* * *

Els autors, quals obres accepti la Direcció,

se'ls hi posaran en escena, lliures de despeses, a condició d'obtenir d'ells, completament gratuïta, la primera representació, després de la qual, se'ls pagaran, els drets de propietat que marca la llei vigent.

Si l'obra no arriba a la segona representació, queden lliures de tota responsabilitat i compromís, tant l'Empresa com la Direcció.

Si els autors prenen part en la representació de la seva obra, perteneixeran a la primera categoria, el mateix durant la primera que de la segona endavant.

Els traductors seran igualment considerats, tenint en compte les combinacions o tractes que amb els autors hagin fet.

* * *

El Sr. Giménez té al seu càrrec la Sub-direcció, així com la Jefatura de l'escena.

El Sr. Vilaregut té al seu càrrec la Secretaria de Direcció (Passeig de Gràcia, 10, segon).

* * *

Siguem bons companys, treballem amb fe i ens estimarem el doble.

Barcelona, 1899.

Jo sé bé, que aquest document podrà semblar una peça arqueològica per a molts, perquè traspuja certa sensibleria del moment, cert entendiment que ara com ara no s'estila, però la forma és el de menys i d'altre banda no l'he volgut contrafer, perquè el que més m'interessa és el seu fons, amb el qual a hores d'ara m'hi sento tan d'acord, com quan el vàreig redactar.

Ordenades així les coses, els assaigs varen entrar en un període de grans activitats.

La representació va ésser fixada per el dia 18 de desembre del 1899, en el Teatre Líric, i l'obra es va anunciar degudament. En Ramon Casas, va encapçalar un dels nostres prospectes, amb un seu dibuix molt escaient, i jo vaig dibuixar l'original per el cartell *reclame*, que després va ésser executat tècnicament per mi mateix, i imprès en els tallers litogràfics que artísticament regentava ja aleshores en companyia dels senyors Barral.

Era l'època dels cartells: la moda vinguda especialment de França, proclamada d'uns anys per avant per en Cheret, de convertir en artístics els *pancartes* anunciadors, ens havia tocat el cor, la

mateixa moda que a Anglaterra i a Alemanya es va especialitzar en l'anunci del llibre. Era el moment de la reputació d'en Mucha i d'en Privat Livemost que s'anaven a la saga; el moment d'en Toulouse Lautrec que encarnava els ambients espessos dels cabarets amb tocs d'elegància, on dominaven el negre i el càdmium arrapats a les vestidures i als cabells rítmicament esbullats de les divinitats montmartreses; l'hora tràgica d'en Weber i d'Stanley que de *l'Assiette au beurre* estant talment llençaven explossius d'una correcció insuperable tot seguit enclastats a les cantonades del darrer París quasi romàntic. Durant una llarga, molt llarga temporada, Barcelona es va incautar d'aquella tendència, i se'n feia un mercat en el qual s'incorporaven molts pintors i dibuixants, que fins aleshores havien trobat incompatible llur art amb les aplicacions diverses que els menesters de la vida conjunta sollicitava. No era estrany que jo m'hi hagués llençat amb preferència per quant no compartia aquell criteri i opinava al contrari, que l'intervenció de l'artista en els aspectes més humils de la vida social, devia ésser d'un gran profit baix tots els aspectes. Els fets m'han dit que no anava tan errat com això. En Riquer, en Pascó, en Casas, en Pichot, en Feliu, l'Utrillo, en Triador i tants i tants d'altres, varen conrear aquest aspecte que un moment donat arribava a formar bloc, per a no dir escola. Jo, que demés disposava d'elements mecànics per a debatre-m'hi, és natural que m'hi hagués lliurat amb certa preferència, evidenciada per el cartell de *"La Culpable"*.

Bé: arribat el dia de no poguer-nos fer enrera, i després un assaig general d'aquells, més o menys descoratjadors, durant els quals, amb precisió imminent de lligar-ho tot, de coordinar-ho tot, et trobes mancat de la meitat de les coses, i no pots preveure el què succeirà l'endemà, va arribar, aiximateix, el cap-vespre preludiador de les engúnies definitives, amb unes nuvolades amenaçadores, que no varen trigar pas gaire a fer-ne de les seves.

Ara tu, estimat company que em llegeixes, et pensaràs mentre lligues això que acabo de dir, amb els auguris de tempestats d'ordre moral de què havem parlat fa poc, que es tracta de nuvolades en un sentit metafòric... res d'això. El que va passar, és que a les del símbol, s'hi varen juntar les de bo de bō i dues hores ans de co-

mençar, l'aigua del cel va davallar que feia fredat.

Els carrers s'havien convertit en rieres que engolien amb pena l'avinguda pluvial; les canals, llençaven l'aigua formant un doll arquejat i ostentós, que talment fiblava les pedres i rebotia a gran distància un seguit d'esquitxos alterosos; a tal punt l'aigua es va fer mestressa del trànsit, que a l'entrada del Teatre Líric, on calia passar bon tros de jardí per arribar a la sala, va ésser precis posar-hi uns taulons per a servir de passera als espectadors que hi feien cap. Aquella nit i la de l'estrena del *"Silenci"*, varen ésser la causa de que se'm tirés pel damunt l'anomenada d'*apropapluges*. Ja veieu si les reputacions de l'intrascendent es concedeixen a la lleugera.

Amb pluja i tot, el teatre va omplenar-se de gom a gom. Aleshores, la pluja i el mal temps, no constituïen obstacle per anar al teatre, quan existia un veritable interès.

L'espectació era evident, i els mals-vents que barrejats amb l'aldarull de l'aigua, ens arribaven de la sala estant, profetitzaven una nit de sorpreses.

Hi havia, però, en l'ambient de l'escenari aquell corrent que disposa a la defensa dels drets propis. L'obra i l'autor, quan les coses semblen disposar-se adversament, prenen per l'interpret i per a tots aquells que constitueixen l'armada escènica, un no sé què de *banderí*, que estimula l'amor propi, i fa fer miracles d'esforç i d'abnegació. Desapareix l'home, desapareix la tendència, és alguna cosa de tots, perquè tots posen en ella la passió més forta, que sosté les lluites de totes menes: la contradicció, i estimulats per aquesta passió, i també per la d'un companyerisme irreprotxable, els que es disposaven a representar la meua obra, es disposaven aiximateix a fer-ho amb un caient d'agressivitat inconscient en contra d'alguna cosa que es transparentava en la polsina de l'escenari, i es sentia retrunyir hipòcritament, somortament, encobertament enllà del teló de boca.

En aquells moments devia provar-se quina seria l'acceptació de l'*"Intim"* davant el gros públic. Un dia o altre havia de succeir. Entre la vibració, l'engúnia, i els nervis del fet imminent, el que més ens interessava a tots, era l'atinar amb els medis lícits, per tal d'impedir, en el possible, el fracàs freturat per forces dels que es trobaven teló enllà.

Un diàleg del primer acte, entre *Lia* (la culpable) i *Madrona*, que sempre ens havia semblat excessiu, pocs moments abans d'alçar el teló, s'acordà d'escursar-lo, malgrat el sacrifici que el fer-ho representava per a mi, però m'hi vaig avenir, i al mig de l'escenari, voltat dels meus companys habillats ja com uns perfectes proletaris, i respirant aquell no sé sap què de vacillació i de neguit, a correuita hi passàvem els ulls, mentre enllà sonaven els avisos de començar, per tal de trobar-hi el trencat i l'empelt més oportú, cosa que tot seguit fou resolta, i una agulla de cap, vinguda de no sé on, va servir per a subjectar el bé de Déu de pàgines que sumaríssimament s'inutilitzaven, en profit d'un intent de salvació, per el qual tota mena de sacrificis ens haurien semblat poca cosa.

D'acord les actrius interessades, l'apuntador i el traspunt, vegérem illuminar-se el prosceni, per l'escletxa baixa del teló, les nerviositats varen semblar aplacades per l'inelludible del cas, i heroicament resignats a suportar el que ens pervingués d'aquella maror que feia estona ressonava somortament part de fora, semblant el rondinar llunyà de la mar, conjunt de converses i d'espetec d'aigua damunt els teulats de zinc del teatre, començava la representació de "*La Culpable*".

Seria llarg, massa llarg el detall d'un acte sencer transcorregut amb l'air al cor; un acte sostingut per un conjunt de més de trenta personatges amb diàleg precís, però quina sorpresa va ésser la de tots nosaltres, quan ens vàrem trobar davant per davant d'una veritable ovació, d'una ovació sorollosa, i poques vegades vista en el nostre teatre. Semblava un somni, més que no pas una realitat. Qui ho hauria pogut profetitzar? I ens donàvem mutualment l'enhorabona d'haver escursat el diàleg tantes vegades discutit, perquè un dels motius de la bona, de la meravellosa acceptació, el creïem provinent d'aquell acord radical, sense el qual les excel·lències de l'acte haurien corregut perill de mort.

Sorpreses del teatre! Aquí en teniu un exemple. L'ambient hostil; les prediccions; els motius fundadíssims que deixaven sospitar un fracàs, s'havien desplomat davant una imprevista realitat, que ens feia ballar el cap, del primer al darrer, iniciant-nos en el camí d'un èxit, així ens ho confirmaven els companys vinguts del públic, commoguts, com nosaltres mateixos, i així s'en-

devinava en l'ambient que sobtadament havia canviat d'advers en favorable.

No obstant, les forces no resignades, davant aquells fets que venien a contradir els seus propòsits, si bé és cert que no varen tenir més remei que restar apaivagades, també ho és, que esperaven el primer moment, per tal de llençar-se'ns al damunt.

Vingué el segon acte, que es va començar amb l'empenta pròpia de les circumstàncies, i tot ell va transcórrer meravellosament, aconseguint en el seu final —moment en què la tragèdia es manifesta en el seu punt àlgid—, una veritable emoció i una aprovació de l'auditori encara més sorollosa que l'aconseguida amb el primer. Els mals-contents, seguien no poguent fer res més que formar petits grups d'opinió contradictòria, per veure si aconseguïen fomentar un ambient preventiu. Tenien totes les seves esperances posades en l'acte tercer, i treballaven amb molta d'empenta per a sortir-se amb la seva.

I sabeu de quins elements es componien? Doncs, d'una gran part dels que havien actuat en una de les nostres passades sessions; elements agens a l'"*Intim*", que hi col·laboraren per a fer un èxit de l'obra que oferíem al públic, en benefici d'algué que els era caríssim i amb raó. Aquests elements disconformes i tot amb aquell encert innegable, perquè no havia sortit exclusivament d'ells, perquè Barcelona no curarà mai del mal de la sala de dalt i la sala de baix, devien treballar per tractar d'enfonsar-nos definitivament. No ho varen lograr. Els fets ho han demostrat, però ens varen fer passar una estona poc divertida, i una vegada reflexionada serenament, trista i repugnant per el desafecte, la mala criança i el gest d'intenció anorreadora que palesava.

Qui ho diria, però, que amb la majoria d'ells avui som amics entranyables. Està vist que, els catalans, per estimar-nos a fons, hem de començar a mossegades.

El tercer acte, era de fet, el meu. L'acte de prova; l'acte de l'intransigència artística; l'acte del va i tot, en el qual la realitat cercava aliança amb el símbol, perquè aquest resolgués la mateixa realitat.

Convencuts dels perills que tancava, els seus intèrprets varen tambalejar des del primer moment, influint demés en les seves vacil·lacions, un cert convenciment de què els adversaris no

se n'anirien a casa així com així a costa de totes les gosadies. Això es va sentir des de les primeres escenes, i tots portàvem en l'esperit l'inici d'una decepció dolorosa, a les portes d'un possible desplomament de l'alçat feia poc amb tanta de vigoria. Les *guerrilles*, repartides pel públic, havien estat durant el darrer intermedi previngudes i revisades pels capitosts del moviment (després vàrem saber-ho), i era cosa de donar fe de vida, amb raó o sense, passés el que passés.

Val a dir que no els va faltar motiu. A les darreries de l'acte, només que per les vacil·lacions dels intèrprets el carro anava bona cosa pel pedregar. No els deixaven de petxa. Un moviment encongit pel mateix ambient; la suposició de no entendre'ls perquè parlaven baix; una rialla fora de lloc d'un dels conjurats més desaprensius!... pobres companys meus. L'esverament els tenia presoners; la responsabilitat que s'atribuïen encara més, però el més greu esdevingué després.

Recordeu la supressió feta en un gran fragment del diàleg de l'acte primer? Bé, doncs, ell fou, en gran part, l'esca del pecat. Durant aquell diàleg, precisament, Madrona deia a Lia, la culpable, *I bé... Déu t'ajudarà*, i Lia li responia, que a Déu, apenes si el coneixia de vista, relatant-li seguidament, que quan era nena, havia trobat una estampeta dins un llibre devot de la seva mare morta, i que en ella s'hi reproduïa l'Infant Jesús fent-se la creu al peu d'un banc de fuster, però li fou arrabassada pel vellot que li feia de pare, estripant-la al seu davant, seguidament de maltractar-les de gandula i altres coses pitjors... *Mai més l'he vist*, seguia dient, *mai més l'he vist a Déu!*... i quan en el final de l'acte, que ho era el de l'obra, i que tenia lloc en un mal recó de magatzem de trastos i caixes al fons del qual s'hi veia un banc de fuster. Mentre Lia esperava allí que fos dia per a llençar-se a l'aventura, foragitada de la fàbrica per culpable del suïcidi del contramestre que l'havia estimada a desgrat de l'allau de sàtirs que ara la condemnaven, a la qual ell no pogué resistir embolcallat de dubtes i confusions, tenia lloc l'aparició de l'Infant Jesús al peu del banc qui, amb gest noble, ofería a la desvalguda Lia la creu del sacrifici, per animar-la en el seu camí de sofriments, propera mare, damunt l'abandó més crudel. L'aparició d'aquella figura simbòlica fou rebuda amb

un veritable triomf d'improperis, de rialles, de crits. Com sigui que en els fulls per avant suprimits, s'hi trobava comprès aquell passatge, la seva presència va resultar quelcom sense explicació, no tant, no obstant, per a promoure la protesta que ja es portava preparada, i dic no tant, perquè tampoc era res de l'altre món en relació de l'estructuració sentimental de l'obra.

Però res hi va valer.

Havia arribat el moment de la gran *xaronada*; el moment de fer-s'hi a mossegades: el moment d'enfonsar-nos, si podia ésser, per sempre i de fer-nos pagar la gosadia de l'acció devota i fervent, allò, on com aquí la gestió teatral ensopida i vergonyosa, necessitava un aplec de bones voluntats que le'n deslliuressin, en profit d'aquells mateixos que la befaven, per instint, per tradició, per no mancar un punt a l'història de la guerra civil inacabable dels mutuaus esforços. I el pobre Lluís Pichot, avui concertista de mèrit, aleshores nen de cap florentí encisador, en els cabells del qual l'Utrillo hi havia escampat vidre volador per acabar-ho d'adobar, va rebre una simfonia d'escàndol que li féu trontollar la creu entre les mans... i el teló va baixar sense deixar que s'entengués la darrera frase, potser orientadora d'allò inexplicable, i va seguir la funció defora!...

Aleshores s'operà una mena de reacció en el públic. Els uns que sí; els altres que no, varen arribar a les mans en més d'un indret, i el bo d'en Ramon Vives Pastor, en ple carrer de Mallorca va anar a bufetades amb un escamot de bromistes d'ofici... i l'aigua continuava caient per l'amor de Déu mentre que a l'escenari les cares llargues i consternades em voltaven; jo donava coratge als alacaiguts, i una mena d'humitat i de fred em penetrava el cos i l'ànima.

No era pas la no acceptació d'una obra estrenada el que de primer moment va consternar-me, sinó alguna cosa més. És tan complicat d'explicar i d'explicar-se l'embrull d'uns moments com aquells. Hi van tantes coses estretament lligades amb les quals els inconcients que s'irroguen el paper de *públic* hi juguen, com el gat, amb el capdell de fil!

Mai més he rellegit aquell passatge. Si en fa, d'anys! No fa gaires dies vaig tenir l'exemplar a les mans. Encara hi ha l'agulla aferrada en els fulls sentenciats. Vaig volguer treure-la,

però s'hi resistí, tota rovellada com és ara, i em va semblar una profanació tocar-la. ¡La servo en el seu lloc, com una mostra del pecat no perdonat encara!...

Recordo el camí del teatre a casa. Déu me lliuri d'explicar-lo. El desencert d'una obra és dolorós; la decepció aprés haver gustat l'aprovació en els termes que la vàrem rebre nosaltres, és terrible cosa, però hi ha fets, apart d'això, que en el cor d'un home de vint-i-cinc anys, hi deixen un clot per tota la vida.

I no parlem de la Premsa, més val no parlar-ne, ni de la caricatura, ni de la rialla imbècil del desconegut que et passa prop, ni de l'anònim, en un mot.

Dues mil dues centes cinquanta sis pessetes de despeses al costat d'un ingrés de *mil quatre centes seixanta tres pessetes*, donaven per resultat un dèficit de *set centes noranta tres*.

No es varen poguer pagar més que els actors professionals. La fulla impresa no va servir de res. Les altres despeses s'ho emportaren tot, i el dèficit, essent obligat de resistir-lo, no com en altres ocasions un nucli, sinó un esforç més reduït, jo em vaig fer càrrec de la meitat. Per a pagar-lo em venia un quadro de grans dimensions, original meu, que havia figurat a una Exposició de Belles Arts, de feia poc. Me'l compraven els amics del *Círculo Lírico* just per la quantitat que em mancava. *Tres centes noranta sis pessetes*, i una altra vegada es va salvar l'honor, i les bones cares dels meus companys fidels, fent excepció d'algú, que davant un possible guany fracassat ja es va tenir per explotat (un moment o altre devia començar això), em varen reconfortar ràpidament a desgrat de les mirades conciroses i vigiladores que em voltaven, i que varen ésser inici de determinis radicals a no tardar gaire.

D'altra banda, el bon humor dels companys, més o menys ben intencionats, no pogué resistir les temptacions montmartreses, que aleshores trobaven el seu esbarjo a la residència dels "*Quatre gats*", del carrer de Montsió, amb en Pere Romeu

en front, erigit en taberner en cap d'intellectuals enyoradissos dels neurosismes més o menys parisencs, i per no viure en desacord amb l'opinió, organitzaren una sessió de titelles de gran gala.

El redactat del prospecte imprès, que tinc al davant, podrà donar al meu lector el to just de la vetllada en relació del moment.

Pere Romeu hi és representat per mitjà d'un retrat que en Cases li féu amb aires de Bruant.

Quatre gats. Dilluns, dia 19, a les 10 de la nit.

Estrena de

"EL CULPABLE"

drama simbòlic, metafòric i colonial, escrit amb una ploma d'aigua, a les costes de l'Adriàtic, amb motiu d'una sequedat que ho malmet tot.

Se suplica el cotxe per si plou.

L'obra està escrita pel Cristòfol, el qui pendrà part a la representació.

No et pensis, estimat lector, que em mati el despit ni l'agror. Ara que m'ho miro de lluny això em fa somriure, i no puc regatejar-hi la part de gràcia que conté, però jo hauria volgut, més ben dit, hauria estat d'agrair, que al costat d'això s'haguessin dit altres coses que varen passar sots el silenci més paorós, i perquè no puc menys de mirar-m'ho així és perquè dic que el redactat d'aquell prospecte era digne de cloure un noble intent.

No em podia pas queixar.

Decepcions, perplexitats, reflexions...!

La representació de "*La Culpable*" tingué lloc el 18 de desembre de l'any 1899, sí: ja ho havíem dit... el 20 de març de l'any següent representaríem els "*Espectres*", d'Ibsen, i jo vàreig decidir fer-hi el paper d'Oswald.

Decididament, el mal no tenia remei.

ADRIÀ GUAL.

Capítol del llibre «Mitja vida de teatre» en el qual, amb l'autoritat de cosa viscuda i amb les qualitats que el seu nom ha incorporat al nostre renaixement, Adrià Gual recorda la seva gestió completa de teatre.

CONTES PER A INFANTS

Sobre els contes per a infants tinc una teoria personal. Sé el risc que corre una persona exposant una teoria personal, d'esdevenir pedant i enutjosa. Però més m'estimo això que no fer com aquells que van a remolc de les teories dels altres i tota la vida semblen l'últim vagó d'un tren amb aquells salts i aquells cops de cua i aquell fanal roig de la seva vergonya.

Penso que molts dels que escriuen contes per a infants o bé no saben el que és un conte o bé ignoren què és un infant.

Penso que un conte no ha de fer riure mai a un infant. N'hi ha prou amb un lleu somriure.

Crec que un conte per a infants deu tenir aquell punt dolç entre lo fantàstic i lo real (tan bellament assolit en els contes de Carles Riba) que agafant l'infant el tregui de la seva fantasia i el porti a una realitat fantàstica, i treient-lo de la seva realitat el porti a una fantasia real.

Crec que un conte per a infants ha d'ésser una prosa que la pugui llegir el pare davant dels fills sense quedar malament. Cal que el conte no provoqui preguntes de part de l'infant que posin en evidència la ignorància del pare.

Penso que el conte no deu tenir un fi moral. La moral del conte neix del principi que el provoca.

Penso que un conte per a infants només ha d'ésser un conte i no una lliçó. Si a l'hora de divertir les criatures els hi fem apendre coses veurem com a l'escola converteixen les lliçons en un mer passatemps de tirar mastegots al sostre.

Partint d'aquesta teoria he buscat un sistema i l'he trobat, no pas agafant un paper i una ploma, sinó agafant un infant i explicant-li un conte. El paper és blanc d'una manera invariable i mai no reacciona. La cara d'un infant mentre li expliquen un conte reacciona constantment i això, per al contista, és una lliçó inestimable que cal aprofitar a l'hora de posar el conte damunt el paper, paraula darrera paraula.

LA LLUNA I UN BALL

A CARLES I JOAQUIM Me SINDREU.

A l'hora del berenar, un gall que havia fugit del galliner de casa la Montserrat, corregué tot l'hort, donà la volta al paller i féu una aturada davant de cada finestra i dessota de tots els baixons alçant la seva veu amb un cloqueig estrident, llarg, que es fonia lluny escorrent-se per entre les oliveres cap a la Garriga i per entre els pins cap a Rosanes.

L'haguéssiu pogut entendre el parlar dels galls l'hauríeu sentit que deia: "Aquesta nit al pati de casa la Montserrat hi haurà un gran ball amb orquestra i lluminàries. Veniu-hi tots, grans i xics.

Pel lluïment de la festa cal dur les millors plomes, posar-se les millors pells i portar els peus prou lleugers per saltar tota l'estona"; i després el gall deixava les paraules, i amb el seu cloqueig llarg, estrident, escarnia el so d'una trompeta.

I certament aquella nit al pati de casa la Montserrat esdevingué una cosa mai vista que abans de començar a explicar-la, ja en perdo l'esma. Tot just s'havia post el sol, i els rats penats havien començat llur vol a l'entorn de les xemeneies i els pals dels pellers, un ventet que ningú podria dir d'on vingué, començà a donar uns tombs al

voltant de casa la Montserrat, que s'estrenyien, s'estrenyien i anaven xuclant les fulles mortes de per terra, i les palles sobreres, i els papers perduts i fent-ne un remolí se'ls endugué Déu sab cap a on que el terra del pati quedà més net i més llis que una patena. Tot seguit, sense que ni de Tagamanent ni de Puig Graciós n'hagués sortit cap núvol amenaçador, caigué una gotellada que esbarrià tota la pols i alçà aquella oloreta d'herba molla que es fica al nas i punxa la pell.

Però el més sorprenent fou el que passà amb la figuera. Plantada al bell mig del pati, amb una abundor de fulles que l'oreig remou a la nit i el sol no pot atravesar de dia, fa una ombra acollidora que ni un paraigua de gegant en faria una altra de millor. I bé, tot d'una es remogué una mica i com si s'ho haguessin dit, ara l'una ara l'altra, totes les figues s'anaren buidant de per dins, es tornaren transparents i en un obrir i tancar d'ulls totes eren de vidre. I la figuera tornà a remoure's una mica, i de cada figa començà a sortir una mica de resplendor, una mica de llum, i tota la figuera tornada làmpara deixava anar un esclat que no hi havia ni un recó del pati on no hi arribés el seu raig i tota cosa es veia tan clara com quan el sol balla pel cel.

No en volgueu de crits i soroll aleshores. De cada gàbia de conills sortien uns alirets que trencaven l'orella, i dels galliners venia una cridòria que esfereïa, i les oques vociferaven com si ve-gessin trenta mendicaires alhora i de la cort dels garrins venien uns esgüells que aixecaven la pols de terra.

I arribaren un gos i un gat. El gos era una mica cama-llarg i orella-caigut i tenia una taca rossa entre la cua i el maluc dret. I el gat era un gat inflat amb un pèl negre, encrespat i uns bigotis llargs llargs i unes orelles dretes. Gat i gos, més amics que no pas altres vegades, donaren la volta al pati i començaren a arrengrer cadires a l'entorn. El gos ho feia tot de pressa, però el gat s'hi mirava més estona vigilant que aquella cadira no anés torta i que aquella altra no sortís massa enfora, i el gos s'hi enfadava, però no gosava dir

res de por que el gat no esbufegués i el fes començar altra vegada.

Després, amb penes i treballs, aquí caic, aquí m'aixeco, treginaren uns taulons i unes portadores i anaren bastint un entarimat. I encara no era acabat, el gos tot taujà es tirava enrera per veure quin efecte feia i així deixava el gat tot sol atrafegat amb un tauló que no anava massa dret, o una portadora que es posava torta.

I encara no estava tot enllestit que ja arribaren dos conills i una gallina. Era cosa de veure'ls. Ells, amb la llengua llepant-se els bigotis i unes orelles dretes i transparents, feien un remenament de cua tot xiroi. Ella, la gallina, s'havia posat un llaç al coll i alçant una pota la movia com si fos un ventall, duia les plomes allisades i presumia alzinant el coll i ondulant la cresta. I rera d'ells arribaren més gallines i més conills; elles totes empolainades i ells tots estarrufats. I encara, després, fent una remor de veus baixes i converses a l'orella, arribaren els ànecs i les oques amb el seu caminar decantat, que la terra semblava que caigués ara cap a una banda ara cap a l'altra. I hauríeu vist un ànec que duia ulleres i una oca que, malgrat ésser la nit, s'entestava en dur plegada sota l'ala una ombrella amb mànec de carei i roba de seda vermella.

El pati de casa la Montserrat era un desori de crits i xiscles i cops i un enrenou de converses remoroses que anaven d'un cap a l'altra entre un conill i una oca per aquella banda, entre una gallina i un ànec per l'altre costat. I ben aviat, ànecs i oques, en una barreja benhaurada s'assegueren per les cadires prosseguint llurs converses baixes i llurs cops de cap significatius; i hauríeu vist dues oques que s'escri-dassaven arrant d'orella i es feien repetir cada cosa dues vegades.

En canvi, els conills i les gallines, com pertoca a la jovenalla, anaven rodant pel mig del pati en colles de quatre o cinc, conversant i rient que donava goig de veure-les. Dues o tres gallines, mig desplomades, amb les crestes tortes i unes potes crostoses, quedaven una mica a recó, i tres conills cella-junts i despentinats s'asseien a un angle del

pati mossegant-se les ungles i dient-se secrets a mitja veu.

I tornaren el gos i el gat. El gos portava una cistella al coll, i així que veia un conill i una gallina que parlaven una mica animats, ja s'hi atancava amb un paquet de xocolata a la mà. El gat, més seriós, s'havia posat una gorra amb un galó daurat i caminava entremig de la gent fent-se pas amb els colzes i vigilant la conillada menuda que corria per entre les cadires tocant xiulets i jugant amb pilotes.

I les coses estaven d'aquesta manera, quan s'oí una tartana que arribava amb la seva remor de picarols i cinc garrins amb un mocadó al coll i un guarda pols a l'espatlla entraren al pati enfilant-se dalt de l'entarimat. El més gras de tots agafà un contrabaix que ja hi havia a posta i un altre, potser no tan gras, però més rabassut, engrapà un fiscorn i hi començà a fer uns esbufegs que fins les bombetes de la figuera hi tremolaren, i entre els ànecs i les oques hi hagué un gran esglai, temerosos de que no s'apaguessin els llums. Entre tant els altres garrins anaven desfundant llurs instruments, l'un una trompeta, l'altre una flauta, l'altre un violí.

I ja van ser-hi: començaren les sonades i un conill tragué a ballar la primera gallina i els altres li anaren en seguiment i vinga donar voltes i més voltes, i tombs i més tombs, i les dues oques sordes ja dormien, i l'ànec de les ulleres tenia una conversa moit enlairada amb l'oca de l'ombrella que ni ell ni ella no es donaven compte de que fossin al ball, i el gos acabava els xocolates i els caramels, i el gat ja desistia de posar ordre, i els garrins, inlassables, ara un vals, ara una americana, ara un fox-trot, bufaven, bufaven

que hi perdien el greix i s'inflaven i es desinflaven com un sac.

Però no tot pot acabar bé en el món dels conills i les gallines. La lluna, que aquella nit havia sortit una mica endarrerida, quan començà a baixar per la banda de Samalús i ja tocava amb els primers raigs les oliveres de l'Ametlla, s'atalaià d'aquella facècia i arrufà el nas, i enarcà les celles i hauria fet un crit si no hagués portat un núvol agafat amb la boca.

Però ja que no podia fer una cosa, en féu una altra: començà a bufar el núvol que anà inflant-se, inflant-se, i de petit que era es tornà gran que cobria el cel, i tant l'inflà que es féu un estrip per una banda i en sortí un tro terrible i un llamp furient i començà a caure una pluja que en un tres i no res tot era un bassal d'aigua i una desbandada d'oques i conills, i una corredissa d'ànecs i gallines que tot eren camades i cops d'ala i un aiguabarreig de plomes i cues i potes. I per si allò no fos prou, els garrins, que amb la pluja els instruments se'ls hi desfeien, ploraven unes llàgrimes llargues, abundoses, que enllestien la feina de la pluja persistent.

L'endemà, el Quimet i la Montserrat, que no havien sentit res d'aquella gatzara, quan sortien al pati trobaren dues coses que no sabien entendre: l'una, que les figures s'havien pansit una mica; l'altra, que en un recó del pati hi havia, sense saber d'on eren vingudes, unes ulleres i una ombrella amb el mànec de carei i la roba de seda vermella.

JERONI MORAGUES.

Setembre de 1931.

ARTUR SHNITZLER

Cal cercar la seva necrologia a les notes de societat dels grans diaris burgesos.

Cal deixar damunt la seva tomba un ramell de roses fresques, les quals seran aviat marcides, tal com el seu escepticisme havia previst.

QUART LLIBRE DE RITMES

A CARLES RIBA, DEVOTAMENT.

76

Sirena, joguina marina d'escata i d'escuma,
 cadàver de sal i de llum, vas de porpra morada
 flotant en l'onada daurada cenyit de vels negres,
 estela de marbre que gronxa una joia sonora
 d'oratges vençuts al damunt de les aigües tranquil·les...
 D'on vens? De quin món has fugit? Quina terra sorruda
 va fer-te el refús del repòs i et lliurava a la verda
 tortura del mar agressiu que bressola i mutila?
 Gardènia de carn saturada de sol! La de roses
 petxina que tanca l'or clar d'un estel de nenúfars
 tacats amb les gotes de sang dels martiris dels iris,
 retrata la gràcia del bust que palpita amb dolcesa
 cercant i trobant i fugint la carícia de l'aigua
 que trena al teu volt la llangor de les algues lascives...
 Oh marbre de mel! El coixí vellutat dels incendis
 ardents del capvespre d'agost t'ha cenyit amb immòbil
 estreta de braços i el joc d'espivals de l'onatge,
 trencat en florida de serps i llampecs, alateja
 damunt l'ampla sina turgent perlejada amb les gotes
 que l'aire nocturn escampalla i la lluna esgarrija
 desfent-les en fils de claror per la cua forcada,
 racer de les ombres d'argent i dels flancs de llum verge.
 Sirena, flam d'or en la nit, carn de pedra, relíquia!
 La platja dels homes és lluny i els estels són espurnes
 de l'ampla foguera llanguent que el respir de les hores
 aviva i apaga en la pau vesperal. Si el silenci
 del nostre secret és ben nostre, quan l'alba llunyana
 retorni, dofins i tritons, fent corona d'escumes
 i fressa de corns, als suaus horitzons el prodigi
 diran de l'estàtua i de l'home que el llit de les ones
 lligà dolçament en barreja de carn i de pedra,
 bocins l'una i l'altre d'un món de misteri i de somni...

77

Riells dels futurs huracans al damunt de la cendra
 dels núvols que l'or i les ombres encenen de bàrbars
 miracles gegants! Aligreja l'alè de les cimes

l'espai que es decanta i s'abat com una ala retuda,
l·ligam de les valls on la veu temorega ressona
desfent un miratge de creus adormit en la blana
bondat de la boira dispersa, cotó de les selves
brodat amb l'argent dels torrents i la llum fugitiva
de l'àgil llampec dels isards dins la calma profunda.
Campana d'ermita, companya! La ratxa lliberta
s'enduu del teu bronze ferit una veu més humana
que el crit del meu pit, flaviol de pastor que sospira
i es fon junt amb tu dins el vent en choral que s'arrua
pel cingle, lligant en feix viu la tenebra i l'antorxa
del cant i el silenci, rabent en la fúria, perdent-se
davant l'espadat amb l'impuls d'un anhel que s'oblida.
Campana en el vent, oh fanal de les cimes nevades!
La pedra del cos de l'ermita tremola i gemega
ferida pel glavi de gel que forceja la porta
i esquinça clivelles i esfulla quadrants i amb follia
d'infant es repensa i de sobte recull la convulsa
revolta de xiscles i fuig entre l'or i les cendres
La vinya del vent té gotims d'huracans i de flames,
tempesta en els cims! Una cua de llamp giravolta
ratllant el coixí de vellut de les branques feixugues
que el sol entre núvols encén sota l'arc milenari
dels iris de pau escampats en ressò de set prismes.
El vent. Sols el vent novament. El gran vent i el silenci.
Ni un crit. Ni una veu. Ni un retorn de tonades perdudes.
Només, en la pau de les cimes, un plor de campana.

78

Fugaç, enrosant el suau relliscall de la gespa,
s'apropa i s'allunya un pressagi de daines que fugen.
Felina, prement el sospir de la glassa morada
que marca la gràcia lasciva dels membres de lliri,
la mà de l'alada germana refusa l'estreta
d'amiga que es dol i s'esmuny, dolorida en la cursa
de daina que fuig a l'encalç de la fuga de daines.
L'argent del ventall de la font, nodridor de la closa
cadolla de marbre polit, acompassa el silenci,
fixant la caiguda del ritme del pas en fugida
perdut en l'obaga blanesa del pont de les fulles.
Oh verge de l'ira callada! Si l'angle del colze
reposa en la púrpura ardent de les roses cansades,
la flama dels ulls estelats rera el vel de tenebra
governa la bàrbara marxa d'amigues altives
que taca de llum vacil·lant, clarianes d'ensomni,
la negra muralla en fresseig de la reixa de branques.
Viril, en la mà femenina la garba amassona
de l'arc que disputa al buirac un vesper de sagetes
tremola, si destra la força dels nervis encalça
l'engany de les ales del vol de l'amant fugitiva...
Cruel, en l'incendi dels ulls, un zodíac d'espurnes
dibuixa el reflexe llunyà d'una rosa de cossos
que volten els troncs en sardana de pètals, i lenta,

vinclant el genoll, amb el tors decantat, la tan mòbil
rodella recerca amb el dard en la corda que tiva
tremola i vacil·la, poruga d'abatre un miratge
de sol, simulacre d'or viu de les daines que fugen.
... Talment, quan escric, la mirada em divaga i espera
la gota de llum que es va fent fins que cau de la ploma.

79

Cadàvers d'estels i ciutats, esquelets de llum groga
lligats al corrent onejant de les rutes humanes
que es perden al fons de la cendra, la pols i el silenci!
La mà de claror que faisona l'engany dels somriures
governa l'enllaç dels miralls que titil·len amb muda
conversa de flames d'argent dins la nit encantada,
per cada difunt un estel, publicant la secreta
tristesa de veure que el món no dispersa memòries
ni crema records, i que fixa per sempre en els astres
l'ex-vot augural dels destins de les vides futures.
Muntanya geganta del temps recoberta d'estàtues!
Qui posa la passa fugaç en la llenca de terra
sagrada, sospita que petja l'arena adormida
d'un màgic desert on floreix un miracle de roses
i on dansen les boires d'oblit a l'entorn de les urnes
que el cor ha cenyit de tenebra mateix que amb la pia
flonjor de vellut d'un llençol sepulcral que decori
la marxa dels anys, viatger de mà en mà, com l'estèril
flamall apagat del record dels passats que ara ratlla
les nines dels àngels nocturns constel·lades de signes.
Darrera els portals de la ment solitari sanglota
l'espectre divers de tants somnis que un vel de ventura
cobrí per amor piadós aplegant-los en garba
que lliga la fina fisel·la d'un nus de misteri.
Miralls dels cadàvers, estels! En la nit cristal·lina,
l'enyor de les terres antigues i els cossos que hi dormen
suscita el desig de fugir per les rutes humanes
ciutats d'altre temps a través, vers les platges divines
on dorm sota el sol cegador, vora el bosc d'oliveres,
la serp de la vida i la mort que es mossega la cua...

80

L'infant ha nascut sense plors i ens ha dut per missatge
que Déu no ha perdut totalment l'esperança en els homes...

81

Sovint, pel torrent enfurit de les venes enceses,
s'esmuny com el llamp una ratja d'estranyes recances,
talment com si el pàlid record d'algun odi amb rancúnia
mortal s'amagués al dessota dels nervis i els ossos

tancant-se en la cova del cor panteixant de fatiga:
La neu de l'amor estafà la paraula del savi:
«No sents el respir de ventura dels dies que fugen
i el vol de l'alè de les roses que embauma la fresca
rosada al damunt de les plomes suaus de l'alosa
que munta en la llum radiant de l'albada divina?
Colpeja els cristalls del teu cant, rossinyol, amb el màgic
bastó d'ametller blanc-morat, i que dringuin les copes
curulles de sol en bullida vessant-se en escumes
damunt la tristesa dels llavis cansats que no riuen
ni besen ni canten, malalts de puresa serena!».
L'avui és un dia d'aquests, esperit. La nevada
de pètals que es fonen dels pàl·lids records en rancúnia
vesteix amb mortalla de càndides flames la tèbia
dolçor de les cendres d'oblid constel·lades de roses.
No sents el batec del teu cor, oh silenci en tumulte?
No veus quina serp de clarors dins la nit dels teus dies?
L'amor interroga les ombres i mira la ratlla
de l'alba que crema allà, al cim, ran dels boscos que dormen
perduts en un mar de laments al faldar de les brises
subtils de la fina tardor. I en la calma nocturna
velada d'or clar l'esperit ha sentit que el silenci
respira quelcom més ardent que la pau embriaga
torbada amb l'alè perfumat d'un coixí de magnòlies.
. . . La nit s'esvaeix en sospirs quan els astres s'acluquen.
Cor meu: quina aurora renova els teus odis ombrívols?

82

La veu es despulla de tot ornament i els murmuris
que moren en néixer dels mots alliberen cadències
opaques, com ales de boira que es pleguen cansades
només perquè senten la fina punyida d'un iris
que els llença al damunt el segell dels colors tremolosos.
Oh beire tan fràgil dels llavis que el bes esgarrifa!
No sents el contacte suau de les mans que es refusen
i es lliuren de cop lentament dins un vol de silencis
que enrosa la cambra daurada, claror que s'enlaira
i es perd i es desborda fugint pel respir de les portes
obertes tot just a la pau de les coses difuntes?
La ratxa sagrada del riu de la música lliure
s'agita amb l'enyor obstinat de les platges enceses
on brillen les palles d'or viu de l'arena en revolta
d'abelles que creuen la xarxa del sol de migdia.
D'on vé la divina cançó de les joies humanes?
Profunda, severa en l'orgull del choral d'ales nues,
palpita la pompa de l'ampla columna sonora
i el pes aplomat i ritmat de l'antiga noblesa
gravita damunt l'arc massís de les meves espatlles.
Oh nit, soledat feta amor de la casa adormida,
només amb la cambra on jo estic coronada de roses,
només amb la taula on jo escric estelada de flames!
On són les ciutats i les gents i el ressò de la fressa
del món amagat o perdut més enllà de la fosca

gran franja d'ocells adormits i de fulles que parlen
dels boscos amics vetlladors en la pau taciturna?
Voleien al grat de l'oreig els papers plens de lletres
i el pètal tan càndid del frèvol bocí del meus llibres
assaja en sa cursa la gràcia jocunda de fondre's
amb l'altre fragment volador del choral que divaga
trenant el cant-pla fitador del silenci benigne.
Puresa en record i en oblit de les vides inútils!
Les roses i els llibres (oh somnis!) apaguen les llànties
amb mà de perfum i fatiga. Qui pensa en la negra
misèria dels dies futurs al costat del magnífic
quadrant que quan marca les dotze repica tretze hores?

83

Misèria, tristesa, cansanci de viure! Les hores
teixeixen mortalles d'oblit sota els arcs de tenebra
resant el rosari dels dies que passen i obliden
un rastre de cendra en record de les joies difuntes.
Consol de les ales de pau de la mort desitjada!
L'enigma de sang de la vida il·lumina de signes
un llibre subtil decorat amb paràboles fosques
i els ulls fatigats s'exorbiten per treure la bena
de llum dels segells milenaris que tanquen l'entranya
tombal dels secrets i les causes, grandesa impol·luta!
L'amor soterrava bressols amb duresa afligida,
tenaç, pertinaç, amb el cos encorbat com el glavi
que burxa la terra, florint amb la sang en barreja
les roses i els lliris caiguts, calcigant amb sa folla
letal voluntat de ruïna la gràcia del viure
i el riure gentil de les coses que el mal no sollava.
Misèria del gaudi difunt despullat de grandesa!
Grandesa de l'home caigut quan la mà tremolosa
de l'hora que passa li eixuga les temples humides
cremades pel rou de l'angoixa que plora en obscures
tempestes internes de dol fredament amagades!
Oh creu! Si l'anhel de combats adormí tants de somnis
al fons de l'espluga d'amor, una nova misèria
d'oblit en fatiga de viure renova els suplicis
agònics i es vessa en sanglots ran de l'urna trencada
que els cull i els aplega amb suau voluptat pudibunda.
Quimeres! Les nines febriles del temps en fugida
castiguen dels segles de bronze l'orgull solitari
per veure en la pau de l'enllà, sota els arcs de tenebra,
somriure la testa del Crist coronada de roses...

84

Serà l'epigrama votiva pel flam solitari
que crema en la nit al damunt de la tasca serena
de l'home que escriu. Cada solc obstinat de la dura
carícia d'acer perpetua una llum somniosa
i el pas d'una ratxa d'imatges pels ulls en fatiga.

Serà l'epigrama votiva pel joc de madeixes
de quatre colors, presentalla de quatre germanes
que obliden per sempre (repòs!) devanells i filoses.
Al fons del cistell florejat, una lleu teranyina
de randes de boira teixida recull la rosada.
Serà l'epigrama votiva per l'arc que reposa
dessota el buirac ple de roses que enyora sagetes.
Les flames alades amb béc de venjança fiblaven
el cor dels soldats en l'heroica barreja i endintre
del pit en panteix els floria una rosa difunta.
Serà l'epigrama votiva pel feix de les canyes
lligades al volt de la fusta del rem, olorosa
del sol i el salobre, guarnida amb les àncores negres
i els hams recorbats que esquinçaven l'entranya marina
per treure a la llum el tresor de les ones avars.
Serà l'epigrama votiva pel cercle de lluna
que en diuen mirall. La perfecta beutat de la dona
d'un dia, company avorrit, no voldrà que retratis
l'horror de la gran veritat ni la pluja de cendra
que vela la gràcia llanguent d'una testa canuda.
Serà l'epigrama votiva pel rastre d'espigues
que deixen entorn de les eres els braços dels homes
cansats del combat alternat de la falç i la dalla.
Collites del cel, quan s'entornen al clos, les estrelles
fingeixen el gest beneït d'unes mans sembradores.

85

Hi ha dies que l'ànima sent una fam de tumultes,
i es gronxa i s'agita, mateix que una mar en revolta
febrosa de perdre's al si del seu propi combatre,
cercant-se el martell del rellotge del pols que batega
molt lluny, molt a fons, sota el pes dels corrents en follia
que tiven cadenes i claven al pit del llit d'algues
les àncores negres, lligams de les aigües difuntes
bressades pel flux i el reflux de les forces llibertes.
On va l'esquelet de la vida que passa quan troba
la tèbia columna de carn de la vida que arriba?
Misèria dels ossos que cremen per fer-se o per fondre's!
La fe que no sent agonia turmenta les mares
i el cant de bressol estafà la dolçor moribunda
dels parts que no veuen la llum, funeraris per sempre,
tancats en la cova del ventre i en son de deu mesos
perduts amb la por de que un dia la carn ressusciti,
difunts enterrant els difunts amb covarda constància.
Les aigües del cel han rentat la muntanya dels ossos
i el març es fa tèrbol de cals i de sals mentre cerca
la inútil paraula de llum en la vida no-nada.
Miracle i misteri d'amor, sacrificis agònics!
Quan Déu suscitava naixences al cor de la flama,
Jesús allargava les mans als humans en tenebra;
tocaven i creien quan veien la doble ferida
dels claus, i dubtaven de nou quan Jesús s'encelava...
Tumultes de l'ànima en febre! La viva corona

de brases que volta amb perill l'escorpí solitari
suscita la fúria de mort del verí de la bèstia
i enfonsa en la pròpia maldat l'agulló suïcida...
Martiris de l'ànima nua! La sang que vessava
l'amor dels Calvaris eterns escampava una gota
del temps i l'espai en la pau, voladora per segles,
i el cor l'ha sentida al damunt amb fiblada d'espurna...
Puresa de pàrvuls alats dels ocells i dels àngels!
Silenci dels morts, oh silenci de Déu! Quina llengua
degusta pa i aigua amb les calçs i les sals de tants ossos
com dormen al pou sense fons de l'etern cementiri
de l'ànima en febre que sent fam i sed de tumultes?

86

Oh mar, benaurança sonora! La llum del migdia
fabrica columnes daurades damunt de ta joia
i els vols dels ocells rutilants esculpeixen la flama
vestint-la amb la glòria de porpra dels somnis que fugen.
Ressona el cinyell de les roques i al crit que es desferma
respon el fresseig de les branques que els núvols decanten
amb pes que s'esquinça i s'esmuny rodolant per la fina
catifa d'or clar de la cala que dorm en silenci.
Resteu, esperits de l'oreig, enyorances d'aloses!
Un ritme de fugues d'ocells aleteja en la pluja
candent de la pompa solar i la fressa divina
dels cants voleiant a bocins sota el vel dels onatges
s'enfonsa en la verda frissança i remunta a l'oberta
foguera d'atzur i d'argent on palpita la viva
cascada de flames i d'ales entorn de les roges
esferes que volten i brillen amb ròssec d'espurnes.
Reflexes del mar contra el cel sota el flam de migdia!
S'esquerden miralls al damunt del respir de les aigües
i el chor de l'espai palpitant de lluernes sonores
sedeja de pètals ardents la badia ajeguda
caiguda a la falda suau del bosquet d'oliveres.
Oh calma, beata bondat de la sòpita calma!
Se'n va de la ment el lassat pensament i una pia
subtil harmonia, tan fràgil que es fon al contacte
de l'aire adormit com si fos l'esperit d'una alosa,
dispersa un lament de cristall com de copa ferida
curulla de roses de sol i de perles d'escuma.
La torre del cos, nuditat en el blau, emmiralla
la dansa del sol en el cel com la fita de bronze
plantada en l'arena fulgent, monument dels migdies.
...Oh mar que embolcalles de llum l'esquelet del silenci!

87

La llum de la lluna trenava bressols de celístia
per fer gronxament de records sota el pal·li de fulles.
S'esmuny bosc endins el fresseig d'una ratxa de cèrvols
i esclata un llampec argentat amb desmais de maragda

quan creuen la gran clariana dels arbres que dormen
al fons del desmai vellutat de les ombres benignes
caigudes damunt el tapís de les amples falgueres.
Camina a la font el ramat sota l'arc de les banyes
i el plor de les aigües somica en la pau del silenci.
Puresa d'un plor cristal·lí dins l'entranya de roca!
Fressegen les branques entorn del meu cos solitari
perdut en la vasta tenebra de roures i alzines
que lliga l'abraç somnolent de la calma serena.
Llunyana, perduda en la vall, una lenta campana
sanglota el lament de les llars quan la vetlla s'escursa
i els homes són lluny, bosc endins, al racer de fadigues
on crema el carbó sota onades de fum i on la dolça
tonada suau d'una flauta d'ensomni destrena
la joia d'or viu d'un record que la lluna fa pà·lid.
La ratxa sonora dels cèrvols s'apropa i s'allunya
tornant de la font, percutint amb les banyes retortes
el sostre de tanys fressejants. Sota el tou de falgueres,
darrera l'estoig fantasmal dels calius que traspuen,
un doll de claror palpitant, xiuxiueig de reïnes,
els homes esguarden la marxa que torna i divaga
perdent-se de cara a la vall en filera joiosa
tallant el mirall de celístia amb llampecs de silenci
que l'ombra dels cossos dispersa pel bosc ple de lluna.
...Gentil, virginal, com un arc que s'acara amb els astres,
s'atura una cèrvola jove i s'espolsa la testa...

88

Ventall, teranyina de pètals, oh fuga cansada
dels aires al volt de l'aranya subtil del silenci
que dorm en l'estoig vellutat d'una aurora de plomes...

89

La mà que preserva i consola amb vellut de carícia
s'inclina altra volta al damunt de la meva tristesa.
Subtil melangia gentil! Femenina en la pura
noblesa del tacte discret, amb dolçors de germana,
la gràcia del dits beneïts esfullava les roses
humides de rou per amor al tombant de ma vida
(tan lassa, Déu meu, tan abstracta!) que mena a una negra
revolta d'esplugues pregones on ploren les aigües
de sang del dolor saturnal i les joies absurdes...
Oh mà de perfum, oh germana que em vetlles el viure!
Tu sola ho has vist, i serena, silent con la mare
que copsa l'infant al bressol pels bolquers i l'aixeca
ben alt, a l'alçada del front, on les flames no munten
ni el fum de l'incendi l'ofega, m'has tret a la nova
claror del cel blau on s'esbaten els vols d'orenetes
i els ritmes d'aloses. Ni un crit, ni el sospir d'una fina
paraula de repte, ni el plor pel perill que s'allunya.
Només, santament, la besada en el front, oh puresa!

I en dir-te què feies, absent jo mateix del teu tràfec
heroic, el somriure en els llavis i el gest de la bona
mestressa que signa l'adéu amb les mans que s'agiten
enlaire, discreta en l'oblit, pïadosa en l'espera...
Les urpes del mal em lligaven al llit i el meu dubte
d'angoixes errants per la riba d'un riu de silencis
mortals m'estrenyia amb cadenes el cor que esclatava,
tan feble com és, tan absort en caceres de somnis...
Qui vetlla a l'espona? Qui em mira amb les nines que brillen?
Qui són, dos i dos per costat, endolades geloses?
La mare i les dues germanes... I l'altra? Quin pàlid
esclat d'una garba de lliris i roses inunda
de llum tremolosa el domàs que les mans acarícien?
...Oh dolç, oh suau complement, oh germana tercera!

90

Ai cor que has sentit el repòs de sagnar sense traves
damunt la noblesa del pit d'un amic que t'estima!
L'horror del perdó quan gemega l'orgull i la força
de cloure amb cansancis agònics les tristes parpelles,
topant contra el cel retrobat amb el front miserable,
sentint com s'enfonsen els peus en el fang que rutila,
s'enrosa amb ensomnis d'infant quan oblida el pesombre
damunt el coixí sense engany d'una espatlla fraterna.
Consol, port de pau, home pur! Tot un món sagitari
dispara la pluja d'acer amb crinera de núvols
de fum i de foc contra el cos que la sang abandona
quan cauen els murs de la carn assetjats per cent bandes
i els hòrrids soldats del cruel desesper afadiguen
l'espai amb l'udol paorós de les trompes guerreres...
Lleuger com l'ardent alè d'aire que dansa en la tarda
serena, batega el vestit de la carn en la joia
del viure tranquil i la flama vermella que alena
tancada en la pau d'alabastre del pit s'encofurna
tenebres endins amb el vol d'una ploma de boira
fugint i endinsant-se pel pou de les aigües eternes.
Oh cor que has sentit el consol d'evadir-te i de fondre't!
Quin vent flagel·lava el teu foc quan els límits morien?
Avui ha creuat el meu cos la terrible puixança
que trunca de l'ànima activa el refús i la terca
volença suscita del foc de dos brassos que fugen
espais a través, vers un cel imprevist, estrenyent-me
la carn amb braó que em recorda la mà poderosa
del pare difunt que morí fa tants anys i ara em crida...
Consol, vas de llum, amiatat; quan el cor perd la ruta,
retorna'm la mà de l'amic com la destra paterna...

91

Somriu, oh gegant macilent de la barba trenada!...
Debades. L'orgull no somriu. La llanterna terrible
del ulls arborats assageta el gran buit de tenebres

que penja damunt l'espadat de la porta de bronze
tancada al caòtic encís de les viles profundes,
vespers dels humans en la nit d'un abís sense límits
ni fons, estelat de tentacles que xuclen i atreuen
el pas de les ombres llunyanes vagant sota els núvols.
La cambra, vestida amb el foc de la púrpura noble,
decora del vell gegantí la beutat taciturna
i el marbre diví fadigat per la petja dels segles
rutila amb reflexes d'or vell al faldar de la vasta
penombra suau. Mudament, foscament, amb la fixa
duresa de l'ira dels ulls, l'esperit atravessa
la triple muralla de pedra i escampa una força
d'inútil protesta en revolta al damunt de la fada
grisori de les vides d'avui, malaltisses per riure.
Les amples peanyes dels peus aplomats s'afeixuguen
corbant les sandàlies lligades cenyint les garretes
amb fils de cordons treballats com uns nervis de cuiro
que tapa el repòs del mantell sota plecs de folgades
onades llanguents. I les mans! I les mans poderoses!
I el pes del gran doll ressonant de la barba trenada!
Llampeguen els ulls del gegant en la nit sense lluna
i el doble fanal flamejant il·lumina la freda
nuesa en repòs de l'estança que els àngels obliden...
Grandesa de Roma! Davant de l'abís, part de fora,
les fines juguines humanes s'esmunyen difuses
dessota els grans núvols de plom que els capvespres encenen
amb roses d'aram i d'argent. Soledat de la magna
puresa dels ídols antics en les sales augustes!
Quin déu o quin home podria tancar la terrible
parpella que esguarda el futur i apagar les llanternes
irades que cremen als fons del coval de les conques
adustes, finestres del front coronat de venjances,
on roden les nines de jaspi creuades per una
silent processó de gegants més petits i més àgils,
servents moridors del gegant immortal que els recorda
i els torna a la vida amb l'orgull de les pompes antigues
només per reviure en la nit tantes hores llunyanes?
Presó dels gegants solitaris! Quin gust de grandesa
maligna fulgura en l'estança quan l'alba tremola
damunt la gran porta de bronze i el marbre en la nua
grisori purpural s'esgarrafa amb frissances estoiques
covant una espurna d'anhel d'immortals suïcidis?...

92

Sagnava l'urpada de bronze del toc de les hores.
Trencada, perden de la llum una vaga carícia
de fòsfor damunt el cristall ombrejat de dibuixos,
la llàntia de marbre rodola damunt la morada
catifa i escampa dels prismes la cinta desfeta.
La corda que tiva i esclata dispara una fuga
de plany i el ressò de l'esplai en opaca música
recull el perleig dringador d'un amor en paraules.
Música i claror, Carolina, no viuen si moren

la llàntia i la corda, i el llavis obliden converses
quan l'ànima és muda. L'onatge de llum i harmonia
suscita només per deport la cançó funerària
que el vent quan enfonsa dels naufrags l'anhel en angoixa
composa damunt l'instrument de les aigües astutes.
Si els cors es confonen com l'ona que es clou i s'oblida
del nom i el record de la presa, l'amor a la falda
reposa de l'ànima altiva i escampa les plomes
mateix que la garba de flors deslligada en ofrena,
fent niu a la casa d'ocells que és bressol i és sepulcre,
sepulcre i bressol com un niu que les plomes escalfen.
Si sagna l'urpada del temps en la carn de la vida
i es trenca la corda tivant i la llàntia s'esquerda,
no temis, oh pulcra, no temis. Quan s'obri la porta,
la ratxa de sol desfarà la tenebra profunda
i al mig, capità de la llum, entraré per salvar-te
i endur-me'n l'imatge de tu que el pesombre al·lucina,
tesor, Carolina tan cara, retorn d'un espectre!

93

...Els àngels, quan feien vacances al cel, davallaven
les amples escales de sol i petjaven la terra.
Caigudes al peu de les portes de fusta i de bronze
dels temples tancats i barrats, les amors en misèria
prenien els fills al damunt de les sines exhaustes
rodant els grans ulls aorbats en la còncava cova
del crani, caigudes de brassos, lassades de viure,
captant el tribut sense fel de l'almoïna poruga
que tanquen els cors voladors i que els dits no recerquen
tement que la brasa d'amor ja és carbó de rutina.
Darrera les altes finestres vacil·len fantasmes
i els arbres que els ritmes elèctrics vesteixen de fòsfors
alats els envien colors com si fossin ofrenes
de sedes i estofes candents, orientats en fugida
pels arcs de les fulles que parlen amb veu que s'esfulla.
Fantasmes, en pàl·lids exèrcits, s'esmunyen eteris
pels vidres coberts de rosada, i el pes de les ombres
decanta les branques de llum com un pont que les fades
trenessin damunt els carrers que la lluna il·lumina.
Subtils, invisibles, els àngels es posen la vesta
tan vaga dels tèrbols fantasmes i els cossos de boira
s'encenen per dins amb un ritme d'estries daurades.
Les dones d'amor en misèria decanten la testa
i allarguen els brassos torçats que afeixuguen els vicis
amb pes de carbons apagats i de brases difuntes.
Silencis que semblen fantasmes s'empòrten les mares
i deixen els fills oblidats a la porta dels temples.
La lluna nodreix amb sa llum els nadons que somiquen.
...Els àngels, quan feien vacances al cel, recordaven
el plor i el balbuç dels infants oblidats a la terra.

94

L'amor era bell i era fort com un somni de marbre.
La mort era alada i suau com l'espectre dels prismes.
Desferma't, concert dels clarins dins el vent en revolta!
Les galtes apleguen l'ardor de la dolça guerrera
fibrant el coratge adormit amb flagells de trenades
serpents de fuets estelats que desapareixen i abriven
els àgils ressorts dels turmells saltadors en la cursa.
No sents com t'empeny a l'abís el deport sagitari?
Bateu la mesura fatal de la marxa de noces,
profundes timbales velades de rosa i de negre!
L'amor era bell i era fort com un somni de marbre.
La dona creuava l'avenc de tenebres corruptes
muntant el cavall desbridat de la joia maligna
que mena la tropa de foc dels llebrers de misteri.
Rodola pel llit d'espinals, inhumana amassona!
Per quines alquímies d'infern el metall dels meus dies
ressona amb la veu d'un ardent cant d'aram subterrani
mateix que el batall en enyor de la copa sonora?
Bateu la mesura subtil dels seguicis del tedi,
mesquines timbales velades d'argent i de flama!
La mort era alada i suau com l'espectre dels prismes.
Alta en la bàrbara llum de les selves immenses,
cornava la fressa tallant d'una crida perduda.
Per quí l'escampall ressonant, timpanó que et fadigues?
Sanglota en l'oblit l'enfilall de banderes morades
i el pas dels cavalls fadigats arrossega la pompa
vençuda i el xiscle de plany de la gent taciturna
que porta el cadàver sagnant de l'amor en fallida.
Bateu la mesura letal dels chorals mortuoris,
terribles timbales velades d'or vell i de cendra!

95

Mur blanc, fulla d'àlbum... La ronda d'argent de les hores
camina amb pas lleu damunt teu i dotze ombres vacil·len
gronxant-se en silenci mateix que un rellotge de fulles
mogut per l'oreig tan suau de la mà perfumada...

96

Flameja, foguera de roses, damunt dels domassos!
Rebolca't, estàtua de carn, sota el pont de les fulles!
La fina viola d'amor és l'ocell que refila
perdent-se en la volta del blau clapejat de mil gotes
de sol, al davant de la immensa fondària argentada
de neu. Teranyines subtils engarlanden amb perles
l'espai on reposes, amor, com un plor de cent iris
trenats en sortija de prismes per fer-te homenatge
de llum retallant el racer dels velluts i les ombres.
Un vol d'orenetes esquives esquinça el silenci

i escampa una vaga harmonia d'enyors en fugida.
Corona de xiscles, corona d'espines! Tan àgil
s'esmuny la ferida sonora del crit, que la pluja
de sang s'escampalla en estels com un plor que no gosa.
...Damunt l'ample llit de vellut carmesí, la nuesa
perfecta recull el daurat divagar de la tarda
cenyida de núvols i boires centrant la mesura
de l'or i l'argent al faldar de l'esmalt i la porpra.
Pollancs esllanguits, gronxament del desig en la verda
blavor de la prada i l'espai polsinat d'ales blanques!
La punxa gentil de l'esvelt campanar s'il·lumina
de nimbes brillants, diamants de rosada en la posta
de cendra i morat, en manyaga dolcesa de flama
que mor i reneix a l'entorn de la creu alta i nua.
Graons i graons, sota el pes de la molsa i la gespa,
vestits amb flonjor de catifes gentils i de blanques
cascades de pètals d'or vell, estraflan les divines
tristeses hostils dels antics laberints milenaris
en cercle de rutes tallades entorn de la rosa
de marbre que brilla al bell mig de la plaça en penombra
dormint al damunt del coixí de mimoses daurades.
Ben lluny, melangia i recança! La flaire tan densa
que fan llessamins i gardènies en feix de deliri,
cobreix amb el vel d'un ardent voluptat la senyora
dels segles serens encantada en l'oblit del sepulcre
de bronze i de pedra perdut en la pau oblidada
d'un bosc de jardins que ningú no coneix ni recerca.
...Què dius, rossinyol d'altre temps, quan l'alosa s'enfila
ratllant els camins del cel blau per on planen els somnis
i els vols dels espectres alats de les verges difuntes?

97

Salut, paroxismes, fogueres d'orgull sota els núvols
de cendra i banús, llampegueig de cançons i blasfèmies
trenades al grat de la febre del poble en follia!
Banderes vermelles castiguen la calma feixuga
de l'aire en fadiga dels odis que el crim i la glòria
s'emporten pel riu dels carrers en fugida salvatge
tenebres endins de la nit sense estels ni llanternes
només aclarida amb l'esclat de les òrbites vives
dels homes que corren i canten al volt dels incendis
on mor tot un món centenari d'estàtues trencades.
Revolta, tempesta en les mans escultores de pobles
centrada amb l'espurna d'or pur de la vida futura!
La força dels muscles tivants i dels nervis que vibren
suscita en la nit turmentada una tràgica angoixa
de fúries que es juguen als daus la fortuna dels segles.
Grandesa del dret i del deure en la lluita sagrada!
Rodolen els cossos sagnants en la pols i el tumulte
dessota mateix de la meua finestra. Quin ritme
d'oratge governa el teu pols, multitud dolorosa!
Llampega la rosa dels trets i un lament que s'esfulla
forada el silenci glaçat, oh suprema misèria...

Bateguen banderes vermelles tenebres endintre
i es fonen els cants arborats mentre el plany s'extenua.
Marmori, florit el front pur amb un rastre de flama,
cercant amb els braços oberts la mortalla d'aurora,
somriu el cadàver clavat a la creu de la terra.

98

Somnolen al sol les aranyes vermelles i blanques
al peu de les branques, joguines dels aires ingenus
que ploren a gotes de llum, diamants de les ombres,
damunt el silenci més pur d'un llampec que vacil·la
i es fon en l'oblit d'un murmuri de planys de les fulles.
L'amor interroga el cor nu que la ratxa desvetlla.
Quin tacte de sedes de somnis enrosa les galtes,
vellut d'un alè tremolós que la carn no rebutja?
Batega un replec de desig, ròssec d'or en desordre,
mateix que un tresor d'altre temps en geloses fugides...
S'engronxen al sol les aranyes daurades i negres
damunt les hamaques de boira, sedaç de rosades
que el vent escampalla en suau futeig d'agonies
subtils, filador que l'atzur embriaga de pètals
en vol vagabund sota el pes de les polpes madures.
Retut de victòries obscures, l'amor en deliri,
tocant amb la punta d'una ala la pedra de molsa,
deslliura les roques d'un pes que s'anima i s'encela
com l'himne que munta del chor infidel dels onatges
cel·lats en la púdica pau de la cala confusa...
Somnolen al sol les aranyes vermelles i blanques
al peu de les fites de marbre que vela la verge
cortina tancada del pes de la llum cristal·lina
caient en feixuga cascada de llunes i roses
entorn dels graons esvaïts que les aigües inunden.
L'amor interroga la ment i captura l'insecte
d'argent que desfà l'espiral del seu vol en la viva
claror del migdia feixug, vas de foc que es decanta
i escampa el zodíac d'estels de les forces futures
en feix adollat al damunt del cansanci dels homes...

99

La comba de perles de llum empresona les aigües
gelades del pàl·lid mirall on la vida retrata
les forces enormes que creuen el cel de migdia
de l'ànima altiva tivant sota el sol dels silencis.
Oh límit de flames que encerclen el llac de ma joia!
Cavalls i cavalles renillen al llarg de les platges
davant la blavor rutilant del gran mar que sospira
cansat de somriure i desfer-se en onades d'escumes
només per l'anhel d'estrafer les revoltes crineres
que dansen amb flama de neu a l'entorn de les gràcils
nueses dels colls palpitants sota un pes de corones

d'agulles de pi. Durament, tercement, amb un ritme feixuc, coetejen fuets en les mans furibundes dels homes que marxen al pas castigant les arenes i els lloms dels cavalls i els turmells dels companys i les ratxes daurades de l'aire flairós de salobre i reïna... Gavines d'oblit, vel opac del mirall il·lusori! Malalts estimats, oh tristesa dels parpres que es clouen! L'engany de les vides humanes fecunda tenebres i esborra contorns. Lentament, suaument, les onades del viure joiós s'aquieten i anul·len l'ardida puixança del pasabrivat i del riure d'escumes. Les platxes desertes gemegen amb veu de tempesta i escampen la garba de noms dels atletes que foren. De tanta follia d'orgull que la llum abrivava no en resta ni el rastre serè d'un record que no em furti la mort. Només jo m'he salvat. I una freda temença m'emboira l'encís confiat del pas lent de les hores tantost al damunt del mirall d'una vida titil·la l'estel de l'aranya d'argent d'una esquerdada difusa.

I00

S'allunyen aurores endintre les hores dels somnis i el cant d'una alosa floreix si la llàntia s'apaga. Matins, oh vellats purpurals! La cadena de perles dels mots palpitants com un vel de rosada divina que lliga i amaga el dolor de somriure per viure simula en la nit que es decanta la imatge vençuda del propi desig oblidat. I l'albada és silenci. Per què tanta fúria supèrflua, ventalla sonora que bats el no-res en la pau del matí sereníssim? Voleia en la llum verda-blava un murmuri de pètals i als nius adormits balbujeja el sospir de les ales vestides de pètals de plomes, oh calma profunda! Demà tot l'encís tan suau d'aquest món que m'envolta serà tan llunyà del meu cor com un somni de segles... En pau, darrer dia! Sospesa el metall enigmàtic de tantes estàtues de boira que poblen la fina tristesa subtil de la ment i la pedra il·lusòria del cercle sever de columnes que el cor suscitava per joc de grandesa i d'orgull! Obre els ulls i amb tossuda mirada d'avar clou endins, ben a fons, la desfeta bellesa del món fastuós que ha cenyit amb la pompa dels prismes nou-nats tantes vetlles de febre i de flama! Quan mori aquest sol que ara neix i les hores esquives dispersin tant d'or rutilant entre branques i fulles, un vent de vertigen salvatge batrà com un càstig damunt cada rastre del passos dels dies puríssims... Adéu, cambra meva que em fuges, port d'ombra en la joia! Si mai ens tornéssim a veure, refugi en nuesa, mai més no seràs tu mateix tal com ets i ara et deixo, sinó tal com jo t'he creat en el marbre dels ritmes!...

LA MÚSICA DINS L'ÀNIMA

Andreu Stiler, el famós pianista austríac, tocava aquella tarda al Palau. Feia temps que no havia sentit música bona:—Heus ací—vaig pensar— una ocasió magnífica...—D'altra banda, jo tenia una tarda ressonant de records, intensos, però ràpids, els quals es succeïen entorn meu, sense mai aquietarse'n cap, com els escàpols cavallets llampants d'un fantàstic "carroussel". La música, en un estat així, se m'enduria fàcilment...

I aviat les aranyes del Palau m'enlluernaren.

Stiler interpretà impecablement dues parts del programa, a base d'obres clàssiques. Bon punt el piano vibrà, vaig adonar-me que em trobava davant d'un home esclavitzat per la forma. Deia molt bé, però massa en fred.

Des del primer instant, ja no m'interessà la seva escola. No era dels meus, i el meu esperit àvid de vehemències, va recloure's amb una punta de desengany. Varen arribar-me a molestar les ovacions de l'auditori, tan càlidament sinceres que fins semblava que fessin tremolar les aranyes. Pel que veia i sentia, aquell home era molt ben rebut: s'endevinava que el seu art, al cap de breu estona, havia ja caldejat l'ambient. Què em passava, doncs, a mi?

Ja m'havia fet el decidit propòsit d'anar-me'n, quan un jove de vora meu, com si hagués endevinat la meva resolució, comentà per ell sol, però en veu alta:

—I ara vindrà la cèlebre "Sonatina", del mateix Stiler... Quina obra!

I, no podent contenir més el seu entusiasme, va abocar-me, amb els ulls brillants i gairebé tremolant-li el mentó:

—No l'ha sentida mai?

Jo li hauria respost:—No, ni ganes!, però vaig dir-li, segurament per un impuls maquinal de cortesia:

—No... Ja he vist que Stiler també és compositor.—I, amb gran impaciència:—Vol dir que és home d'inspiració, aquest austríac?

El jove em mirà amb rancúnia i va mormolar

algun penjament que no vaig entendre.—Deu ésser un guillat!—vaig aconsolar-me de pensar.

I arribà, mentrestant, l'hora de la lloada "Sonatina". Es féu un silenci profund, i Stiler teclejà breument, un xic alterat. Llavors vaig esguitar-lo amb tota atenció: era un home alt, magre, el front ample, amb els cabells i la barba, blanquíssims.

La meva miopia no arribava a copsar-li els ulls, però ben segur que devien lluir amb totes les febres de l'ensomni. Per què jo no havia mirat així Stiler des del començament? Quina secreta força me l'havia fet hostil i ara me'l tornava d'una suggestió tan amable? Ja no em recordava de si el seu art era o no fred.

L'austríac començava a tocar... El primer temps sabé atraure'm, però sense apassionar-me. El segon, ja fou una altra cosa: era un tema lent, concebut a través d'una vivíssima claredat sentimental. Una melodia hi cantava a mitja veu. Ben tost em prengué els sentits i se'ls endugué enllà del meu passat...

... ..

Tornava, amb el meu pare, d'un casament. Veníem de la banda d'Olot i anàvem al Montseny a reprendre el nostre estiueig. Dins del tren, la calda d'aquella tarda es feia insuportable.

El meu pare era davant meu, i com que havia clos els ulls, jo el podia esguitar atentament. De temps que malaltejava. Les robes li venien dolorosament balderes: una grapa invisible li arrencava cada dia carn i més carn i ja es dibuixava massa la seva ossada gegantina. Sovint respirava amb viva angoixa. Tot el seu cos era un cabdell enorme de melangia. La barba, esponerosa i blanca, acabava de demacrar del tot el seu rostre, aquell rostre que tantes vegades jo havia vist assolat per un goig intensíssim de viure. Que eren lluny, aquelles rialles seves tan oberetes, tan poderoses! Amb prou feina si havia tastat res, en l'àpat feixuc de viandes, del casament.

L'havia sorprès, tot sol, emboirat de tristesa, en un recó de l'eixida...

S'aturà el tren. Mal deslligat dels meus pensaments, vaig sacsejar-lo:

—Pare, baixem, hem de baixar!

Quan fórem a l'andana, vaig veure que m'havia errat d'estació. El tren ja tornava a arrencar. No en passaria un altre fins negra nit. Tanmateix, era massa esperar.

—Perdoneu-me, pare—vaig dir-li.

—No hi fa res, Carles—em respongué, com despertant d'un somni—: seguirem aquella dreuera tan bella... pel mig del bosc...

Vesprejava. Al cel, quatre estels. I una densa quietud arreu. A tongades, confegíem la conversa, una mica d'esma, ara el meu pare, ara jo. Comprenia que li era plaent de caminar en silenci i mirava de no destorbar-lo. El bosc ens duia unes sentors fortes. Era el moment que la vida de la terra es dóna tota, amb un espasme voluptuós. I la llum del dia hi queia lentament, amb desmai de vel nupcial...

El meu pare s'assegué, en un entreforc d'alzina:

—Fill meu, com em canso!—exclamà, amb una queixa lleu, d'infant.

Ensems, mirà a l'entorn. Erem al cim d'un turó. Uns núvols morats s'allargassaven al lluny, cap a les Agudes. La mica de vent que feia ens duia de tant en tant el psalm monòton dels grills. Tot d'una, el vent bleixà fort, i, amb una roentor asfixiant, s'arremolinà al volt nostre i ens cobrí materialment de pedruscall i de brossa... Per un instant vaig perdre el meu pare... En reveure'l, plorava i m'estenia les mans, amb un tremolor esgarrifós:

—Carles, no em deixis... He vist la Mort... La Mort mateixa. Oh, quin esglai...! Caminem, fill meu. De pressa, cap a casa... La teva mare, els teus germans, tan petits encara! Els vull veure tots *abans!*

—Els veurem, pare... Ja som a prop. Però asossegueu-vos... No correu—li deia jo, embasardit, en mig de la gran calma del paisatge.

Gairebé no el podia atrapar. Vaig fingir que em torçava un peu. Aleshores escurçà el pas. El meu ingenu ardit el frenà una mica. Va descalçar-me ell mateix, m'examinà el peu (vermell, només, per l'abrivada cursa) i s'entestà a voler-me dur a coll. Va costar-me molt de desdir-le'n. I seguírem el camí, ara, a poc a poc, calladament. Coneixia que la quietud de pertot l'anava assereuant.

Poc abans d'entrar al poble, però, s'agità altra volta, intensament. Va mormolar-me a cau d'orella:

—De tot el que has vist, ni un mot als de casa. Sóc home mort dintre no gaire. —I m'estrenyé tendrament contra el seu pit.

A la tardor, el meu pare moria, sobtadament, d'una embolia.

... ..

Una ovació eixordadora, ratllada per crits estentoris, va arrencar-me amb violència dels meus records. Ara era com sentia allà al fons de tot de la meva ànima, el cant ric de remembrances d'aquella "Sonatina". Ara en tenia plena consciència i m'adonava de la seva força impressionant, de com eren justificats aquells fervorosos aplaudiments...

Stiler, voltat de llum, saludava insistentment, amb emoció.

Vaig guaitar-lo altre cop: millor dit, vaig escorcollar aquella figura alta, noble, amb els cabells i la barba abundosos, gloriosament argentats... I un calfred zigzaguejà pel meu cos: ¡Quina semblança més gran amb el meu pare!

I en això vaig creure que entreveia el perquè de la màgia evocadora d'aquella inoblidable "Sonatina".

TOMÀS ROIG I LLOP.

MORALITATS I PRETEXTOS

ESTANCES, DE CARLES RIBA

El primer i el segon llibre junts. Ambdós al mateix rengle de senyoria i l'un de l'altre adve-
radors del mateix púdic tremolament humà—gaire-
bé biogràfic—de l'autor. El pas dels dies és
aquest: de la joia guerrera al silenci àngel po-
tent; de la cortesia somrient a la veritat, platja
inviolada; de l'amor, l'innúmer deute al temps,
jugador sens paraula; de l'ànima errívola al jo
que vigila; del pensament de la mort a l'afirma-
ció que morir és la covardia de la voluntat.

I el trànsit de l'abandonar-se a una aigua sere-
na, a l'encoratjament radiant de quotidianitat:

*Cal fer rem per no ser negats dins la vida ab-
tracta i profunda.* L'home d'aquests combats bé
mereix el pur èxtasi supremament líric de *nu
en repòs, després de l'amor, nu ajaçat, dona adormida*
i *Narcís*. Lla d'enllà d'aquella soledat que
era una espellifada caravana dels records arri-
bem a la presència nua, a la pau de la més alta
perfecció ran de les formes naturals simples.

Algebra o geometria. Oració o combat; ofici
o purificació. De la dialèctica d'Henri Brémond
a l'ascètica de Manuel de Montoliu ens caldria
deturar-nos en els comentaris de Racine a l'Odisea
per tal de posar el comentari a to amb l'essència
íntima i solemne de la poesia de Carles Riba.

Poques vegades la majestat corporal i el mis-
teri de l'ànima enyorívola de la forma han estat
expressats amb la concordia perfeta—de la qual
Leonardo era agradat—d'aquestes estances.

Ta forma se'ns oposa com si encar fossis tu,
però tu has deixat supremament
de creure en nostres somnis. Com sentim a cor nu
que és aquest brusc, total desistiment
el que en diem morir!

No las d'haver estat com nosaltres: esquerp
del teu misteri, jeús. De quants passats
sentits de tu, ja immòbils figures sense verb,
ets transparent! De tantes unitats,
la suma ara és aquí.

Tant menys et comprenem. Ans, servils al senyal
dels nostres somnis, t'acostem el món
de nou, i el saber d'ell que el va fer teu—per tal
que ens semblis nostre encara, en un pregon
pols comú de destí.

PLEBISCIT

Ella deia:—Tenim raó. Perquè cal que la raó
vagi al Parlament.

Ell replicava:—Veuràs: hem de distingir...
etcètera.

NOTA A LA NOVELA "VICTOR" DE L'ES- CLASANS.

Les estructures sistematitzades tenen aquest
premi: Restauren les valors de la ingenuïtat. Tots
els vents de la rosa dels vents, concerten un ven-
tíjol angèlic. Com si després del cansament pro-
funditat endins—Dostoiewski, Proust, Joyce Svevo
Freud—ran de les misèries de l'argila i del fang,
neixessin ales. Com si la felicitat que volíem re-
duir a experiment se'ns convertís en aquesta certit-
tud: Allí on temíem la vulgaritat, ens és nada la
lleugeresa.

TERCER LLIBRE DE RITMES, DE L'ESCLA- SANS.

Aquesta suprema qualitat: l'anti-dissipació.

ROBINSON UP-TO-DATE

Es pensa haver escoltat les veus de la solitud
i eren només els sorolls de la xafarderia.

Es pensava bastir la casa del seu retrobament
i s'entretenia amb la dispersió de la seva pa-
raula.

No fou senyor de cap illa, sinó presoner d'un
partit.

CLIMES

Garcia Lorca, 1921-1931.—Enyorança profunda
amb ressò de vaguetat profunda:

El río Guadalquivir
va entre naranjos y olivos.
Los dos ríos de Granada

bajan de la nieve al trigo.
¡ay, amor
que se fué y no vino!

... ..
Para los barcos de vela,
Sevilla tiene un camino;
por el agua de Granada
sólo reman los suspiros.
¡ay, amor
que se fué y no vino!

... ..
Lleva azahar, lleva olivos,
Andalucía, a tus mares;
¡ay, amor
que se fué por el aire!

Pedro Salinas, 1931.—Ardor de la fe cridada.
Mitologia i senyal. Distància i certesa; *fábula* y
signo.

Si no es el mar, si es su nombre
en un idioma sin labios;
sin pueblo,
sin más palabra que ésta:
mar.

Si no es el mar, si es su idea
de fuego, insondable, limpia
y yo
ardiendo, ahogándome en ella.

Tomàs Garcés, 1931.—Paradís. Incurança i
certesa en el va i ve d'una cançó de bressol de la
mar del benésser:

—Fràgil escata, perdurable encís,
¿amagues algues i sirenes
en el teu trèmul paradís?
—Dorm i somia, que la vida passa.

IL-LUSIÓ

De la riuada popular un dia de festa encesa, em
quedà l'ànima eixuta com el rieral després del
pas de les aigües infecundes. Més que no el
goig vital, més que no el desemperesiment jove-
nil de la força embriagada de saber-se lliure,
animà les multituds la fúria venjativa enduta
per la pressa del capgirament sense llibertat,
perquè no té límits ni sap el que vol. Jo hi era
i puc dir-ho.

Però un altre que també hi era, sentència:
—Allò era autèntic, perquè ho vaig veure jo.

MOBILIARI MODERN

Se'ns faria difícil llegir Sant Agustí en un silló
—llit de clínica estilitzat— dels que ara són
moda en les ciutats del homes propícies als ser-
veis de clínica.

J. M. LÓPEZ-PICÓ.

ANTONI LÓPEZ

*Popularitat i catalanitat dins la fidel vocació d'home de menestralia, dignitat d'ofici segui-
dor d'una tradició que ha pogut veure millorada de cara al futur.*

LAURO DE BOSIS

*Poeta, fill de poeta, la seva mort ha estat una superació d'aquell heroisme amb el qual l'època
d'annunziana havia jugat — al marge només de la vida — com amb un tòpic literari.*

ALFONS MASERAS

GUERAU I MARTA

(UN PRÒLEG I QUATRE ACTES DRAMÀTICS)

DRAMATIS PERSONAE

GUERAU, estudiant.

FRANCESC }
AMBROSI } estudiants, companys de Guerau.

CRISTÒFOR, pare de Guerau.

RAMON, pare de Marta.

AGUSTÍ, nebot de Ramon.

MARTA, filla de Ramon.

ADELA, esposa de Ramon i mare de Marta.

FELISSA, criada d'Adela i Marta.

DISPESERA dels estudiants Guerau, Francesc i Ambrosi.

UNA FLORISTA.

UN TREBALLADOR.

UN ALTRE TREBALLADOR.

A Barcelona, els anys 1870 i 1871.

PROLEG

Una placeta solitària, al fons de la qual es veu la portalada gòtica d'una església. L'ampla voravia està ombrejada per uns grans plàtans frondosos.

(Es un matí de primavera. Filtrant-se pels fullatges remorosos de cants d'ocells, el sol besa els murs centenaris de l'església. Del fons de la placeta ix una joveneta del poble amb un pomell de roses a la mà. Francesc travessa la plaça en sentit contrari: la joveneta l'atura, oferint-li les flors).

FLORISTA

Em compreu aquest ram, senyoret?

FRANCESC

Jo prou te'l compraria si sabés què fer-ne.

FLORISTA

Compreu-me'l. Mireu quin goig que fa! Dos quartos, només.

FRANCESC

Encara que me'l donessis no sabria pas on posar-me'l.

FLORISTA

Això rai! El doneu a la promesa.

FRANCESC

No en tinc, dona; no en tinc!

FLORISTA

Quina llàstima!

(Compareix Ambrosi, tot endiumenjat).

AMBROSI

Ja t'anava a cercar per la Rambla.

FRANCESC

Ah! Ja t'has llevat? Ja era hora...

FLORISTA

(A Ambrosi).

Compreu-me'l vós!

AMBROSI

Noia: tenim les butxaques escurades i no estem per flors. Amb els estudiants no hi faràs pas negoci.

FLORISTA

Dos quartos, només...

FRANCESC

T'he dit que no sabria què fer-ne.

FLORISTA

(Anant-se'n).

Ja en trobaré d'altres que no es faran tant els desmenjats.

(Francesc i Ambrosi resten sols).

FRANCESC

Vinc de la muralla de mar, que hi feia un sol que enamorava.

AMBROSI

Jo ja faria mitja hora que seria al carrer si la senyora Emília m'hagués servit la xocolata abans. Però ja ho sabem: totes les seves atencions són per a en Guerau.

FRANCESC

No n'estiguis gelós.

AMBROSI

Fuig, home! No me'n planyo pas.

FRANCESC

Es que en Guerau se les mereix, totes les atencions.

AMBROSI

I nosaltres?... També som de Déu, nosaltres.

FRANCESC

No dic que no. Però a tot arreu hi ha sempre un preferit. I si la nostra dispesera n'està tant, del nostre company, què hi vols fer?

AMBROSI

I potser aquesta preferència és justificada. Tu no ets tan pacífic com ell... Jo sóc, per a molta gent, un baliga-balaga. Potser no arribaré a tant, però és cert que no he nascut per a ésser l'ull dret de les dispeseres.

FRANCESC

I ara que la senyora Emília ha sabut que el nostre amic festejava, sembla que encara el contempla més.

AMBROSI

Això la deu eternir. Per això és dona. Jo, en canvi, quan veig un home enamorat, el planyo.

FRANCESC

No n'hi ha per a tant! En Guerau és feliç.

AMBROSI

La felicitat també és un camí de la bogeria.

FRANCESC

No em facis riure! Però, això ho dius per què si, o és que us ho ensenyen a la Facultat. Perquè els que tireu per metges ens sortiu, a vegades, amb unes teories que esgarrifen.

AMBROSI

Jo no hi crec, en la felicitat.

FRANCESC

Fugiu! Qualsevol diria que estàs desenganyat del món! Doncs, jo, sí... I estic content de creure-hi. Encara, que estic convençut que els que són venturosos mai no s'ho pensen ésser i que els que es desviuen per ésser-ho, no ho assoleixen mai.

AMBROSI

Ja es veu, que has estudiat metafísica.

I bé: què hi fem, aquí, parats? Que no vols venir amb mi cap a la Rambla?

FRANCESC

(Veient venir, al lluny, Guerau).

No parlàvem d'ell? Es allò que diuen del llop... Aquí el tenim.

FRANCESC

(Allargant la mà al que arriba).

Avui sí que va de vint-i-una agulles.

AMBROSI

(Abraçant el seu amic).

Vols venir a donar un tomb amb nosaltres?

GUERAU

(Estrenyent la mà d'ambdós).

No puc... No puc...

FRANCESC

Es clar! *(A Ambrosi)*. Ja no li ho havies de preguntar.

AMBROSI

No hi pensava...

FRANCESC

(Signant a Guerau la porta de l'església).

Si tens feina, fes-la. Véste'n. Però que consti que hi vas a misses dites.

GUERAU

No... Ara no hi entro. Esperaré que surtin.

FRANCESC

Es que avui ja la deus haver vista.

GUERAU

Sí. I de bon matí.

AMBROSI

Seria de l'única manera que jo matinejaria els diumenges: tenint promesa.

FRANCESC

Doncs em sembla que ara ens tocarà matinejar cada dia. Tenim els exàmens al damunt.

AMBROSI

Ho veus, com això de la felicitat és una mentida! Els exàmens! Ja hi tornem a ésser! No me'n parlis; perquè em vénen tots els mals.

FRANCESC

(A Guerau).

I tu, que no hi penses?

GUERAU

Són tantes les coses en què he de pensar, que hi ha moments que no sé pas per quines mars navego.

AMBROSI

Però la nau et va vent en popa.

FRANCESC

Tot et va per camí planer.

GUERAU

No em puc queixar. No us ho amagaré pas... Sóc feliç! Oh, amics meus! Com voldria saber-vos dir fins on arriba la meva felicitat! Però això és una cosa que es sent i que no pot traduir-se amb paraules. Hi ha moments, tanmateix, en què pateixo tant, que l'home més miserable de la terra no es canviaria per mi.

FRANCESC

Que tens gelosia?

GUERAU

No. Ni pensar-hi. Però la més mínima contrarietat em posa fora de mi. Si algun dia a l'hora

convinguda ella no és a la finestra, el neguit em consumeix. Si esperava veure-la al passeig i ella no hi ha anat, ja estic trist per tot el dia. Si plou, i no surt, em dono a tots els diables. Si triga massa a contestar-me una carta, ja em penso que m'ha avorrit. Això no és viure! I en mig d'aquest infern, ves quina cosa!, sóc l'home més venturós del món.

FRANCESC

Aquestes inquietuds s'esvairan el dia que entris a la casa.

GUERAU

Que serà molt aviat.

AMBROSI

Així, és cosa feta. Ja anirem a casament.

GUERAU

I és clar! Des d'ara us hi convido tots dos.

AMBROSI

Triga encara un xic, Guerau, perquè com que m'hauré de fer un vestit nou, et faig saber que el sastre ja no em fia.

FRANCESC

Que ja ho teniu emparaulat, tu i ella?

GUERAU

De què voleu que parlem, sinó de tot això? Com cada any, el meu pare vindrà quan començaran els exàmens. I un cop m'hagi examinat, jo li ho explicaré tot: que l'estimo a la follia, que ella em correspon, que l'un no pot viure sense l'altre. El meu pare es farà càrrec de la nostra impaciència i de la nostra inquietud. Per l'amor que em té, no em negarà el que jo hagi de demanar-li. I com que ella és un tresor de bellesa i de bondat... Ell té un amic aquí, a Barcelona, que coneix íntimament el pare de Marta. Ens farem presentar a la casa per aquest amic. I ans de tornar-nos-en a Igualada, a passar l'estiu, tot estarà formalitzat.

AMBROSI

Ja cal que estudiis de valent.

GUERAU

Pensa! Però no sé si m'hi podré resignar, a passar l'estiu lluny d'ella. Quin estiu més avorrit i més llarg!

FRANCESC

Si ho deixeu tot arranjat... Potser, estant promès, ton pare et deixarà quedar.

AMBROSI

I vés-te'n tranquil, home! Aquí, veient-la a totes hores, l'amor et migraria. Una temporadeta a Igualada no t'anirà malament. El canvi d'aires sempre prova, encara que, si he de parlar per experiència, us diré que els del Montsant, quan em trobo entre família, no em van gaire bé.

GUERAU

Si ens fessin fer pràctiques de malalts, durant l'estiu, això seria una solució per a no moure'm.

FRANCESC

Trobo que us les haurien de fer fer. D'aquesta manera us perfeccionaríeu en el vostre art.

AMBROSI

Digues en la nostra ciència. La medicina és una ciència, senyor metafísic: ho és tant o més que la vostra filosofia.

FRANCESC

Deies que la faràs demanar per ton pare. I els pares d'ella, ja hi vénen bé?

GUERAU

Naturalment, ella només n'ha parlat amb la seva mare. I em penso que quan ara no s'hi ha oposat, tampoc no s'hi oposarà més tard. Ella sap qui sóc, el que faig, el que pretenc. Ara: si sortís algun entrebanc, jo estic decidit a tot.

AMBROSI

Així m'agrada!

FRANCESC

Ja saps que les mares són sempre condescendents. I quan només tenen una filla, encara ho són més. És el vell, el que em fa por.

GUERAU

Perquè és ric? Perquè té diners i el meu pare no en té. D'aquí a un any jo tindrè una carrera i em penso que un títol, ben mirat, val tant o més que una herència. Però jo no ho vull saber, si té diners o no. No és pas la riquesa el que m'enlluerna. I si la noia no tingués ni una malla, us juro que l'estimaria igual.

AMBROSI

Molt bé, Guerau. Ets més home del que em pensava!

GUERAU

Hi ha vegades que fins desitjaria que un revés de fortuna se'ls ho emportés tot: hisendes, riqueses, tot. Així sortiria d'inquietuds i cap per-

sona d'enteniment no podria dubtar de la sinceritat de les meves intencions, els seus pares menys que ningú.

FRANCESC

Amic, vals més or que no peses!

GUERAU

Ah! com me l'estimo! Rieu-vos dels que diuen que això de l'amor és un joc d'infants; que ara et vull, que ara no et vull; que és un divertiment per a passar l'estona! Rieu-vos-en. Com més us penseu alliberar-vos-en, de l'amor, més presoners us en sentireu. I quines cadenes més dolces! Hi ha moments, per què no dir-ho?, que renego de la meva feblesa i em faig creus de com aquesta passió ha arribat a dominar-me; però m'he adonat del mal quan ja no té remei.

FRANCESC

I ella?

GUERAU

No us en dic res; no us en sabria dir res. Bé prou que us ho podeu imaginar. Si jo glateixo, ella sospira; si somnio, ella fantasieja; si jo estic boig d'alegria, ella no hi veu de contenta; si les temences del demà no em deixen dormir, ella pensant-hi, passa les nits en blanc; si jo tremolo, ella plora... I quan l'esperança se'ns emporta amb les seves ales d'atzur, si a mi em sembla que tot el món és meu, a ella li sembla que toca el cel amb les mans. I no em pregunteu més, amics; no em pregunteu més, que no sabria què dir-vos.

AMBROSI

I si els seus pares no ho volen?

FRANCESC

(Senyalant la porta de l'església, d'on comença a sortir gent).

Em sembla que ja surten de missa.

AMBROSI

(A Guerau, que està mirant com la gent surt de l'església).

I si els seus pares no ho volen?, et dic. I si ella, per obeir-los, trenqués els llaços d'aquest amor?

GUERAU

No ho vull pensar... Però em mataria. Estic segur que em mataria.

AMBROSI

Vés, que no et crec!

(Al costat dels seus pares, tots elegants i vistosos, surt Marta de missa, amb l'aire

gentil i honest. Tots tres travessen la plaça cap allí on es troba Guerau. Així que veu la seva enamorada, Guerau s'acomiada dels seus amics).

FRANCESC

Ja surten, ja surten.

GUERAU

(Dirigint-se cap a la porta de l'església). Fins després.

(Guerau va seguint amb la mirada la seva enamorada i ambdós es somriuen. Marta i els seus pares travessen la plaça i ell segueix llurs passes, mentre els dos amics de Guerau, que es disposen a partir, conversen encara):

AMBROSI

Pobre Guerau! No sap el que es diu.

FRANCESC

No el planyis tant, home! Potser nosaltres no l'entenem prou.

AMBROSI

Anem cap a la Rambla!... Qualsevol dia li hem de provar que nosaltres també en sabem, de fer patir les noies!

FRANCESC

Anem!

Francesc i Ambrosi se'n van i es confonen entre la gent que va sortint de l'església.

FI DEL PRÒLEG

ACTE PRIMER

Sala d'una casa de senyors, en la Barcelona vella. Grans balcons amb blanques cortines. Grans miralls i mobles de banús.

(Es a mitjans de setembre i a mitja tarda. Marta i Felissa són a la sala. Marta ha mirat una estona per darrera els vidres del balcó. Felissa és una xicota que passa dels vint-i-cinc anys).

MARTA

(Adonant-se que els gerros que hi ha damunt d'un moble no tenen flors).

Ja t'has oblidat de posar flors en aquests gerros! I tant que t'ho havia recomanat!

FELISSA

Si ja les tinc a punt! Les hi posaré de seguida. Vaja, senyoreta, que deveu estar molt contenta, avui!

MARTA

Tu diràs!

FELISSA

Jo en conec més de quatre que prou es morien d'enveja, si avui us veiessin!

MARTA

No vull que ho diguis, això. Ets molt mal pensada.

FELISSA

Pensa mal, i no erraràs.

MARTA

Molt bé! Així, també deuràs pensar mal de nosaltres; de la mamà, de mi...

FELISSA

Valga'm els sants! No, senyora... Prou sabeu si us porto voluntat! Si quan us veia tan trista, aquest estiu, jo mateixa em consumia. Ha estat molt de temps fora, el senyoret Guerau!

MARTA

Vés, compta. Va ésser per Corpus que va venir amb el seu pare. Després només va tornar dues vegades; el diumenge següent i el dia que es va acomiadar. Prop de tres mesos... Sant Miquel se'ns ve al damunt.

FELISSA

Tres mesos! Qualsevol diria que era ahir.

MARTA

Doncs jo diria que fa un segle.

FELISSA

No cal que m'ho repetiu. Quan el promès és lluny els dies semblen anys. Es deu haver emmagrit, el pobre, amb una absència tan llarga! Mireu: jo també estic força contenta que hagi arribat.

MARTA

Si alguna vegada has tingut promès, ja saps el què són aquestes coses.

FELISSA

Alguna vegada? Ai, senyoreta! Jo sí que no us desitjo una sort com la meva! Quatre n'he tinguts, de promesos, i el darrer, que se'n va anar a fora per uns dies, ja fa cosa d'un any, encara espero que torni! Però aquest matí ja us heu vist, no és veritat?

MARTA

Com ho saps?

FELISSA

Primer, perquè a ell, jo l'he vist pel carrer, que se'n venia cap aquí. Després, perquè vós us heu estat molta estona a la cambra, i llavors deveu haver parlat pel balcó.

MARTA

No t'equivoques, no.

FELISSA

Aquest matí feia molt de goig, el vostre promès: I ara, de seguida, ha de venir?

MARTA

No trigarà pas gaire. Per això, que ho has de deixar tot ben a punt. Les flors, sobretot, no te n'oblidis.

FELISSA

Ara mateix les portaré.

(Felissa se'n va per una porta i per una altra entra la senyora Adela, mare de Marta. Marta es dirigeix cap a la mateixa porta per on ha sortit la serventa, i sa mare l'atura amb el braç).

ADELA

No te'n vagis.

MARTA

Què vols, mamà?

ADELA

Fes-me una estona de companyia, filla meva. Jo també en vull participar, de la teva alegria. No sé què teniu, els joves, que els que ja no ho som, sembla que us fem por. No sé què teniu, els enamorats, que fins us avergonyiu que us llegeixin a la cara la felicitat que us ix del cor.

MARTA

Per què ho dius, això?

ADELA

Es que avui, pot dir-se que gairebé no t'he vist. No t'he vist com et veig els altres dies. Adés eres a la teva cambra, ara al balcó; tan aviat te n'anaves al pati a collir flors, com t'amagaves al despatx del teu pare a llegir algun llibre.

MARTA

No m'amagava pas, mamà.

ADELA

Vina'm ací! No t'amagaves, no. Però ho sem-

blava. Devies cercar la solitud per no perdre la companyia de les teves il·lusions. No ho veus que jo ho comprenc? Et conec tant, i t'estimo tant, que si no sabés els teus sentiments, els endevinaria. No ho veus que estic tan contenta com tu mateixa?

MARTA

Ho dius de veres, mamà?

ADELA

Sí, tan contenta com tu mateixa.

(Torna Felissa amb dos poms de flors a la mà i els posa en els gerros fins arribats).

FELISSA

Ni que fossin per a la Mare de Déu, no els hauria triats tan bonics!

ADELA

No diguis heretgies.

FELISSA

Estan bé, així?

MARTA

Sí, molt bé.

(Felissa se'n va).

ADELA

Si ara que només som al començament ja hi ha aquest enrenou, què serà quan estiguen a punt de casar-vos!

MARTA

Un dia és un dia!

ADELA

No tothom sap el que és, això de tenir una noia promesa! Que vestits, que passeigs, que teatres, que tenir-ho tot a punt per a quan ve el promès. Que avui s'ha de sortir d'hora, que demà no s'ha de sortir...

MARTA

En els teus temps devia passar el mateix.

ADELA

Tens raó. No me'n queixo pas. Només és que ara em ve una mica de nou, perquè ja me n'havia oblidat, d'aquestes coses. Ara, sense voler, em fas reviure els dies de la meva joventut. I només per això, ja n'hauria d'estar contenta. Però el que em satisfà més és veure't venturosa. Sento que se'm filtra al cor la teva pròpia alegria.

MARTA

Ah, mamà! Si jo pogués fer-te sentir tota la

seva intensitat! Tu només pots copsar-ne un reflex, com un mirall que recull la llum. Però jo sento que aquesta llum prové d'un foc que crema dintre meu i ho arbora tot.

ADELA

Tant l'estimes?

MARTA

Tot aquest temps que ha estat absent, el meu amor s'ha posat a prova. Si comparteixes la meua alegria d'avui, mamà, has ignorat la tristesa que tot aquest estiu m'envaïa. Jo he procurat amagar-la ben endins del cor, perquè tu no en sofrissis. Aquests tres mesos han estat, per al meu cor, com una llarga nit... Prou s'ha fet esperar, l'albada. Ara que ell torna a ésser aquí, el cel s'ha omplert novament de plàcida calma.

ADELA

Si no us heu vist, us heu escrit. Us heu enviat presents i missatges.

MARTA

No és el mateix. Una paraula escrita, no és el mateix que un jurament a cau d'orella. Un present que ve de lluny no satisfà tant el cor com una estreta de mà.

ADELA

T'ha enamorat de debò, en Guerau. Tot serà que ell et pagui amb la mateixa moneda.

MARTA

N'estic segura, mamà. I si no estigués certa del seu amor no parlaria així.

ADELA

Es que no cal fiar-se massa de les promeses dels homes. De primer, tot són proves de fidelitat; després els juraments s'obliden.

MARTA

Sé que diré una temeritat i perdona'm; però l'estimo tant, que encara que ell em traïs, encara que el meu amor fos sense esperança, estic segura que l'estimaria sempre.

ADELA

La passió et fa perdre el coneixement.

MARTA

Potser sí. Però jo no sé qui ha dit —potser fou un savi, potser fou un poeta— que el cor té raons que la raó desconeix.

ADELA

Ja es veu que només tens divuit anys. No vull

torbar la teva alegria ni vull fer-te dir disbarats. Pobreta Marta! Qui fos jove com tu! Qui estigués tan il·lusionada com tu! Ara us toca el torn a vosaltres... boca què vols, cor què desitges... Ja vindrà, més tard, l'hora dels desenganys!

(*Entra la serventa*).

FELISSA

Senyora. Ha arribat el senyoret Agustí.

(*Felissa es retira i Marta intenta anar-se'n. Adela la reté*).

(*A Marta*). No et moguis, filla meva. No és aquesta la visita que esperaves, però tampoc no el pots desairar... Es el teu cosí.

AGUSTÍ

(*Entrant*).

Hola, tia Adela! Déu et guard, cosineta.

MARTA

Déu et guard.

ADELA

Què contes de nou? Et prova tornar a ésser a la pàtria?

AGUSTÍ

Sí... Ara sí que dormo totes les hores que vull.

ADELA

Així et venges de les fatigues passades.

AGUSTÍ

No ho cregueu. Hi estava ja tan fet, a treballar, que aquesta vida d'ara, de no fer res i de passejar, em cansa i m'embruteix. Tant que havia glatit per tornar a Barcelona! Ara hi sóc i tot em cau a sobre. Tot em fa una tristesa gran.

ADELA

Ja t'avesaràs a la nova vida.

AGUSTÍ

Serà difícil. L'encís que tenia per a mi la Barcelona d'ara fa quinze anys s'ha esvaït com un núvol. Jo que em creia tenir-hi tants d'amics! Visc més sol aquí que en les planúries desertes on he viscut, desterrat, tantes anyades. Dels companys d'aquells dies, no me'n resta ni un, per a llavor. Ai! el temps ha posat una llosa de glaç damunt dels pits. Oh! I les males noves que he sabut! D'un m'han contat que va morir al cap de mesos d'ésser jo fora; d'un altre, que ha acabat malament en la misèria, en un llit d'hospital, oblidat de tothom. En canvi, d'un tercer, el més capsi-grany, el d'instints més dolents, sé que li han donat un títol nobiliari i que es fa dir sí, senyor per la gent més d'upa i que no es vol recordar

dels que l'han vist en el fang on va néixer. D'aquella colla, no en resta cap que s'aguanti. Cada u ha teixit la vida segons les seves inclinacions o la seva sort. Ara veig que la felicitat només és possible quan un la cerca en si mateix.

ADELA

Sembla que hakis estudiat filosofia.

AGUSTÍ

Sort que en aquesta casa he trobat caliu de família, si no, prou em vindrien desigs de tornar-me'n per on he vingut.

ADELA

No serà tant... I conta'ns, conta'ns coses d'allà baix.

AGUSTÍ

Què us diré d'unes terres tan diferents de la nostra! Figureu-vos que quan aquí és l'estiu, allà és l'hivern; quan aquí és de dia, allà és de nit. Aquí, pertot arreu veiem muntanyes; doncs allà el país és pla com la mà, que camineu dies i dies a cavall i no trobeu un pujol ni per mostra. Aquí mengem pa tou a totes hores. Allà, hom ha de menjar galeta, com als vaixells.

ADELA

Això deu ésser al camp, a moltes llegües de poblat, però no pas a les ciutats.

AGUSTÍ

Poc hi he viscut, a la ciutat. I no m'agradava. Quan hi anava per força, m'hi sentia més estrany que el camp. Allò és una babel. Allí sentia parlar tots els llenguatges del món i m'havia de fer amb gent de tota mena: i quina gent!; l'escòria de totes les races.

MARTA

Devia ésser molt pintoresc, molt interessant.

AGUSTÍ

No gens. És interessant de veure la gent en el propi país, quan serva els seus costums i tradicions, quan es mou dintre del marc natural en què cada poble s'ha format... Però que no em vinguin amb aquesta confusió de costums i de tipus i de maneres d'ésser que hi ha en certes grans ciutats.

ADELA

També tu eres un estranger!

MARTA

També eres una planta transplantada.

AGUSTÍ

Transplantada, no. Desarrelada, sí. El que és més trist és que en tornar a ésser aquí, no trobo la terra que em cal perquè les arrels s'hi aferrin.

MARTA

Has tornat ric i encara ets jove. Tens molt de camp per córrer, Agustí. Encara pots emprendre molts camins, en la vida.

ADELA

La Marta parla com un llibre. Si no t'agrada fer de rendista, emprèn un negoci qualsevol. I si això de viure sol et cansa, casa't. Encara hi ets a temps.

AGUSTÍ

Sí... totes aquestes coses ja les penso. És qüestió d'oportunitat i de decidir-se.

ADELA

Però quan un no les cerca, costa molt de trobar-les, les oportunitats.

FELISSA

(Entrant).

Hi ha el senyoret Guerau.

ADELA

Ja el pots fer entrar. *(A Agustí).* És el promès de Marta.

(Felissa se'n va).

AGUSTÍ

(A Marta).

M'agradarà coneixe'l. Estudia medicina, no és cert?

MARTA

Sí, medicina.

AGUSTÍ

Excel·lent carrera quan es sap explotar la gent i es té una dosi raonable de petulància. Però quan s'exerceix a consciència, quan se'n fa un sacerdot, és la més mal pagada de totes, la que dona més mals de cap. És una carrera com qualsevol altra per a morir-se de gana. Ah! no em vingueu amb professions liberals... No hi ha com el negoci.

ADELA

Sí, quan es té sort.

(Entra Guerau).

GUERAU

Amb el permís de tots.

ADELA

(A Agustí).

El senyor Guerau Nogués... *(a Guerau).* El meu nebot Agustí.

(Guerau i Agustí s'inclinen).

GUERAU

(A Adela). Senyora... *(a Marta).* Marta?... com estàs, Marta? *(li estreny la mà).*

ADELA

Ja ho veieu! Us hem esperat tot l'estiu. Som molt sensibles a totes les vostres atencions... I els vostres pares, sense novetat?

GUERAU

Sense novetat. Fent sempre la mateixa vida.

AGUSTÍ

Sou d'Igualada, vós?

GUERAU

Sí, d'Igualada. Una vila com tantes altres, sense gaires atractius. Quan un ha passat per davant de la font de la plaça de l'Angel i ha donat una volta per la plaça del Blat, al matí, a l'hora que hi van les pageses, ja pot dir que ho ha vist tot. El més bonic és el Noia, amb les hortes que el voregen. Però ningú no fa cas del riu; només l'aprofiten els pellaires.

AGUSTÍ

Això vol dir que la gent d'Igualada té molt sentit pràctic.

GUERAU

Potser sí.

AGUSTÍ

(Aixecant-se).

Me'n vaig. Em dol que l'oncle Ramon no hagi vingut encara. Potser tornarà a passar havent sopat. Ja em perdonareu que la visita hagi estat tan curta. D'altra banda, l'una i l'altra teniu una excel·lent companyia. *(A Guerau).* Saludo el futur doctor.

GUERAU

Se us correspon.

ADELA

(Acompanyant-lo fins a la porta).

Vina sempre que vulguis, ja ho saps.

(Agustí fa una salutació de cap i desapareix. Romanen Adela, Marta i Guerau).

MARTA

T'haig d'agrair tots els presents que m'has enviat. Però no calia que ho fessis.

GUERAU

Si tot plegat no és res...

ADELA

S'agraeix la intenció. Però, segons quines coses, no les envieu, perquè ens poseu en un conflicte. Sabeu aquell parell de conills, tan blancs, tan bufons? Oh, quins conills més bonics! Doncs aquesta noia no volia que els matessin! No ho volia per res del món. Vaig haver-m'hi de posar seriosa... Figureu-vos! Què n'hauríem fet, a casa, d'aquell parell de bestioles! Si ella hagués matat, ben segur que els hauria tinguts a la seva cambra... I encara potser els hauria posat un llacet blau i un cascavell.

MARTA

Vols callar, mamà?

ADELA

I tantes altres coses com podria dir. Però vós no les heu de saber...

GUERAU

Naturalment!

FELISSA

(Entrant, dirigint-se a Adela).

El senyor acaba d'arribar i em fa dir si vós podeu anar-lo a veure.

ADELA

No li has dit que érem tots aquí?

FELISSA

Prou que li ho he dit. Però insisteix que vós hi aneu.

ADELA

(A Guerau),

Amb el vostre permís.

(Adela i Felissa surten i romanen Guerau i Marta sols).

MARTA

(Aixecant-se).

Es estrany que la mamà ens deixi. Potser li passa alguna cosa, al papà.

GUERAU

Si fos alguna cosa greu, la minyona ho hauria dit.

MARTA

Sí, és clar...

GUERAU

No t'hi amoïnis. Ja ho sabràs més tard. Aprofitem aquest moment que passa... Marta, Marta.

MARTA

Què?

GUERAU

Mira'm! *(Ella el mira molt a prop).* Així!

(Mentre ella el mira, ell li besa el front).

MARTA

No!... Per l'amor de Déu!

GUERAU

Ara que et miro en el fons dels ulls em recordo de com he glatit esperant aquest moment! Quan sóc lluny de tu, sento a totes hores, que el teu esguard em penetra el cor. Ara em sembla llegir els teus pensaments com en un llibre obert. Però malgrat tenir sempre present la teva mirada, quant de temps ha estat tancat, per a mi, aquest llibre!

MARTA

Mentre eres lluny jo hi anava escrivint totes les meves inquietuds i tots els meus insomnis... Si sabessis llegir-hi de veres, com tu dius, quants de pensaments nous hi trobaries, que ni jo mateixa sé!

GUERAU

Sí... Els hi veig. Els hi veig! I sé que són tan tristos com els que jo he tingut durant aquests mesos, i no vull recordar-los. Però aquesta mateixa tristesa, que ens consumia, no la beneeixes tu, ara que ja és passada, per tal com ens apropava l'un a l'altre? Jo beneixo tot el que em ve de tu: joia, ventura, inquietud, llàgrimes. Beneixo tot el que em porta el teu record, encara que m'hagi de torturar i de ferir. Però ara som feliços!

MARTA

Perquè l'un i l'altre hem complert tot el que ens havíem promès... Ah! No, no els he oblidat un sol moment, els juraments que vas fer-me abans d'anar-te'n!

GUERAU

Estàs contenta?

MARTA

Sí!

GUERAU

Ara ens tornarem a veure cada dia i de tant en tant podré venir a parlar amb tu. Ara, els diumenges, ja no t'hauré de seguir, com abans, i aniré al teu costat, i tothom sabrà que estàs promesa. Llavors, hi havia vegades que, quan em somreies d'amagat, fins tenia por que algun passant sorprengués la teva rialla i es pensés que anava per a ell!

MARTA

Això temies?

GUERAU

Era un sentiment estrany, però irresistible.

MARTA

M'agrades, perquè a vegades tens coses de criatura.

GUERAU

Marta! Torna'm a mirar! Així com jo veig els teus pensaments, no veus tu els meus en el fons de la meva ànima? No llegeixes en els meus ulls que la meva vida està lligada a la teva voluntat?

MARTA

Si jo no en tinc, de voluntat! Tu me l'has presa, i per sempre!

GUERAU

Ah! Com trigava a venir, el dia d'avui! Mai no m'havia sentit tan sol com aquests mesos que he passat a casa, al costat dels meus pares i dels meus germans... Oh! Tots hi vénen bé, amb el nostre casament... La meva mare et vol conèixer, té molts desigs de coneixe't... Però mai no m'he sentit tan lluny del món...

MARTA

També jo em sentia sola!

GUERAU

En aquella solitud et sentia present a totes hores. El teu record vivia en mi; no s'allunyava del meu cor. La teva imatge em feia companyia. Quan, després de sopar, donava la bona nit als de casa i em tancava a la meva cambra, en mig d'aquell silenci em semblava sentir la teva veu; em semblava que al través de la fosca, els teus ulls em miraven i se'm filtraven a l'ànima com un raig de llum. Jo em dolia de la nostra separació; mil pensaments desbaratats m'enterbolien el cervell. Les coses humanes són tan fràgils, que el cor acollia, sense més ni més, les temences més absurdes. Calia que t'estimés molt per a no caure en la desesperació. Però la teva imatge, tan gentil, tan graciosa, venia a esvair totes les meves in-

quietuds i em tornava la serenitat perduda. I ni una sola nit vaig adormir-me sense pronunciar el teu dolcíssim nom... Marta!

MARTA

Em cridaves cada nit?

GUERAU

Et cridava i ningú no em podia respondre. Eres tan lluny!

MARTA

Si haguessis escoltat bé, si haguessis escoltat en el més íntim del teu cor, prou te n'hauries adonat, que jo et contestava. A través l'espai jo et responia cada nit... En la solitud de la meva cambra, després d'haver fet les meves oracions, jo no he sabut adormir-me una sola vegada sense invocar el teu nom, Guerau.

GUERAU

Que sóc venturós, sentint-te parlar així!

MARTA

I al matí, quan obro els ulls, el meu primer pensament també és per a tu.

GUERAU

Tant m'estimes, Marta?

MARTA

Jo mateixa me n'avergonyeixo, d'estimar-te tant!

GUERAU

No ho diguis. No hi ha res tan bell com l'amor. Ni res tan noble; ni res tan sant. La vida no té altra finalitat.

MARTA

Tu ho dius i ho crec. I encara que no m'ho diguessis, també ho creuria. Si no m'haguessis revelat aquestes veritats, jo les hauria endevinat.

GUERAU

Tens un cor d'or, Marta. Tens un cor d'or i una ànima d'àngel. Digues-m'ho una vegada més, que m'estimes, digues-m'ho una vegada més!

MARTA

Bé ho saps prou!

(Un silenci. Ella es desprèn de les mans de Guerau, en oir que la seva mare ve).

La mamà torna.

GUERAU

Demà... a quina hora ens veurem, demà?

MARTA

No t'ho puc dir. Ja t'ho faré saber.

(Entra Adela, tota preocupada i sense dir res s'asseu al seu lloc. Marta s'adreça a la seva mare).

Que se n'ha tornat, el papà?

ADELA

No. Però no es mourà de la cambra.

GUERAU

Que no es troba bé?

ADELA

No gaire. A mida que ens anem fent vells ens tornem més delicats...

GUERAU

El canvi d'estació...

MARTA

Però, què té, el papà?

ADELA

Tot plegat res... *(a Guerau)*. Aquests dies va molt cansat. Jo prou li dic que reposi, però no en fa cas; és qüestió de temperaments.

MARTA

No para mai!

GUERAU

(Aixecant-se).

Jo us deixaré... Ja fareu el favor de saludar el senyor Ramon de part meva. Espero que quan tornarà ja tindrà el gust de veure'l.

(Adela truca un timbre de damunt la taula i compareix Felissa, la qual roman a la porta fins que Guerau se'n va).

ADELA

Acompanyaràs el senyoret.

GUERAU

I que no sigui res, això, senyora *(a Marta)*. Adéu, Marta. Recorda't bé de tot el que t'he dit.

MARTA

No passis ànsia. Adéu.

(Guerau se'n va fent una inclinació de cap. Un llarg silenci. Resten soles Marta i Adela. Aquesta procura dissimular la forta impressió que acaba de rebre).

ADELA

Estàs ben contenta?

MARTA

Molt, mareta meva, molt! Que no ho veus? *(Un silenci)*. Per què m'ho preguntes?

ADELA

(Escoltant a dins de la casa).

Ja és fora?

MARTA

(Que també ha escoltat).

Ara s'ha sentit tancar la porta.

ADELA

Doncs nosaltres no en podem estar, de contents!... Si ho sabessis.

MARTA

Què passa, mamà? Quina novetat hi ha?

ADELA

¡Ai, Déu meu! Una dissort que no té nom.

MARTA

Però el papà... Es que li ha passat alguna cosa, al papà? Quin mal li ha vingut?

ADELA

No és cap malaltia. No és que el teu pare estigui malalt... Som tots nosaltres que estem a la misèria!

MARTA

A la misèria?

ADELA

(Plorant).

Sí, a la misèria!

MARTA

Però digues-ho d'una vegada, què passa?

ADELA

Jo t'ho sabés dir d'una vegada! el teu papà està com boig. Aquest matí, ja he observat que estava nerviós i inquiet... No n'he fet massa cas, perquè ell ja és inquiet de mena. Tu no te n'has adonat... Es clar, en un dia com avui! Ja feia més d'una setmana que no es tenien notícies del vaixell.

MARTA

Del vaixell?

ADELA

Sí, del nostre vaixell... del *Rei Martí*. El *Rei Martí* era tota la nostra fortuna. I ara s'acaba de saber que ha embarrancat i s'ha perdut. La tripu-

lació s'ha salvat, el passatge, també —duia molt poc passatge aquesta vegada—, però el vaixell i tota la càrrega se n'han anat a fons.

MARTA

I per on navegava?

ADELA

Era a les costes de La Florida, a poques lleües de terra. Una desgràcia, filla meva! I aquest vaixell era tota la nostra fortuna!

MARTA

(Plorant).

Verge Santíssima!

ADELA

Els deutes que ara tindrem! És una cosa que no té nom! Et dic que el teu pare està com boig. (Un silenci). No li'n parlis, quan el vegis. No en parlis a ningú... Jo me'n vaig a fer-li companyia. (Se'n va).

(Marta roman sola, plorosa, pensativa. Al cap de poca estona Felissa, silenciosament i sense allunyar-se massa de la porta, la crida).

FELISSA

Senyoreta, senyoreta!

MARTA

Què hi ha?

FELISSA

(Sense moure's de la porta i signant a Marta el balcó).

Allà, allà... No us n'heu adonat que el senyoret és a baix, al carrer, que vol dir-vos adéu? Sortiu al balcó...

(Marta fa un gest a Felissa indicant-li que es retiri, i tot eixugant-se els ulls se'n va al balcó, l'obre i sense sortir a fora, fa adéu i somriu al seu promès).

FI DEL PRIMER ACTE

ACTE SEGON

El mateix lloc de l'acte anterior. La sala no és tan neta ni tan ben aranjada. Hora: una tarda, a darreries de novembre, després d'encesa de llums.

(Marta, sola, prop del balcó, mira a fora al carrer, a través dels vidres. Llarg silenci.

Marta s'eixuga els ulls. Sa mare entra i la sorprèn).

ADELA

Marta! (Marta es gira un xic confusa). Ja m'ho he pensat, que series aquí. Vols dir-me què vén a fer, rera els vidres del balcó? (Marta es retira del balcó, tota avergonyida). No hi ha dia que no t'hi trobi. Oh! sempre a la mateixa hora! Que et penses que no ho sé, per què hi vén?

(Marta, no podent dissimular la seva confusió, intenta d'anar-se'n).

MARTA

Ja me'n vaig.

(Adela la reté i la fa restar).

ADELA

No! Resta. Vull demostrar-te per què a la teva mare no hi ha secrets.

MARTA

Quins secrets?

ADELA

Jo sé que encara hi penses, en en Guerau.

MARTA

Sí, que hi penso. No ho vull pas negar. Però el pensament, qui el detura? Si fes esforços per no recordar-me'n, estic segura que encara hi pensaria més.

ADELA

Si que t'ho vas prendre a la valenta!

MARTA

Mamà: no me'n parlis més. Ara tu mateixa me'l retreus i dónes peu perquè hi pensi.

ADELA

No és això... Pensa-hi, si vols, però com es pensa en una cosa passada i que ja mai més no ha de tornar... Recorda'l com es recorda una persona morta...

MARTA

Mamà!

ADELA

O molt llunyana... Però val més que te'l treguis per complet del pensament. No està tot acabat i ben acabat?

MARTA

Això ho voleu vosaltres.

ADELA

I així ho has de voler tu. Això em fa molta por, Marta; que tu no ho vulguis. I com que ell insisteix... Sé que de tant en tant se'l veu pel davant de casa. I quan tu te'n vénis aquí a veure passar la gent, el que esperes, el que desitges, és veure a ell.

MARTA

Si ara no sortim mai i no anem enlloc, què té d'estrany que m'estigui una estona rera els vidres?

ADELA

Es que si aquest jove insisteix massa, jo sóc capaç d'anar-lo a emprendre i treure-li les ganes de tornar.

MARTA

Tu no ho faràs, això.

ADELA

Es que convé que no se'l vegi més, per aquí, ho sents? I naturalment, si quan ell passa et veu al balcó, encara insistirà més.

MARTA

Jo et juro, mamà, que des del dia que el papà el va treure de casa...

ADELA

No el va treure de casa ningú...

MARTA

El papà li va dir resoltament que no tornés més, que no ens convenia, que no era encara l'hora de pensar en aquestes coses... Ves si això no va ésser treure'l de casa!

ADELA

Se li va dir que en les circumstàncies en què ens trobàvem, no estava bé que ell vingués. Se li va dir que ni ell era el marit que nosaltres volíem per a tu, ni tu podies ésser la noia que fes lo seva felicitat... I no se li va mancar al respecte.

MARTA

Doncs jo et juro que des d'aquell dia no he tornat a parlar amb ell.

ADELA

Ni t'ho pregunto ni ho poso en tela de judici. Però la seva insistència i la teva irreflexió m'espanten. Certament, vàrem pecar de lleugers, el teu pare i jo, donant-li entrada a casa tan aviat. Com que mai no havíem tingut un no, per a tu! No era el partit que et convenia.

MARTA

I ara que estem arruïnats, quin partit em pot sortir?

ADELA

Deixa-ho estar... d'això, ja ens en preocuparem nosaltres! (*Silenci*). Sembla mentida que no compreguis les coses. Si el carro ens va pel pedregar, com podem entretenir-nos en joguines d' enamorats? La casa s'enfonsa, i si t'escoltéssim a tu, encara l'ajudaries a caure! Ai, Déu meu! I que n'han passades de coses, en dos mesos. Els acreedors ens ho arrabassen tot, i aviat no ens deixaran ni la camisa que portem al damunt! Pensa, pensa quina vellesa ens espera, al teu pare i a mi! El teu pare ja no és bo per a emprendre tasques noves. Prou és treballador; prou és coratjós, però ja és massa vell!

MARTA

No parlis més, mamà, que a cada moment em repeteixes el mateix.

ADELA

Si Déu no ens empara, no sé pas on anirem a parar! El teu pare es creia que encara podria salvar les dues cases de la Sagrera que va comprar fa mig any, però se les ha hagut de vendre. Fins les meves joies hem hagut de dur a l'encant! N'hi ha per a desesperar-se!

MARTA

Si jo pogués servir per a alguna cosa! Parla'n amb el papà. Les dones també hem de saber-nos guanyar la vida. Moltes de les coses que m'heu fet ensenyar no em serviran per a res, ja ho veig; però sé cosir i sé brodar, i avui mateix, si vols, sortiré amb la minyona i anirem a cercar una feina o altra que pugui fer a casa.

(*Pren el braç de sa mare dolçament, i se la'n duu cap a fora la sala*).

ADELA

No t'atabalis. No anem tan depressa. Qui sap el que pot arribar, encara! No som a l'extrem d'haver-nos d'humiliar tant!

MARTA

Faré tot el que caldrà. Sóc més valenta del que et penses, mamà.

(*Se'n van. Resta la sala deserta. Silenci. Al cap de poc entra Agustí, seguit de Felissa*).

FELISSA

(*Senyalant a Agustí una cadira i retirant-se tot seguit*).

Vaig a avisar-los tot seguit.

(Agustí s'asseu, treu una cigarreta i es posa a fumar. No triga a entrar, de nou, Adela).

AGUSTÍ

Ja estem tots de més bon humor?

ADELA

D'aquella manera... T'agraeixo molt la visita. Quan un es sent tan malaurat, creu que troba força consol en les visites desinteressades.

AGUSTÍ

Que hi és, l'oncle?

ADELA

Sí. Ja el veuràs de seguida. Està fent comptes, per variar! No reposa ni un moment.

AGUSTÍ

Que ho deixi estar tot. Que no s'amoïni!

ADELA

Tu ja el coneixes. Es podrà arruïnar, ens podrà arrossegar tots a la misèria, però ell no quedarà a deure una malla a ningú.

AGUSTÍ

Potser arriba a ésser massa escrupolós... Que ha pecat en alguna cosa, ell, per ventura, per haver-ne de sofrir tan grosses conseqüències? Si es trobés arruïnat pel seu mal cap, comprendria que els acreeadors se li llancesin al damunt com una canilla enrabiada. Però el que ha passat ha estat un accident, un cas de força major, una dissort que pot repetir-se a cada moment.

ADELA

No solament ha perdut el vaixell, que era seu, sinó una pila de mercaderies que ell havia embarcat pel seu compte i que no estaven assegurades...

AGUSTÍ

El mal és irreparable i val més no pensar-hi. Jo li he dit que compti amb mi en tot i per tot. Jo el vaig renyar, l'altre dia, perquè vaig saber que s'havia venut les cases de la Sagrera. Per què no m'ho deia? Jo li hauria donat, sobre aquestes cases, una hipoteca més crescuda que no pas el que n'ha tret venent-se-les. I ara en podria treure encara la renda.

ADELA

Doncs, no en va tenir prou. I saps les meves joies de núvia? Tan boniques que eren! Ai! Doncs tot s'ha venut.

AGUSTÍ

Mal fet, molt mal fet.

ADELA

No li diguis res de tot això. Val més que no li diguis res. Després ell em titllaria de boca-molla.

AGUSTÍ

I la Marta ho sap, tot això?

ADELA

Sí. No li ho amago pas. Vull que es faci ben bé càrrec de la situació en què ens trobem.

AGUSTÍ

I què hi diu?

ADELA

Què vols que hi digui? Pobreta! Ara mateix en parlàvem i deia que si ella és bona per a alguna cosa, que ja procurarà guanyar-se la vida fent labors a casa.

AGUSTÍ

Que és innocent! No caldrà res d'això...

ADELA

Jo l'he deixada amb aquesta disposició d'esperit.

AGUSTÍ

No caldrà res d'això, naturalment, si ella us creu i secunda els vostres projectes. I el cor, com el té, el cor? Encara hi pensa, en aquell setciències d'Igualada?

ADELA

Ah! No! Ara no té altra dèria que la de fer labors per poder dur alguna cosa a casa.

AGUSTÍ

Però li heu parlat resoltament de mi?

ADELA

Veuràs... Així, resoltament, clarament, no he gosat. Això ho ha de fer son pare... I com que son pare li ho manarà... La noia és obedient, sempre ha estat obedient. Serà teva, ja hi pots pujar de peus. Si de moment es mostra un xic díscola, no en facis cas. Si la veus trista, tu ja sabràs tornar-li l'alegria. Ah! Prou tenim motius, tots plegats, per a estar tristos i de mal humor. (Veient venir Ramon). Mira: aquí tens el teu oncle: par-leu-vos-ho tots dos.

(Entra Ramon i Adela se'n va).

RAMON

Gràcies, Agustí.

AGUSTÍ

(*Aixecant-se*).

Com va tot això?

(*Ramon i Agustí s'asseuen i conversen amigablement*).

RAMON

Aquest matí he anat al banc i com que la lletra era avalada per tu, l'han descomptada sense posar-hi traves de cap mena.

AGUSTÍ

Naturalment...

RAMON

Ja ho veus: jo no tinc crèdit. Com és possible que pensi a emprendre cap negoci nou?

AGUSTÍ

Es que no hi heu de pensar, oncle, en negocis nous. Liquideu fins al darrer xavo aquest dissortat afer del *Rei Martí* i no vulgueu saber mai més res ni de vaixells ni de nòlits. Penseu a descansar, a reposar-vos. Em sembla que el repòs, us el teniu ben guanyat.

RAMON

Tu ja ho dius, però...

AGUSTÍ

Ho dic i sé el que em dic. I parlo així perquè la meva resolució és ben ferma. Fins ara fa poc, només, ho havia insinuat. Eren tempteigs per saber si Marta hi vindria bé. Però la tia m'ha dit que la noia farà el que vosaltres disposareu. Jo només tinc una paraula. Si hi consentiu, Marta serà la meva esposa.

RAMON

La Providència t'ha enviat per salvar aquesta casa!

AGUSTÍ

No exagereu! Però us dic que Marta serà la meva esposa quan vosaltres voldreu. És impossible que continueu així, en mig d'aquest desgavell i en aquesta incertitud.

RAMON

Ja tens raó. Això no pot continuar així.

AGUSTÍ

Suposo que Marta ja no es recorda d'aquell jove que la festejava.

RAMON

I encara que se'n recordés, no t'hauria de preocupar. Tot és acabat i ben acabat. Ja no se'n

parla més. El temps posa remei a tot, Agustí. Allò va ésser una criaturada. Res: entreteniments de joves desenfeinats, que viuen d'illusions i desconeixen la realitat de la vida.

AGUSTÍ

Doncs, així, vós mateix; ho deixo tot a la vostra mà. Poseu-vos d'acord amb la tia i digueu-me al més aviat possible quan voldríeu que es fes el casament.

RAMON

Necessitem ben bé dos mesos per a arranjar-ho tot.

AGUSTÍ

Potser no tant.

RAMON

Sí, sí. Dos mesos. Ara comencem el desembre. Què et sembla si ho fixéssim a fi de gener?

AGUSTÍ

A fi de gener? Molt bé. Cal ésser una mica expeditiu... Mentre vaig estar a Amèrica, tot ho vaig fer amb mètode i previsió. (*Aixecant-se per acomiadar-se*). Molt bé! Fi de gener, no és això? Res: una lletra a seixanta dies.

RAMON

Sí, fi de gener. Em penso que l'Adela no ho trobarà massa aviat.

AGUSTÍ

I, des d'ara, ja ho sabeu, no vull que se'm dissimuli res. Demà mateix farem una revisió de la liquidació dels vostres negocis. Ens traurem del davant tots els acreedors i em direu a qui heu venut les joies de la tia...

RAMON

Ja t'ho ha dit?

AGUSTÍ

Deixeu-ho estar. La tia no pot anar al casament de la seva filla, encara que fem la cerimònia amb tota intimitat, sense lluir les joies que fins ara ha tingut. Jo les rescabalaré. En fi, des d'ara, tot va a compte meu!

RAMON

Ets la nostra Providència!

AGUSTÍ

I aquest vespre mateix tornaré per parlar de tot això amb la part més interessada.

(*Entra Adela*).

ADELA

Esteu entesos?

AGUSTÍ

Perfectament d'acord. Aquest vespre tornaré.

RAMON

Queda't a sopar amb nosaltres.

ADELA

Sí, queda't a sopar.

AGUSTÍ

Està bé. I no us preocupeu per les postres, que ja les portaré jo.

(Se'n va).

ADELA

Ara, Ramon, em sembla que abans que l'Agustí torni, caldrà que parlis a la Marta. I que li parlis clar i català.

RAMON

No li has anat dient alguna cosa, tu, tots aquests dies?

ADELA

Sí, l'he sermonejada tant com he pogut. Li he dit que li convenia un partit com ara l'Agustí; un home de seny i de posició, que és el que les noies que s'estimen una mica han de voler per marit. Com ho ha rebut, no sabia pas dir-t'ho. Mentre li'n parlava, les llàgrimes li saltaven dels ulls. I no he gosat insistir gaire. Prou que hem plorat, tots plegats, des de fa unes setmanes! Ahir vaig arriscar-me a dir-li que havia de mostrar-se més alegre quan ve l'Agustí. Ella va fer-se la desentesa. Avui també l'he sermonejada. Però qui li ha de parlar obertament ets tu.

RAMON

Està bé. L'Agustí es casaria a fi de gener, si tu hi estàs d'acord.

ADELA

Quan ell vulgui. Jo encara trobo que ho farem massa tard.

RAMON

Si vols, fes venir la Marta i aquí mateix li diré la nostra resolució.

ADELA

Fes-ho amb prudència.

RAMON

No tinguis por.

(Entra la serventa i es dirigeix a l'amo de la casa).

FELISSA

Hi ha dos senyors que desitgen passar.

RAMON

Qui són?

FELISSA

No ho han dit. Un d'ells, el més vell, em sembla haver-lo vist una vegada. Però no recordo bé qui és.

ADELA

(Anant-se'n).

Rep-los aquí mateix, i quan seran fora jo tornaré amb la Marta.

RAMON

(A la serventa).

Fes-los entrar.

(Adela i la serventa se'n van. Ramon resta sol un moment, i al cap de poc entren Cristòfor i Francesc. Cristòfor, el pare de Gerau, és un home que ratlla els seixanta, de posat modest i dolç; un senyor d'una vila forana, que es troba un xic violent en una casa de senyors barcelonins. Ramon es queda sorprès en veure Cristòfor, però venç immediatament la seva estranyesa).

Entreu, entreu. Seieu, si us plau.

(Els dos visitants, sense obrir boca, s'asseuen, i Ramon ho fa també).

Ja direu l'objecte de la vostra visita.

CRISTÒFOR

Sembla, senyor, que no us recordeu de qui sóc.

RAMON

Sí, senyor; ho recordo perfectament.

CRISTÒFOR

Doncs, si ho recordeu, poc haurem de parlar. Gairebé no cal que m'expliqui.

FRANCESC

Sabiem per endavant, que era una gosadia venir a trobar-vos, però hem obeït un manament del cor i de la consciència.

CRISTÒFOR

Si ens veieu, així, de sobte, en aquesta casa, ja endevinareu per què hem vingut.

RAMON

Si no us expliqueu més, no puc saber-ho. La darrera vegada que vaig veure el vostre fill, ja vaig dir-li el que feia el cas. Per a mi és un afer resolt i sobre el qual no puc tornar enrera.

CRISTÒFOR

Penseu-ho bé. Segons totes les referències, vós donàreu la cosa per acabada sense haver-hi motiu. Encara sou a temps a rectificar-vos. Penseu-ho bé.

RAMON

Us dic que no puc tornar enrera. I prou tinc massa coses en què pensar, perquè m'hagi de preocupar ara, de si el pretendent que ha tingut la meva noia serva despit o no.

CRISTÒFOR

Ja permetreu que m'expliqui. No es tracta de despit. No vinc pas a sol·levar una qüestió d'amor propi. Heu de saber que el meu fill no dorm, ni assossega, ni fa res de bo d'ençà del dia que es va veure foragitat d'aquesta casa.

RAMON

Modereu d'expressió...

CRISTÒFOR

Com vós vulgueu: d'ençà del darrer dia que se li va permetre posar els peus aquí... Ho trobeu bé, així? (*Una pausa*). Us dic que no dorm, ni menja, ni estudia, ni es distreu, ni és bo per a res. Tots temem per la seva salut. I el que és més trist encara: tots temem per la seva raó.

RAMON

No serà tant!

FRANCESC

El senyor Cristòfor no exagera gens. Jo, que visc amb el seu fill i que a totes hores el veig, us puc assegurar que encara no ho diu tot. Si el veiéssiu, pobre Guerau, quina llàstima que fa. Res no li pot llevar l'angoixa que el corseca. Quan s'asseu al davant d'un llibre, amb l'intent d'estudiar, nosaltres, els seus companys, el deixem sol; però si l'observem sense que ell se n'adoni, no triguem a veure com inclina el front damunt del llibre i es posa a plorar. A la nit, més d'una vegada ens ha fet anar en renou; com que pateix d'insomni, acaba desvariejant, parlant en veu alta i despertant-nos a tots. Jo us dic que fa llàstima de debò.

RAMON

Feu-lo anar a Igualada; que s'hi estigui una

temporadeta i tot li passarà. Jo no us puc dir res més.

CRISTÒFOR

No us ha commogut el que acabeu de sentir? Quan he sabut l'estat del meu fill he vingut a Barcelona sense que ell em demanés. I ara mateix, som aquí, nosaltres dos, sense que ell ho sàpiga. Ja ho he pensat, d'emportar-me'l a Igualada, però quan l'he vist n'he desistit. Allunyant-lo de Barcelona seria agreujar més el mal: o es tornaria boig o se'ns moriria.

FRANCESC

Com veieu, no és en Guerau qui ens envia, sinó que venim espontàniament. Hem pensat que potser sabent el trastorn que l'amor li ha causat, consentiríeu que reprenguéss les relacions interrompudes.

CRISTÒFOR

Vós, que sou pare, comprendreu l'interès que haig de tenir per la felicitat del meu fill.

RAMON

Aquest mateix interès paternal que invoqueu és el que m'aconsella a mi. El vostre fill no és l'home que jo desitjo per a la meva filla. Que es varen enamorar? Coses de joves! Il·lusions d'un moment que no triguen a esvair-se. Que el vostre fill està trist, capficat i de mal humor? Deixeu passar temps i ja veureu com una nova passió el guarirà completament. Una nova amor mata una vella amor, senyor. Vós, que sou home d'anys i d'experiència, no hauríeu de fer cabal d'aquestes follies de joventut.

CRISTÒFOR

Es que jo no sé encara el motiu veritable que us ha obligat a rompre aquestes relacions.

FRANCESC

En Guerau s'ha portat sempre com un cavaller i a ell li consta que la vostra filla segueix estimant-lo.

RAMON

(*A Francesc*).

Dels sentiments de la meva filla, no sou vós qui me n'ha d'informar. (*A Cristòfor*). I respecte al motiu, senyor Cristòfor, us he de dir que quan una casa va per terra, com hi ha anat la meva, quan un patrimoni, que ha costat les suors de tota una vida, s'esvaeix com el fum, quan la dissort aclapara una família, el que governa aquesta família pot disposar el que li sembli per salvar-la.

CRISTÒFOR

Però el meu fill, en què pot desbaratar la salvació de la vostra casa?

RAMON

Em penso que no us he de donar més raons. Amb el que he dit, n'hi ha prou. No insistiu. I si em voleu creure, dueu-vos-en el vostre fill a Igualada. I si el deixeu aquí, ompliu-li les butxaques perquè es diverteixi una mica. La millor cura, per a tots els seus mals, serà dur-lo pels saraus i fer-lo amic de moixigangues i de gresques. En això, els estudiants ja hi tenen la mà trencada. Jo us juro que d'aquí a mig any no el coneixereu. Els seus amics seran excel·lents infermers per a aquesta mena de cures.

FRANCESC

M'agrada la ironia, però no ve a tomb. El meu company necessita un altre remei.

CRISTÒFOR

Amb aquest refús us feu responsable de les conseqüències greus que la vostra decisió pot tenir.

RAMON

Altres responsabilitats, i més serioses, he afrontat en la vida. (*Insinuant la porta a Cristòfor i a Francesc*). Ja he dit tot el que us podia dir.

CRISTÒFOR

Si no accediu pel meu fill, accediu, almenys, per la vostra filla. Si jo penso en ell, a vós us toca de pensar en ella.

RAMON

Es una veritat que no us contradiré pas.

CRISTÒFOR

Amb el vostre procedir, violenteu els seus sentiments; li barreu el pas a la felicitat. Penseu que, amb la vostra actitud, el que feu és sacrificar-la.

RAMON

No!, senyor Cristòfor. Això no ho podeu dir! Això no ho pot dir ningú i menys en aquesta casa. No us permeto que parreu així.

CRISTÒFOR

Perdó, si us he ofès. Estic convençut que no entrareu en raó. (*A Francesc*). Retirem-nos.

FRANCESC

(*Inclinant-se*).

Senyor...

CRISTÒFOR

(*Inclinant-se també, i retirant-se*).

Excuseu la molèstia que us havem causat.

RAMON

(*Acomiadant-los secament i sense gairebé esguardar-los*).

Aneu-vos-en en pau.

(*Cristòfor i Francesc se'n van. Ramon resta sol, un moment, sense mostrar preocupació. Entra, al cap de poc, Adela, un xic atolondradament*).

ADELA

S'ha vist mai cap gosadia com aquesta?

RAMON

Què hi vols fer? Era una visita que jo no m'esperava pas.

ADELA

Jo he sabut qui eren quan ja havien entrat. La sort que hem tingut que la Marta no n'ha sabut res. Però t'asseguro que si sóc jo qui vaig a obrir la porta, el que és a casa nostra no hi posen pas els peus.

RAMON

No t'hi enquimeris. Els he dit tot el que calia i pots estar tranquil·la: no tindran pas ganes de tornar.

ADELA

Quines històries t'han contat?

RAMON

Que està enamorat com un collegial, que tenen por que no es torni tarumba... I venien a fer-nos càrrecs perquè l'havíem acomiadat. Com si no fóssim lliures, nosaltres, d'acceptar o de no acceptar qui ens plagués! Però han quedat servits i ben servits. Hi pots pujar de peus.

ADELA

Ja és gran, la insistència d'aquest xicot! Mira que arribar a enviar son pare!

RAMON

Sembla que no és pas cosa d'ell. Sembla que el pare ha vingut sense que el fill en sabés res... Probablement l'haurà aconsellat aquest jove que l'acompanyava. Però tant se val. Deixem-los estar, que no tornaran. I ja que avui només ens preocupem de la nostra filla, fes-la venir i ho arranjaré tot. Les coses, com més aviat es resolen, millor.

ADELA

Ara mateix te la portaré aquí.

(Adela se'n va. Curt silenci. Ramon es passeja amunt i avall de la sala, rumiant què ha de dir a sa filla. Adela no triga a tornar, acompanyada de Marta).

RAMON

Seieu, seieu, que tant pot ésser que hagi de parlar molt com que acabem tot seguit.

(Les dues dones s'asseuen al davant de Ramon).

ADELA

(A Marta).

Escolta bé el que el papà et dirà. Es tracta de la teva felicitat i de la de tots nosaltres.

(Marta s'avergonyeix, i tota tremolosa abaixa el rostre sense dir paraula).

RAMON

Té raó la teva mare; es tracta de la teva felicitat. Els que ja tenim anys i estem alligonats per la fragilitat de les coses humanes, sabem que la felicitat no consisteix en la realització de les il·lusions més o menys fantàstiques que tots hem tingut en la joventut. Potser la veritable felicitat ens pervé, precisament, de saber renunciar a temps, abans que el desengany ens amargui la vida, o totes aqueixes il·lusions que no es poden realitzar. No vull dir que hàgim de fer una vida de privacions i de reclusió: això es deixa per als que es consagren a la religió i es tanquen en els convents. Però cal acceptar la vida com és. La vida és més dura del que sembla i més difícil del que creuen els joves. Ah! Quan es tenen vint anys, tot sembla planer, tot sembla factible, tot es presenta de color de rosa! Però la realitat no triga a demostrar-nos que ens havíem enganyat. És clar que sempre s'han de tenir algunes il·lusions o, millor dit, algunes esperances; que l'home ha de glatir sempre per assolir més benestar, més satisfaccions i més ventura de les que ja tingui; sense aquestes esperances la vida seria ben poca cosa i aviat cauríem en el desconhort.

ADELA

(A Marta).

Ja ho sents, el que diu el papà. Fes-te'n ben cabal.

MARTA

Ell dirà. Ja l'escolto.

RAMON

Doncs, com que es tracta de la teva felicitat, Marta, cal que renunciïs, si és que en servaves

encara alguna, a totes les il·lusions que t'haguessis fet, d'arribar a ésser un dia l'esposa d'en Guerau.

MARTA

Després d'haver-lo vist eixir d'aquesta casa com aquell que n'és expulsat, quines il·lusions podria fer-me?

RAMON

Cal que renunciïs per sempre al seu amor.

MARTA

Per què? Perquè vosaltres m'ho maneü? Jo prou ho mano al meu cor, i el cor no m'obeeix. He d'ésser jo més obedient que el meu cor?

RAMON

Deixa'l tranquil, el cor. El temps cicatritza totes les ferides que hom li pogués fer.

MARTA

Veig que no m'enteneü.

ADELA

Posa't a la raó.

MARTA

(No podent-se contenir).

Doncs, no! Si jo no puc disposar del meu cor, tampoc vosaltres no podeu disposar-ne! A sant de què m'heu de fer renunciar a l'amor d'en Guerau? Què sabeu vosaltres del que pot fer la meua felicitat? No me'n parleu més. Deixeu-me éstar.

ADELA

Però, filla...

MARTA

No em feu més sermons. No hi teniu cap dret, a disposar dels meus sentiments.

RAMON

Ja saps el que et dius?

MARTA

I tots plegats, ja sabeu el que us feu? Sembla que jo no sigui ningú. Si us sóc una càrrega, llenceu-me al mig del carrer, com s'hi llença un moble vell i tronat o una bèstia tinyosa. Però si em voleu al costat, com una filla, poseu-me en condicions d'ajudar-vos amb el meu treball, i jo us ajudaré. No em demaneu el sacrifici del meu amor.

ADELA

(Plorant).

Pobres de nosaltres! Però que no ho veus com estem? No comprens que tots plegats no podem sortir de la misèria? Ton pare és massa vell per

a provar fortuna. Tu mateixa, no guanyaries ni per a calçar-te...

RAMON

(Deixant-se caure en la poltrona, abatut, meditabund).

Ah! Tot està perdut! *(A Adela)*. No li diguis res més.

(Es fa un llarg silenci. Adela continua plorant. Marta també plora).

ADELA

Tot perdut... I ara, què farem?

RAMON

No em creia pas que responguessis així, Marta. Potser tens raó. Però nosaltres no hem pensat pas sacrificar-te, sinó oferir-te la manera que no descendeixis de posició. Ara, si d'avui en-davant ens veus tots a la misèria i si la nostra vellesa no té la tranquil·litat que tant hem desitjat, tu ho hauràs volgut, Marta. Jo no t'havia de dir res més. Ja pots anar-te'n.

(Marta, sanglotant, dona unes quantes passes, disposada a anar-se'n; però es repensa i a contracor torna prop dels seus pares).

MARTA

Perdoneu-me si us he ofès! Perdoneu-me si no us he deixat dir tot el que volíeu. Mamà!

(Es llança en braços de sa mare).

ADELA

Filla meva!

MARTA

(Al seu pare).

Ja ho sé, tot el que m'havíeu de dir... Que l'Agustí em vol per muller... Doncs, ho seré, si vosaltres m'ho maneueu.

ADELA

L'Agustí farà la teva felicitat, n'estem segurs. Tots dos ens donareu una vellesa tranquil·la, no és cert?

RAMON

No te'n penediràs, d'això que acabes de dir?

ADELA

No!

MARTA

Jo no us vull veure sofrir. Si us dec la vida, bé puc sacrificar-la per vosaltres... Però no serà sacrifici, això; ho faré de bon grat.

RAMON

No tornaràs enrera?

MARTA

No. Seré l'esposa d'Agustí.

ADELA

Que ets bona! Aquest vespre l'Agustí separarà amb nosaltres. I aquest vespre s'arranjarà tot.

RAMON

(Besant Marta al front).

Gràcies, filla meva. No esperava altra cosa de tu.

(Adela es llança als braços de la seva filla i plora d'alegria).

ADELA

Que serem venturosos! Que serem venturosos! Ets un àngel del cel!

(Adela i Ramon se'n van i Marta roman sola. Quan està segura que no la veu ningú, esclata en un plor estrident, perllongat. La serventa, que ha oït aquest plor, treu el cap per la porta, i en veure que Marta és allí, s'hi atansa).

FELISSA

Què són aquests plors, senyoreta? Què són aquests plors?

MARTA

Deixa'm estar!

FELISSA

La senyora no hi veu de contenta! I vós, aquí, com una Magdalena? No pot ésser. A fe que no ho comprenc! I us ve el plorar perquè el casament amb el senyoret Agustí és cosa feta? Però si hauríeu de saltar i ballar d'alegria!

MARTA

Calla, boja!

FELISSA

I tan ben plantat, tan senyoràs que se'l veu; tan ric i generós!

MARTA

També tu? També tu? Vés-te'n. Deixa'm sola. Tu no saps el que és estimar.

FELISSA

No ploreu més, que no n'hi ha per a tant...

MARTA

Em vols deixar sola? T'ho prego. Vés-te'n.

FELISSA

M'ho maneu i no vull fer-me pesada. Però no n'hi ha per a tant, senyoreta, no n'hi ha per a tant!

(Felissa se'n va. Marta reprèn el plor i tot plorant es parla a si mateixa):

MARTA

Quin dolor, Déu meu, quin dolor! No poder-me confiar a ningú! Trobar-me sola, completament sola i desamparada! Quin dolor!

FI DE L'ACTE SEGON

ACTE TERCER

Un carrer solitari de Barcelona. Són les primeres hores del vespre. Els becs de gas donen una claror grogosa i incerta. Per les façanes de les cases, grans ombres movedisses. Es un dia fred de gener.

Amb pas vacillant, abrigades, temeroses, vénen Marta i Felissa. Marta guaita d'ací d'allà, com per reconèixer el lloc. La serventa reprèn la conversa que ambdues han tingut pel camí.

FELISSA

Us torno a dir, senyoreta, que potser feu malament.

MARTA

De no venir, en tindria remordiment tota la vida. *(Una pausa)*. Aquí, et va dir?

FELISSA

Aquí mateix, en aquesta cantonada. Veieu com no era tan lluny com això.

MARTA

Déu n'hi do. Tenia por de fer tard.

FELISSA

Encara és d'hora. Em penso que no han tocat pas, les sis.

MARTA

Ja estàs ben segura que aquest és el lloc que et va dir?

FELISSA

Si n'estic segura! No me'ls ha d'ensenyar ningú, senyoreta, els carrers de Barcelona. El mateix conec els carrerons amagats que aquests

carrers nous que ara obren, per dir-ho així, a carrers. No me'ls ha d'ensenyar ningú... I els llocs solius com aquest, encara menys. Veieu aquella cantonada de més avall? Doncs allà, ara fa cosa d'un any, m'hi trobava cada dia amb un poca-solta de barber.

MARTA

No cal que m'ho expliquis. Sempre em surts amb unes històries que no et fan gens de favor.

FELISSA

I ara, senyoreta! No hi havia res a dir. El que jo no sé si hauria gosat fer és el que feu vós: venir a trobar d'amagat un enamorat vuit dies abans de casar-vos amb un altre.

MARTA

Vols callar?

FELISSA

Em sembla que veig algú. Per allà, sota aquell fanal, ha passat un home.

MARTA

Sí. Però no ve pas cap aquí. El veus, ara? Ha trencat per aquell carrer.

FELISSA

El cor us deu anar com unes debanadores! Eh, senyoreta?

MARTA

T'he dit que callis.

FELISSA

Si la senyora Adela ho sabia, que estem aquí, en aquests moments! I si ho sabia el senyor... I l'altre!

MARTA

Vols acabar d'una vegada?

(Una pausa. Es senten sis campanades molt fondes i llunyanes).

FELISSA

Les sis.

MARTA

Ara és l'hora.

FELISSA

Ja el veig. Ja és aquí.

MARTA

Tu te'n vas allí, sota aquell fanal, que jo no et perdi de vista. I no et moguis que jo no vingui. Ho tens entès?

FELISSA

Entès.

Felissa se'n va i arriba Guerau, adalerat, prenent efusivament les mans de Marta.

GUERAU

Amor meu! Amor meu! Com t'agraeixo que hakis vingut!

MARTA

Pobre de mi! Pobres de nosaltres!

GUERAU

Gràcies, Marta! Sents el que et dic? Gràcies!

MARTA

Què menys podia fer per tu? Però és la primera i l'última vegada que ens veiem així.

GUERAU

No m'ho diguis! Prou ho sé! No exacerbis la meva dolor. Com sofreixo per tu, Marta meva!

MARTA

I jo, per tu.

GUERAU

No visc, no assossego... quin patir, quin patir!

MARTA

Si jo et pogués contar els meus, de sofriments, no hi hauria prou llàgrimes en els teus ulls per a plorar-los.

GUERAU

Ho crec. Però vull que em diguis, abans que res, abans que em desesperis amb la certesa que no has d'ésser meva, vull que em diguis si m'estimes encara.

MARTA

Hauria vingut aquí, si no t'estimés?

GUERAU

Podies venir, no per amor, sinó per compassió. Són sentiments que a vegades es confonen i que un mateix no arriba a destriar bé. M'estimes com abans?

MARTA

Ni ho sé, pobre de mi! Si t'estimo, bé t'haig d'estimar més que abans, perquè abans no hi havia res que s'oposés al nostre amor, mentre que ara el nostre amor no pot servir cap esperança. Bé cal que sigui fort, el meu amor, per a estimar-te així.

GUERAU

Que ets bella i adorable, i bona, i santa! Totes

les perfeccions s'escauen reunides en tu! Oh! Em tornes tendre com un infant i em fas plorar de goig! Tenir-te aquí, prop del cor, quina delícia! I per què aquest moment inefable no pot ésser etern? Per què aquest esguard teu, que avui copso a flor dels ulls, no el podré retrobar demà, i cada dia, i sempre, com ara a les meves mirades, espurnejant d'amor i enlluernat per una illusió de ventura, aqueixa illusió que tots dos ens havíem forjat, en silenci, sense gosar revelar-nos-la?

MARTA

No retreguis aqueixa illusió, que s'ha esvaït per a no tornar.

GUERAU

I aquesta veu, la teva veu, tan plena d'encís i de dolçor, emmudirà per a mi? I emmudirà per sempre, com emmudeixen els morts?

MARTA

Què dius, Guerau?

GUERAU

I aqueixa ànima que ha estat meva, que és encara meva, perquè la veig, al fons dels teus ulls, com sospira i es rendeix; aqueixa ànima pura i transparent es deixarà vèncer per l'oblit i arribarà a esborrar de la memòria la imatge d'aquest home que tant ha sofert per tu?

MARTA

No, Guerau! Per diferent que sigui la nostra sort; per llegües que ens separin l'un de l'altre; per temps que passi, jo no t'oblidaré mai. Tu has estat el meu únic amor i ho seràs per tots els dies de la meva vida.

GUERAU

Ho dius amb el cor, Marta? Ho dius amb el cor?

MARTA

Sí.

GUERAU

No t'enganyes tu mateixa? M'estimes tant, també!

MARTA

Potser, sí, que m'enganyo. Ara ho veig clar: jo no sé estimar com tu. Tu ja ho veus que jo no et sé estimar com et mereixes; altrament, no dubtaries de mi.

GUERAU

Jo no he dubtat mai de tu.

MARTA

Però ara tens raons per a dubtar-ne. I moltes. Ah! Les vegades que ho he pensat! Si jo t'estimés com cal, si el meu cor sabés de veres el que és amor, prou hauria vençut tots els obstacles que se li han presentat! Però el meu cor no ha sabut fer altra cosa que plorar, desesperadament, nit i dia, deixant que totes les esperances se li esvaïssin, una a una, i sense forces per a oposar-se als que contrariaven els seus sentiments.

GUERAU

Què vols dir?

MARTA

Que no t'he sabut estimar com calia; que no sé estimar-te, i que solament ara, quan ja no hi ha remei, veig clar dins del meu cor. Si jo t'hagués sabut estimar, hauria renunciat a totes les coses del món abans que perdre't; perquè l'amor ha d'ésser renunciament i oblit de si mateix. Quan s'estima, només s'ha de viure per l'ésser estimat i per ell s'ha d'estar disposat a sofrir privacions i lluites, enemistats i misèries, i a menysprear-ho tot, l'amor dels pares, la consideració de la gent, el benestar, la riquesa, tot. I jo, què he fet, per tu? No res. Plorar, plorar del matí al vespre, plorar de dia i de nit, i quan els meus pares han decidit de la meva sort, he preferit violentar els sentiments del cor, abans que desobeir-los. De tot en tinc la culpa jo, Guerau. Però; és que podia fer altrament?

GUERAU

T'acuses, pobre Marta! quan la teva innocència esclata com la llum del sol. Potser el culpable sóc jo... I potser sóc culpable de no haver-me sabut imposar quan era hora. El mateix amor m'ha fet obrar com un atabalat, com un foragitat, com un home que ja ha perdut l'esma. Pensava massa en tu, sofria massa d'haver de renunciar a tu. He plorat molt i totes les meves energies s'han fos en les llàgrimes. Què hauria hagut de fer? Ni ho sé... Però sí, alguna cosa decisiva, algun acte de gosadia amb el qual imposés la meva voluntat. He estat un covard, vet-ho aquí; ara he plorat com un infant per no haver sabut conduir-me com un home. *(Una pausa. Ambdós confonen llur pregon sospirar planyívol)*. Que febles que hem estat l'un i l'altre! ol destí ens aclapara. Per cap dels dos Déu no ha volgut ésser clement!

MARTA

Ens ha deixat a la nostra sort... Som les joguines de la fatalitat! Si a casa no haguéssim tingut la dissort de perdre-ho tot, les coses seguirien igual que abans; jo esperaria que tu acabessis els estudis, i tots estaríem contents...

GUERAU

Mentre que ara... D'aquí a pocs dies seràs l'esposa d'un altre...

MARTA

Si Déu no hi posa remei! D'aquí a vuit dies justos, no tindrè el dret d'anomenar-te. Portaré el nom d'un altre home. Seré l'esposa d'un altre home. Ai! ¿I per això hauré vingut al món? ¿Aquesta era la ventura que se'm prometia quan m'ensenyaven a ésser humil, i obedient, i piadosa, quan se'm mostraven els camins de la bonesa i de la rectitud? ¿Aquest és el premi d'haver estat bona i tendra, i mansa com un anyell?

GUERAU

D'aquí a vuit dies! Ah! Qui pogués aturar el temps! Pensar que no t'he de veure més! Pensar que un altre t'arrabassa dels meus braços!

MARTA

Prova de no pensar-hi. Fes el cor fort!

GUERAU

No pensar-hi! I en què he de pensar, sinó en això. Per què es consumeix, la meva ànima, sinó per aquesta fatalitat, per aquesta cosa inconcebible? Tu, la meva illusió, la meva delícia i el meu sofriment, tot alhora, tu en braços d'un altre home? I jo no ho hauré sabut impedir!

MARTA

Ha estat tossuderia del meu pare; obstinació dels de casa meva. Però jo no els puc culpar... Ells han obrat creguts que em feien un bé. Ells s'han pensat vetllar per la meva felicitat... Quan el teu pare va venir, amb en Francesc, a parlar amb el meu...

GUERAU

El meu pare? Quan?

MARTA

No ho sabies?

GUERAU

No sé què vols dir.

MARTA

La darrera vegada que va venir a Barcelona, el teu pare es féu acompanyar a casa per en Francesc.

GUERAU

Ell i en Francesc?

MARTA

Sí. Jo ho sé per la minyona. Tots dos van parlar

amb el meu pare; vingueren a demanar-li que re-
prenguéssim les relacions. Però varen sortir de
casa desenganyats. Si no vas ésser tu qui va en-
viar el teu pare, ell es devia presentar per pròpia
voluntat.

GUERAU

Pobre pare meu! Com m'estima! Com deu
haver sofert, també?

MARTA

L'esforç que tu no vas fer, perquè estaves
massa atribolat, el varen fer el teu pare i el teu
millor amic. Quina culpa en tenim que aquell
esforç hagi estat inútil? No ens cal sinó pla-
nye'ns del nostre destí.

GUERAU

Ja és una sort ben trista!

MARTA

Tota la vida me'n doldré, Guerau! Si no puc
ésser teva, és que Déu no ho haurà volgut. No
podem penetrar els designis de Déu. No podem
judicar les seves obres.

GUERAU

Marta, Marta... Vols que no t'amagui ni la més
lleu guspira del meu pensament? Amb el que
acabes de dir véns a provar-me que ja estàs re-
signada... I en veure't resignada, em fas llàs-
tima i em fas enveja...

MARTA

Guerau! No diguis això!

GUERAU

No sé; és un sentiment estrany. Em fas llàs-
tima, perquè penso que el teu pobre cor, sense
ningú que li faci costat, ha hagut de caure
forçosament, vençut en una lluita desigual. Per
profunds que fossin els seus sentiments, per for-
ta que fos la seva inclinació, les conveniències
socials i l'autoritat paterna se n'han dut la
victòria. I em fas enveja, perquè a la llarga, ja
ho veig, aquesta ferida d'amor se't guarirà, i tot
això que ha passat entre nosaltres serà un record
boirós, un record dolç, si vols, però que s'anirà
esvaint de mica en mica, fins que no en quedarà
rastre. I quan ja no et recordaràs de mi, potser
arribaràs a ésser venturosa...

MARTA

No saps el que dius, Guerau!

GUERAU

I sigues-ho força, de venturosa! Jo no desitjo
res més que la teva felicitat! *(Una llarga pausa)*.

Jo, en canvi, amb la tristesa d'haver-te perdut
per sempre, què puc esdevenir? Un pobre autò-
mata, que no seré amo dels meus actes, que aniré
pel món, cegat, enlluernat pel record teu, que no
em deixarà veure les coses de la vida... Amb
aquest enlluernament aniré pel món a les pal-
pentes... I les pedres dels camins em barraran
el pas i em faran caure... I no podent veure't
en la realitat, tot em semblarà fosc i negre...
Seré com un infant, que acostumat a l'esplendor
dels jardins plens, de sol i d'aire, el tanquen per
sempre entre les parets d'un hospici... Seré com
l'ocell criat en la boscúria i que de cop i volta
empresonen en una gàbia després d'haver-li buidat
els ulls... Seré com un mort que desenterren i
passegen pel món... Ah! Si llegissis en el meu
cor! El meu cor serà una ruïna, dintre del meu
pit, una relíquia inerte i freda que ja res del
món no farà revifar!...

(Guerau es sent abatut, i Marta, a l'evocació que ell li fa, es posa a plorar. Hi ha un silenci corprenedor, interromput pel glatir dels dos amants. Ella s'eixuga les llàgrimes i es posa a parlar en un to convincent, gairebé suplicant).

MARTA

I creus que el meu cor no es marcirà de la ma-
teixa manera? Creus que serà possible que jo
arribi a oblidar-te mai? No, Guerau: vull que en
tinguis el convenciment; vull que en tinguis la se-
guretat. Quan en la vida sofreixis un defalliment
o et sentis ple d'esperances; quan tinguis una tris-
tesa fonda o una alegria esbojarrada; quan s'abati
al damunt teu la dissort o et somrigui esplendo-
rosament el triomf, pensa que jo em recordo de tu,
constantment, eternament, que vetllo pel teu destí,
que sofreixo amb les teves dolors, que somric a
les teves glòries; que penso en tu nit i dia, fins
més enllà de la mort.

GUERAU

Ho creuré així, perquè tu m'ho manes. Però
no sé si ho podré creure sempre.

MARTA

I per què no? T'ho juro! Et juro que el meu
amor serà fermíssim... Passi el que passi,
sigui la que sigui la meva sort, la meva ànima
i el meu cor seran teus. Jo podré ésser l'esclava
d'un altre, podré dur el nom d'un altre i podré
tenir fills d'un altre... Però el meu cor serà teu,
Guerau, teu i de ningú més.

GUERAU

Ho vull creure. Però quan jo et sàpiga en bra-
ços d'aquest home, llavors no ho creuré pas. I en-

cara que ho cregués que m'estimes, quin consol en podria haver? Ah! T'he fet venir per a tranquil·litat de tots dos i el que fem és desesperar-nos. Ni sé el que em dic. Em passen tantes idees pel cervell! I les unes contradiuen les altres. I totes plegades s'atropellen. I ja no sé què dir-te, amor meu; Només puc dir-te que ets la meva dissort; que eres el meu cel i ara ets el meu infern; que eres la meva alegria i ara ets la meva tortura... tortura de no veure't més, de perdre't per sempre, d'haver-te d'abandonar en braços de qui no estimes i de saber-te dissortada per sempre més. Blanca coloma meva! Sentir-me inhàbil i impotent per a defensar-te! No poder-me llançar damunt l'esperver que t'arrabassa amb les seves urpes sanguinàries! I veure't plorar, anar-te'n així, i quan hagis tombat per aquest carrer, veure que amb tu desapareix tot el món d'insomni que s'havia anat formant dins de la meva ànima! Oh dolor!

MARTA

Sempre t'estimaré, ho sents? Sempre, sempre!
(*Llarga pausa. Els dos enamorats estan commoguts. Ell reprèn alè.*)

GUERAU

Podràs estimar-me sempre, però jo no t'assoliré mai! Les teves promeses no canviaran el curs de les coses. Els teus juraments no aplacaran el destí. Tu em dius: sempre! Jo et responc: mai! Tu vols disfressar el teu pensament amb una paraula que vol ésser una fermaça de fidelitat... Gràcies, Marta. Si et digués que no et crec, me'n doldria tota la vida. Sí; seràs meva per sempre! Ho seràs perquè hi ha hagut un moment en què has plorat per mi. Potser aquest moment de dolor val més que tota una eternitat de dolceses. Sí. Potser mai no arribaràs a plorar per ell com has plorat per mi. Vulgues o no, tu em sentiràs més a prop del cor que no pas a ell. Vulgues o no, tu seràs sempre meva! Vés-te'n, Marta. Ja és tard. Ja és tard, i no podem restar més temps aquí. Adéu.

(*Marta es llança als seus braços. Ell la sosté, amorosament.*)

MARTA

Guerau! Guerau del meu cor!

GUERAU

Adéu! I que siguis venturosa. Molt venturosa! No ploris més, ho sents? No ploris. Jo també et duré aquí, al fons del cor, fins al darrer sospir.

(*Marta es desprèn dels braços de Guerau i se'n va, amb el cap baix, adolorida. Guerau, com petrificat, la mira com es*

va allunyant. S'eixuga els ulls. Medita. Dóna uns passos, maquinalment, en diversos sentits, sense deixar de guaitar vers l'indret per on Marta se n'ha anat. Des de lluny li fa adéu amb la mà i li envia un bes. I, disposat a jaquir el lloc solitari on es troba, es posa a caminar. En la mitja llum del carrer, se li apareix un amic, Ambrosi, que el detura amb els braços oberts).

AMBROSI

Aquí, en aquestes hores?

(*Guerau l'abraça sorprès, atònit.*)

GUERAU

Ja ho veus.

AMBROSI

Què feies? On vas?

GUERAU

No em preguntis res.

AMBROSI

Ja comprenc. (*Una pausa.*) De lluny, sota la claror pàl·lida dels fanals, m'ha semblat veure dues ombres que es desaparellaven. Qui m'havia de dir que una d'elles fossis tu? No et pots pas queixar de la teva sort.

GUERAU

Si ho pensessis millor, amic Ambrosi, no arribaries a aquest sarcasme.

AMBROSI

Bah! No sé per què no em vols fer cas. Sempre et dic que t'ho prens massa a la valenta. Sàpigues que l'amor no és més que un joc de joventut, i no precisament perquè mentre som joves juguem amb l'amor, sinó perquè durant la joventut, homes i dones tots som joguines de l'amor.

GUERAU

Es que la vida, sense un amor que l'ompli, és una cosa buida, sense sentit, inútil.

AMBROSI

D'acord. Però en la majoria dels homes, l'amor és un sentiment egoista. I fins diré que a vegades s'arriba a estimar una dona per comoditat, per peresa de cercar-ne una altra que satisfaci més el nostre ideal. ¿No hi ha gent que creu tot el que li diuen, per peresa de pensar? Doncs n'hi ha que es conformen amb el primer amor que han trobat per estalviar-se la feina d'assolir-ne un altre. Jo no ignoro que, per a l'home,

l'amor és una cosa fatal. Sé que quan volem anar contra la seva llei, tard o d'hora en som castigats. Però riu-te'n, dels que parlen de la ceguera de l'amor. Es pot tenir un cor com una brasa i fer uns ulls com unes taronges. Pensa, amic Guerau, que la vida es realitza sempre d'acord amb el que som i el que fem; d'acord amb el que pensem i sentim. Som nosaltres mateixos els que ens tornem dissortats o venturosos. El que cal, és saber conèixer i dominar els sentiments que conspiren contra la nostra felicitat.

GUERAU

En bon moment véns a parlar-me de felicitat! Vet aquí una paraula enlluernadora i enganyadora. Vet aquí una imatge falsa, com els miratges del desert.

AMBROSI

Ja vas per bon camí. Jo també penso com tu. Però saps per què ens fuig sempre la felicitat? Perquè la cerquem allí on no és. Nosaltres la cerquem fora de nosaltres mateixos quan, moltes vegades, per trobar-la, no hauríem de fer més que prendre-la en el nostre propi cor. Quan parlem de les nostres desventures, no ens recordem mai dels dies alegres que hem viscut ni de les hores plàcides que estem vivint... I quan parlem de la felicitat, només pensem en el dia de demà. Es clar que la vida és un constant glatir per allò que encara no es té. I pobres de nosaltres si així no fos, car per a les misèries presents, no tenim altre consol que l'esperança d'un esdevenidor més falaguer. Però no cal preocupar-se'n tant, de l'endemà. Què millor podem fer, amb el moment que passa, que viure'l alegrement? Visquem les hores delitoses que el present ens ofereix i suportem amb resignació les petites inquietuds i les misèries de cada dia.

GUERAU

Si anomenes una petita inquietud un amor com el meu, no ens entendrem mai.

AMBROSI

Prou que m'ho temo. On en sou, ara, dels vostres amors? No teniu entrevistes nocturnes? No hi ve ella de bon grat?

GUERAU

Es que d'avui en vuit es casa...

AMBROSI

Es casa, suposo que no pas amb tu, i ve a trobar-te quan ja és de nit, en un carrer solitari? Això vol dir que, un cop casada, te la'n duràs allí on voldràs.

GUERAU

No diguis heretgies.

AMBROSI

Es que no sóc tan ortodox com tu, quan es tracta del cor de la dona. Dius que es casa d'aquí a vuit dies? Doncs, deixa-la casar! Si em sap greu que el promès no siguis tu, és perquè aquest altre no em convidarà. Però si ells fan festa aqueix dia nosaltres també en podrem fer. I si volem companyia alegre encarregueu-m'ho a mi, que ja en trobaré.

GUERAU

No parlis d'aquesta manera, Ambrosi. Ja saps que jo sóc el primer a acceptar les teves facècies. Però, avui, et prego que no diguis més disbarats.

AMBROSI

Anirem a trobar en Francesc?

GUERAU

Anem a casa; potser ja hi serà.

AMBROSI

Com vulguis; però si la dispesera no ha encès l'estufa, jo no m'hi quedo. Qualsevol s'hi està, allí, amb el fred que hi fa! Trobo que a casa s'està més malament que al carrer.

GUERAU

A tot arreu s'està prou malament quan les coses se us posen de través.

AMBROSI

No em vinguis ara amb filosofies. Vols que t'ho digui clar? La filosofia no serveix per a res.

(Se'n van lentament i es perden en la foscor del carrer).

FI DE L'ACTE TERCER

ACTE QUART

Una cambra d'estudiant en un pis de menestralia. La cambra és gran, neta, ben endreçada. En un angle hi ha un llit —el llit d'en Guerau— a punt per ajeure-s'hi. Prop del llit, i sota una finestra, una petita taula-escriptori, amb un parell de cadires de braços. Al costat oposat, una calaixera enorme, amb canelobres, vasos, llibres i papers al damunt. Al costat de la calaixera, un balcó. Els vidres del balcó i de la finestra ro-

manen tapats per sengles cortinetes emmidonades. Cadires de boga ça i enllà, posades en ordre. Al fons, la porta de dos batents, per on la cambra comunica amb les altres dependències del pis.

(Encara és de nit. La cambra roman en la foscor i en el silenci. D'un rellotge veï es senten tocar sis hores. I quan torna la quietud, algú truca a la porta de la cambra amb els nuseïts dels dits. A través dels batents de la porta es veu oscillar la claror d'un llum. Deserta com està la cambra, ningú no respon. Llavors Ambrosi, que duu una candeleta encesa a la mà, empeny la porta i entra, cridant):

AMBROSI

Guerau! Guerau!

(Ambrosi roman petrificat en veure que no hi ha ningú. I s'apropa al llit de l'estudiant i exclama):

Guerau! Es possible?

(Ambrosi ressegueix tota la cambra amb la candeleta encesa i quan s'ha convençut que el seu amic no ha vingut a dormir, torna a obrir la porta resignat. Però quan els batents estan oberts es topa de cara amb la dispesera, una dona entrada en anys i corpulenta, molt matinera i que està sempre a l'esguard del que passa a casa seva).

AMBROSI

I ara, mestressa! Ja esteu llevada?

DISPESERA

Els llençols no se m'enganxen mai al cos.

AMBROSI

Però si encara és de nit!

DISPESERA

No és pas estrany que jo em llevi en aquesta hora... El que sembla mentida és que vós encara no us hàgiu ficat al llit. Però aquesta no és la vostra cambra.

AMBROSI

(Senyalant-li el llit de Guerau). Ja ho veieu: encara hi ha qui em guanya a retirar tard.

DISPESERA

No ha vingut a dormir? Això és que vós l'heu desencaminat.

AMBROSI

Sí. Com que necessita caminadors, ha vingut perquè jo li deixés els meus! No us fieu d'aigua que no corri...

DISPESERA

Es que ahir al vespre vàreu sortir tots dos plegats.

AMBROSI

Es cert, vàrem sortir plegats. Però ell s'ho deu saber, on ha passat la nit... On la deu estar passant, encara! Jo que me'l creia dormint com un angelet! Ara venia a preguntar-li com li havien provat les meditacions solitàries... Perquè aquests dies l'home estava molt encaparrat.

DISPESERA

Molt i massa! Que a mi em donava quimera.

AMBROSI

Doncs, no us hi encaparreu... Ahir, al vespre, me'l volia endur al cafè. Ell va resistir, "Ja pagaré jo", vaig dir-li, perquè em pensava que no estava bé d'armilla. Però després, i no m'equivocava, em va semblar conèixer-li la intenció. Em vaig figurar que volia anar a donar un volt pel davant de casa de la seva enamorada.

DISPESERA

Mireu quina dèria!

(Es va fent de dia. Les primeres clarors de l'alba entren pel balcó de la cambra, Ambrosi s'atansa a aixecar les cortines i apaga la candela que duu a la mà tot deixant-la damunt de la calaixera).

AMBROSI

Es el que jo li deia. Si se't casa demà mateix, què en trauràs, d'anar a fer el pallasso pel davant de casa seva! T'exposes que son pare et vegi i et mogui un escàndol al mig del carrer.

DISPESERA

No m'està bé dir-ho, perquè, pobre xicot, em fa patir. Però me n'arribo a alegrar, que ella es casi... Si avui no es desenganya del tot, ni mai!

AMBROSI

Però pel que estic veient se les deu haver enfilades per un altre cantó. Em penso que no haurà pas fet els gegants tota la nit. Si no és que volgués raptar-la ara, de matinada, quan ella anés a combregar...

DISPESERA

Ja és estrany que no sigui aquí! Jo no sé què pensar-me'n.

AMBROSI

Potser en el fons ens n'hem d'alegrar. Això que encara no hagi vingut, creuríeu, mestres-

sa, que pensant-ho bé, m'agrada força? Què us voleu jugar que per no caure en la desesperació l'home ha cercat aventures per alguna altra banda? Sinó que, com és tan reservat, no ens haurà volgut dir res...

DISPESERA

Però no n'hi ha per a passar tota la nit fora de casa.

AMBROSI

Aneu a saber! Les ocasions s'han d'aprofitar quan es presenten.

DISPESERA

Si no fa el boig com vós, ja m'agradaria, això que dieu. Però em sembla que no fa per a ell. I si li hagués passat alguna dissort?

AMBROSI

Fugiu, dona! No crideu el mal temps.

(Francesc, des de la seva cambra, veïna de la de Guerau, ha oït el parloteig i s'ha llevat. Entra a la cambra i en veure que el seu amic no hi és, roman admirat).

FRANCESC

Què passa?

AMBROSI

Què vols que passi? L'ocell ens ha fugit de la gàbia.

DISPESERA

Vós ho trobeu tot natural, però a mi em fa mala espina. Potser seria qüestió d'anar-lo a cercar. No sé pas on, pel carrer, per una banda o altra.

AMBROSI

No us hi amoïneu, mestressa.

FRANCESC

A mi també m'estranya. Estava tan moix i capficat!

AMBROSI

El temps que li dura aquest marriment.

FRANCESC

Ahir a la tarda jo no el vaig poder distreure amb res. Vàrem passejar una estona, i ni la política el va apassionar.

AMBROSI

No ens en preocupem... Jo me n'aniré a dormir com si tal cosa... I ara digueu-me: si per fas o per nefas, alguna vegada m'he passat una nit en blanc i no m'heu vist fins l'endemà, us heu

enquimerat gaire per mi? Que m'ha passat mai res?

FRANCESC

Es que en Guerau no té costum de fer-ho.

AMBROSI

Un dia o altre s'ha de començar.

FRANCESC

A mi em sorprèn força.

(Un silenci. Francesc aixeca les cortinetes del balcó i guaita al defora).

El fanaler ja apaga els llums.

AMBROSI

I jo no m'hi veig de son... Però m'agradaria veure'l, abans de ficar-me al llit.

FRANCESC

Això que avui se li casi la Marta i que ell no sigui aquí... no m'acaba d'agradar. Vés a saber si n'ha feta alguna!

DISPESERA

Ahir al vespre em feia llàstima... No va tastar res.

AMBROSI

Ja deu haver sopat més tard. I és molt possible que no hagi sopat tot sol.

FRANCESC

Vols dir? On el vas deixar, ahir al vespre?

AMBROSI

Em va acompanyar una estoneta... només va obrir boca per demanar-me tabac. Jo l'invitava a venir amb mi al cafè... Allí m'esperaven uns amics per jugar una partida. Ell em va respondre, secament, que tenia feina. "Tu mateix", vaig acabar per dir-li. I ans de separar-nos li vaig fer: "Mira, si guanyo, t'ho vindré a dir quan retiraré. I si ronques, no hi fa res, et despertaré. Demà és dia de fer xivarri. Que si els altres es diverteixen, també nosaltres tenim dret a la vida". Ell va somriure d'una manera estranya, però no em va contestar. I ja ho veieu... Jo venia a complir el que li havia promès. Paraula és, paraula.

DISPESERA

Haveu guanyat?

AMBROSI

He guanyat, i el que prometo, ho compleixo. Des d'ara us dic, mestressa, que no feu dinar per a nosaltres. Dinarem... no sabem encara on, però us asseguro que traurem el ventrell de pena.

DISPESERA

Aneu amb compte, que el menjar massa també fa mal.

FRANCESC

Calleu... Em sembla que algú puja l'escala.

(Es senten remors fondes, de gent que puja l'escala. La dispesera i els dos estudiants callen, atents).

AMBROSI

Qui pot fer aquest xivarri, en aquestes hores?

FRANCESC

(Escoltant).

Algú cridava del carrer estant.

DISPESERA

Però puguen l'escala... I són més d'un...

AMBROSI

Anem-hi?

(Tots surten fora la porta i al cap de poc entren a la cambra seguits de dos homes, dos treballadors, que sostenen Guerau, ferit mortalment. Ambrosi i Francesc ajuden els dos homes a portar el ferit damunt del llit).

DISPESERA

Aquí, aquí! Poseu-lo ben estirat... Traieu el coixí...

(Quan Guerau ja està ben posat damunt del llit, es fa un gran silenci. Es un silenci ple d'angoixa. Els dos obrers —l'un és un home de quaranta anys, sapat; l'altre, és un xic escardalenc i representa uns trenta anys—, es retiren al fons de la cambra, prop de la porta, sense gosar dir res. Ambrosi i Francesc romanen prop del llit).

FRANCESC

Què et passa, Guerau? Què et sents?

AMBROSI

Què ha estat, tot això?

DISPESERA

(Com parlant a si mateixa).

Déu meu! Qui ho havia de dir!

FRANCESC

Què no ens coneixes, Guerau?

AMBROSI

Que ens volies deixar?

UN TREBALLADOR

(A l'altre).

No en té pas per gaire temps.

ALTRE TREBALLADOR

Es home a l'aigua.

(La dispesera s'apropa als dos obrers).

DISPESERA

Encara com ha tingut esma per a dir-vos on vivia!

TREBALLADOR

Prou que li ha costat de dir...

AMBROSI

(Als obrers).

L'heu vist caure vosaltres mateixos?

TREBALLADOR

Sí.

FRANCESC

(No movent-se de prop de Guerau).

Vina, Ambrosi.

TREBALLADOR

Si em voleu creure, no li digueu res i no li feu res, per ara. A cà l'apotecari li han fet la primera cura.

AMBROSI

(A Francesc).

Ja va embenat... No li fem res.

DISPESERA

El que necessita és repòs.

(Francesc allunya Ambrosi i la dispesera del llit, i en veu baixa, perquè Guerau no el pugui sentir, diu al seu amic):

FRANCESC

Sí. Deixem-lo tranquil. Sembla que vulgui enraonar, però val més que no enraoni. Si ens veu al voltant del llit no se'n sabrà estar.

AMBROSI

Això s'acaba, noi!

DISPESERA

Quin poc seny, Déu meu! Quin poc seny!

FRANCESC

Calleu, mestressa!

DISPESERA

I si li poséssim uns draps freds al coll?

FRANCESC

Deixeu-lo estar. (*A Ambrosi*). Tu te'n vas a l'hospital i fes de manera que el vinguin a cercar tot seguit. Un ferit així no pot pas estar a casa.

DISPESERA

Teniu raó.

TREBALLADOR

I si li portéssim ara?

FRANCESC

Ara ja és aquí. (*A Ambrosi*). I com que et ve de pas, a l'anada o a la tornada, procura veure algú de casa la Marta, la minyona o a ella mateixa... i veges de fer-li-ho saber.

AMBROSI

Me'n vaig corrents.

(*Ambrosi se'n va*).

TREBALLADOR

(*Traient-se una pistola de la butxaca. La porta embolicada amb un mocador i la desembolica*).

Aquí teniu l'arma que hem trobat al seu costat. Està descarregada.

(*Francesc la pren, l'examina i la deixa damunt de la calaixera*).

Quan l'hem recollit, la sang li regalinava pel clatell. Feia llàstima de veres. "Qui sou?", que li hem fet nosaltres. El pobre no ens responia. Però prou parlava amb ell mateix. I no es planyia, no... "A l'altre món ens trobarem", deia... "I allí si que tu seràs per a mi"... Ens ha costat Déu i ajuda fer-li dir on vivia... Es veu que després el dolor l'ha aplacat... I aquí el teniu. Que maneu alguna cosa?

FRANCESC

Us estem molt agraïts... Torneu, quan us vingui bé. I si ara teniu feina, ja us en podeu anar.

TREBALLADOR

Ja podeu pensar que si érem pel carrer tan de matí no és pas per haver retirat tard. És que a la fàbrica ens esperen.

FRANCESC

Doncs, aneu-vos-en, en nom de Déu. I gràcies.

(*Els dos forasters es posen la gorra i se'n van dient*):

TREBALLADOR

Que es millori, el ferit.

ALTRE TREBALLADOR

Que Déu hi faci més que nosaltres.

(*En el silenci que novament es fa, n'ha Francesc ni la dispesera deixen d'esguardar amb ansietat el ferit*).

FRANCESC

Us juro, mestressa, que més d'una vegada m'ho havia temut, tot això. Però no gosava dir-ho, per por que els uns no se n'esfereïssin o que els altres no se me'n riguessin. Pobre xicot! Ha estat massa tímid per a estimar; però ha estat massa valent per a matar-se...

DISPESERA

Calleu! Sembla que obre els ulls... Ens pot sentir.

(*Francesc s'atansa al ferit*).

FRANCESC

Què vols, Guerau?

DISPESERA

Què us fa mal? Teniu set?

FRANCESC

Potser, sí, que té set... Porteu un vas d'aigua. El tindrem a punt per si el demana...

(*La dispesera se'n va*).

Guerau! Guerau!

(*El ferit obre els ulls i amb gran fatiga, però amb gran dolcesa, es posa a parlar. La seva veu és feble, profunda, com si sortís d'un abisme...*).

GUERAU

Marta! Marta! Perdona'm! T'estimo tant! I que dolç que és morir per tu! Amada meva, tortura meva! Sense tu la vida m'era un infern. Ara vinc cap a tu. Si tu m'encengueres d'amor, què té d'estrany que em vagi tornant cendres? Ara seré teu i ho seré eternament, perquè l'eternitat m'haurà fos amb tu. Ara ets meva, absolutament meva, perquè la meva ànima se'n vola cap a tu i et pren i t'embolcalla per sempre més... Aquestes són les teves veritables noces, Marta meva, Marta adorada... Aquestes són les nostres esposalles, indestructibles, segellades per la mateixa sort... Que és dolç morir per tu! D'una a una, totes les ferides d'amor se'm guareixen. No glateixis més, cor meu... Vola-te'n, ànima meva. Vés i posa't al damunt del seu front puríssim perquè no m'oblidi mai més... Amics... Francesc, Ambrosi...

FRANCESC

Sóc jo, Guerau... Sóc en Francesc... Jo t'es-

colto... Però no et fatiguis... No enraonis... No enraonis, Guerau! Procura dormir.

(Ha tornat la dispesera amb un vas d'aigua).

DISPESERA

Què diu? De què es plany?

FRANCESC

Desvarieja. Deixeu l'aigua aquí al damunt. (Senyalant-li la calaixera).

(Francesc i la dispesera no es mouen del costat del ferit, escoltant-lo, admirats i consternats; Guerau prossegueix amb la seva veu d'angoixa):

GUERAU

Amics... Digueu als pares que em perdonin. Era tan trista la vida sense ella! Ara ja serà meva per sempre més. Ara seré digne del seu amor. "Ara no moriré mai més en el seu pensament... El seu pensament i el meu no en faran més que un. Ara la meva ànima es transformarà en la seva... I cada vegada que ella parlarà a si mateixa repetirà el meu cor, que no el senti ningú, i viurà exclusivament pel meu record, sense cap altre amor, sense cap altra esperança ni cap altre desig que el de retrobar-nos en l'eternitat...

DISPESERA

Què té? Què li ha agafat?

FRANCESC

Guerau! Guerau! Procura dormir!

GUERAU

Amics, perdoneu-me.

FRANCESC

Tots et perdonem, Guerau.

GUERAU

Perdona'm, Marta, perdona'm... Ara ja sóc digne del teu amor... Moro per tu... Moro venturós, moro content... ja vinc a tu... Ja vinc, per sempre!

(Té una lleu convulsió i portant un xic els llavis enlaire i agitant una mà, fineix. Es fa un altre silenci, cada vegada més ple d'angoixa; Francesc i la dispesera resten consternats. Ambdós s'esguarden, sense comprendre bé).

DISPESERA

Ha mort?

FRANCESC

No hi havia remei. Tot s'ha acabat!

(La dispesera s'agenolla un moment als peus del llit i prega. Francesc esguarda el cadàver llarga estona. Després, inquiet, dona unes passes per la cambra, fins que arriba Ambrosi, suant, agitat. Entra sense veure res, i diu, en topàr amb el seu amic):

AMBROSI

Si el duem a l'hospital abans de les deu, i si caldrà operar-lo, ho faran aquest matí mateix.

(Parant-se-li al davant i mirant-lo fit a fit).

FRANCESC

Vés... Mira-te'l bé. Ja no respira.

AMBROSI

Mort?

DISPESERA

Déu el tingui en la seva santa glòria!

AMBROSI

(A Francesc i a la dispesera):

Me'n vaig.

FRANCESC

I per què ens vols deixar, atabalat?

DISPESERA

Tingueu seny, una vegada a la vida!

AMBROSI

Es que... No sé com explicar-ho... Me'n vaig a dir-ho a la Marta, tot això!

FRANCESC

A la Marta? I com ho faràs?

DISPESERA

Què esteu dient?

AMBROSI

Es que, en tornar he passat per davant de casa seva... I ves el que són les coses. Justament ella sortia de casa... Sí, sortia sola, que devia anar a combregar. Com que aquesta tarda es casa.

DISPESERA

Ja serà un dia ben assenyalat!

FRANCESC

I li has dit el que passava?

AMBROSI

S'ha tornat blanca com el paper... Em creia que es desmaiava al mig del carrer.

FRANCESC

I què ha contestat?

AMBROSI

Els ulls se li han omplert de llàgrimes... S'ha quedat sense esma per a dir res. Jo l'he deixada i l'he anada mirant una estona. Ella ha canviat de camí i ja deu pujar l'escala. Es clar; com que jo he vingut corrent, he arribat més aviat que ella.

DISPESERA

Déu meu, Senyor! Quin trasbals!

(*La dispesera se'n va*).

FRANCESC

Doncs, no et moguis. Esperem que vingui.

(*Es fa un llarg silenci. Els dos amics resten muts, commoguts, als peus del mort. Al cap de poca estona s'obre la porta de la cambra i apareix Marta, que no gosa entrar. Està pàllida com la cera. Duu vestit negre i mantellina negra. Té la mirada perduda. Gesticula d'esma. En veure-la, Francesc i Ambrosi s'inclinen un xic i amb el gest l'inviten a entrar. Ella avança dues passes dins la cambra, temerosa. I sense esguardar ningú, pregunta*):

MARTA

On és?

(*Els dos companys no gosen contestar-li. Ambrosi li senyala el llit on jau el cos de Guerau; però ella no el veu*).

FRANCESC

Entreu!

MARTA

On és?

(*Marta dona unes quantes passes més dins la cambra. Llavors Francesc gosa revelar-li la tràgica realitat*).

FRANCESC

Tot s'ha acabat!

MARTA

Què dieu?

FRANCESC

Tot s'ha acabat. Ja no sofrirà més.

(*Marta s'esglaia i cau desplomada. Francesc i Ambrosi s'hi atansen. La dispesera entra, precipitadament*).

DISPESERA

Déu meu! Què passa?

(*Ningú no li contesta. La dona, esverada, s'ajup prop de Marta, la incorpora un xic i la sosté. Els dos estudiants ajuden la dispesera. I quan Marta es refà del seu desmai l'asseuen en una cadira de braços. Marta reprèn el coneixement, s'aixeca de la cadira i en veure el cadàver del seu estimat, s'hi atansa*).

DISPESERA

No us mogueu!

AMBROSI (*a la dispesera*)

Deixeu-la fer.

(*Quan és prop del cadàver de Guerau, Marta se'l mira fixament i arrenca en un gran plor. S'aboca al cos jaient, el besa i l'abraça i dona lliure curs a la seva dolor. Els altres s'allunyen un xic d'ella, esma-perduts, commoguts. I romanen en la cambra, sense dir res*).

MARTA

Què has fet, Guerau, què has fet? Tant m'has arribat a estimar? (*Plora i sanglota novament*). Guerau, amor meu! Tan gran era el teu patir?

FRANCESC

Ha finat demanant-vos, invocant-vos, suplicant el vostre perdó.

MARTA

Però si eres tu, qui havies de perdonar-me, a mi! Sóc jo, que t'he fet malaurat! Ah! Per què abans de fer això no em cridaves a prop teu? Si era tan gran la teva angoixa, per què no has volgut que jo la compartís amb tu? Jo també hauria renunciat, com tu, a totes les coses del món. Jo hauria vingut cap a tu, Guerau. (*Una pausa*). M'has estimat massa i no has tingut fe en mi. Has preferit sacrificar-te abans que renunciar al teu amor... Que generós que has estat! Tu em semblaves feble davant de la vida, però has tingut prou forces per a afrontar la mort. Guerau! Com ets de bell i gentil! Tens el rostre somrient com els dies dels teus juraments més apassionats. No em cridaves? No em demanaves? Aquí em tens. Sóc jo, que et prenc les mans, i encara les trobo caldes... Ah, ¿per què no me les estrenys com en altre temps? Sóc jo, que les arruixo de petons... ¿No sents la febre dels meus llavis? ¿Ets insensible als meus besars? La teva Marta és aquí! Sí, és aquí, prop teu, que et parla i t'amoixa i es mor d'amor per tu! Sóc jo... no em sents? Mira'm! Oh... com m'espanten els teus ulls! I com em sedueixen i com m'atreuen! No em veus? Sóc jo! que et beso el front... Encara és bullent de tots els teus pensaments d'amor...

Guerau, no em mires? Jo també somric com tu, perquè em trobis bella, perquè em trobis tendra i suau. Sóc jo que vinc a prendre la teva ànima per fondre-la amb la meua en un besar infinit. (*Torna a plorar amargament*). Jo, sense tu, no vull ésser res... Res. Sense tu, ¿què em resta fer, sinó plorar, plorar sempre, de nit, de dia, sense tenir el consol de saber que tu respons als meus afanys i al meu glatir? Guerau, Guerau! Jo també em sento morir! Encomana'm aquesta dolcesa dels teus llavis... Crida'm crida'm, des d'allí on ets! Crida'm, que hi vindré volant, empesa pel meu amor, que mai no ha defallit, malgrat totes les contrarietats; que sempre ha arborat el meu cor i ha estat sempre com una llàntia encesa en el recó més sagrat de la meua ànima; jo vindré volant, contenta d'alliberar-me d'aquest món i de les amargors que m'hi esperen... Crida'm, Guerau! ¿No sents com m'atanso a tu? Obre'm la porta de l'infinit, que tinc pressa d'arribar-hi! Dóna'm aquesta dolcesa i aquesta pau on ara es breçola la teua ànima. Amor meu! No sents com el cor em bat? No sents com l'angoixa m'ofega? Ja vinc, Guerau! Ja vinc! Sóc teua, seré sempre teua!

Es desploma als peus del llit de Guerau i mor. Es fa un llarg silenci, ple d'ansietat i d'angoixa. Els dos estudiants i la dispesera s'atansen a la morta. Ambrosi li pren un braç i li observa el pols. Després deixa el braç a terra, suaument.

AMBROSI

No hi ha remei.

(La dispesera arrenca en plor i es tapa la cara. Després s'agenolla maquinalment).

DISPESERA

Déu meu, Senyor! Aculliu les seves ànimes!

AMBROSI

Vet aquí l'obra del destí.

FRANCESC

Vet aquí el dia de llurs esposalles!

FI

1922.

THOMAS ALVA EDISON

Saludem l'immortalitat i retornem-li la gentilesa amb la qual l'any 1880 saludava ell, la vitalitat dels catalans de Nova-York animadors de La llumanera.

CLAUDI PLANAS

A inicis del noucents, al costat de Josep Carner i dels seus col·laboradors de la revista Catalunya, contribuí al guany de la presa catalana tot just desavesada del pintoresc popular, camí de la responsabilitat literària.

EXEMPLE

El desvetllament de fogars culturals a les ciutats catalanes ens ofereix al costat de la tradició de Vich, de Reus, de Girona, d'Olot, l'exemple de la Biblioteca Sabadellenca sortosament arribada a les seves noccs d'argent gràcies a l'esforç de Costa i Deu i dels seus col·laboradors.

Cada ciutat una llar de cultura.

I que de la unitat de totes les llars sigui fet el ressò del teu nom, Catalunya!

P O E M E S

Amor m'ha deixat de banda.
Per quin tocom se n'ha anat?
Em queda sols la garlanda
de records del que ha passat.

Amor, estel i bandera,
sense batecs ha llanguit.
Qui sap per quina tresquera,
àgil i bell, ha fugit?

Amor, incògnit en l'aire,
ni un bes d'adéu m'ha donat.
Ai cor meu, no enyoris gaire
la flama que s'ha apagat.

LA TARDA DE PLUJA...

La tarda de pluja i la fina
boirina lleu del record,
i el tedi que s'endevina
en aquest dia que es mor.

Grisa cortina de pluja
que martelleja inconscient,
mentre l'ànima s'enuja
per un mirar transparent;

mentre el teu cor es subleva
per un parlâ inconegut,
que musiqueja sens treva
vora del cor commogut.

Enamorada invisible
que no sé com et diràs,
i ara que la pluja fibla
m'abrigues amb el teu braç.

IMATGES D'UN HIVERN

Un home petit, petit,
i uns ulls vivíssims.
I els glavis i els dards que fiblen la cara i les mans,
i el glaç que punxa la sang,
i el vidre que gela la carn.

Gris;
el color predominant en la majoria de les vides humanes.
Aquí hi ha uns camps verds, buits, deserts.
Però el sol que és l'oblit, el sedant
i la senyera de la nostra illusió.

Una mica de joc.
Una mica de neguit,
Una mica de desig.
Les imatges que fugen
del film.

Nuesa d'amor!
Sobre la vasta solitud de l'ànima reclosa
la nuesa d'amor!
Nuesa i exili.
Exili del que és blau, del que és blanc en la vida d'un home.
Exili d'ulls, de riures i gràcies.

I aquella angúnia, aquella angúnia
de tenir la neu a la vora i no poder-la agafar!
Es una angúnia molt fonda, molt fina,
ningú endevina d'on ve;
ni sabríem la seva existència
si no fos la boirina del tedi.

Sort que les nits són uns vasos de calma,
vaig respirant els alens de tothom...

Em dedicaré a l'esport de caçà esteles
en el blau obscur del cel,
en els ulls de qualsevol.

FEBRER

En cada fil de telègraf
penja un petit estel:
un glop de neu.

En cada àtom del cor
penja un petit ninot:
l'avorriment.

Sols la neu immaculada
un moment ens n'allibera.

INTERMEZZO PASSIONAL

a)

Jo no ho vull pas, però si et ferissis
quin davassall de roses!

Per sobre de la carn
s'escamparien vives;
els dits alabastrins
s'agitarien trèmuls.

Qui cull un ram caigut,
camí de roses tèbies
que algú ha de lligar?

Jo no ho vull pas, però si et ferissis
quin davassall de roses!

b)

Arriba fins el cor
perfum d'herba mullada;
de cos hàbil lliscant
i llet tèbia d'ovella.

Adéu llavis madurs,
somriures, joc de mans;
vénen nevades.

Sols vull tení el record
d'uns ulls i d'uns cabells,
ben frec a frec la cara.

Per llà la primavera
vindran grapats d'ocells,
duent els bécs florits
de branques amb cireres.

CAMARADERIA

Tota la vida serem uns infants, tota la vida;
ara mateix han caigut glops de neu que semblaven els somnis dels àngels,
i ens hem estremit.

Estàvem distants.

Uns dins les boires obscures dels seus pensaments;
els altres furgant els misteris dels llibres d'estudi.
I ha caigut una mica de neu joganera,
i ens hem trobat com units, solidaris de coses que ni coneixem;
i hem rigut, i hem cantat i ens hem colpejat brutalment.

Avui és la neu que ens ajunta els esperits.
Demà els amors abraçats en un poble llunyà
i fruïts entre esteles i llums d'envelat.
I més tard, i més tard, qui sap de l'incert?
La sang i la febre i la lluita i el foc d'una causa volguda,
o potser la unió encara més íntima dels dos enemics, dels dos que s'odien;
el cos freqüent al cos, el cor freqüent al cor, com l'abraç conjugal!
Amics o enemics, sempre junts. Un cor dintre molts.
Sé el què és el contacte dels cossos llaçats.
Sé el què és el contacte dels cossos germans
quan es besen dins l'ombra del lloc solitari.

VERSOS D'ELOGI A ELVIRA

La niña del Alfa.
The girl of the Alfa.

Menuda, lleugera,
star de cinema,
posat de princesa.

Benvinguda sigui's;
breu oci dels ulls,
esplai d'unes hores,
joia d'un dia.

Som uns pobres condemnats
a la vida grisa;
ens tornem com uns orats
quan s'esdevé alguna cosa
que trenqui la monotonia.

Ara ets tu;
popular com una reina
de concurs de Hollywood.

Ara ets tu;
una espurna dels teus ulls
que copsem, la besarem
i esdevindrem uns avars
d'aquesta petita estela roja,
d'aquesta petita estela blanca,
d'aquesta petita estela blava.

Si per atzar la perdéssim
(arbres clars, un cel ben blau)
i buid nostre pensament
amb aquesta única cosa;

Passeig de Gràcia-95.

QUATRE PAMPOLS VERDS

Quatre pàmpols verds,
quatre parets nues;
vidres amb pols i terenyines,
llum falsificada;
pati on somiquen canals,
amb olors d'immundícies,
sense cap llenca de sol,
amb un safareig de portland.
Cares contretes d'angoixa
sobre llibres i taques de tinta;
yo amo, tu amas, él ama...;
«yo amo, tu amas, él ama...»;
cares que baden,
ninots que pengen del sostre,
aeroplans de paper, parets brutes;
 $a x + c = 0$;
misèria, brutícia,

pisarres negres,
pissarres mortes.

Quatre pàmpols verds,
quatre parets nues;
oficines orfes de vida,
llunyana remor de tramvies;
somnia rosats, invisibles,
escrits en els aires;
lletres distintes
del «*Debe*», «*el Haber*», pagarés...
Sumes inacabables.
Joventut espigada,
americana que cruix en els colzes,
pèl moixí, cabells en desordre,
i desig de llavis i d'ulls;
espatlles caigudes,
posat decebut,
terbolesa en l'esguard,
nàufrag dins aires de dubte.

Quatre pàmpols verds,
quatre parets nues;
cara groga, incondícia,
números, lletres estranyes,
i uns altres números que floten.
Naturalesa adherida,
opressió de braços planyents,
coneguts que t'ofeguen;
la dona malalta,
marrecs despullats que gemeguen,
carns eixutes i febles,
parets miserables;
tot i això, autos, senyors amb levita,
quin odi!

Quatre pàmpols verds,
quatre parets nues;
silenci d'avantsala
d'una vida nova.
Records d'altres temps;
records, gris i gris.
Records—iodoforme;

blancor sense vida,
morta,
crucificada.
Finestres que donen a un xic de blau pur
i a uns plàtans.
Oblit i repòs.
Com ho fariem sense la teva llum
Germana de la Caritat?

JOIA PERDUDA

La joia que has deixat perdre;
la joia que has deixat lliscar;
la joia que has deixat fugir.

I potser amb un no-res l'hauries abraçada,
l'hauries tingut agemolida,
indefensa,
al palmell de la mà,
reclinada al pit,
frec a frec dels ulls,
frec a frec dels llavis,
teva, ben teva!

I l'has deixat perdre!
Per què?
Per no res.
Per què potser has passat cinc minuts endarrerit per'quell indret;
perquè potser miraves un Packard nou model;
perquè potser has perdut temps fent i desfent el nus de la corbata;
perquè potser t'has distret assaborint Irish-cocktail.
Per ço, per ço solament,
la joia ha fugit,
s'ha esquitllat,
(com un ocell esquerp,
com un infant esquiu),
del palmell de ta mà,
del redòs del teu pit,
de l'abast dels teus ulls,
del foc dels teus llavis!

CANÇO DE L'ADMIRADOR INUTIL

Sóc l'admirador inútil
de la teva bellesa,
i tu ja ho saps
car m'has vist badat d'ulls com un mussol.

No desclogui's els llavis
amb aquest gest d'ironia;
que l'ironia no és teva, que és meva;
és l'ironia del qui en té prou mirant-te.

Mirar-te sense cap desig
que em cremi les entranyes;
ingènua admiració ridícula
del badoc vulgar.

Mirar aquesta cara teva
que va fregant l'aire,
i aquest teu bust arrodonit i jove
i el pas indòcil.

Mirar-te, fregadís d'ales,
dring de campana,
amb el gest alegrement beoci
d'admirador inútil.

CANYERIES DEL COR

Canyeries humides per dins i polsoses per fora;
conduccions subterrànies, inèdites;
polsoses per fora per amagar la misèria a l'esguard del qui passa;
humides per dins per amorosir amb la mullena els records.
Guardadores d'oblits!
D'oblits de misèries ocultes i fondes
esquitxades, mig mortes per l'aigua del temps,
canyeries pietoses, canyeries gements.

La vostra música és una música blana,
no fa mal a ningú;
i no obstant, i no obstant quines coses,
quines coses més tristes que diu!

Misèries que havien lluit.
Jo l'he vist reposar mollament en el pit perfumat d'una dona
aquesta flor que ara jeu mig podrida;
i aquest tros de vestit que duia una noia molt bella;
i aquest tros de cor que és d'un home que se'l va esberlar
perquè li feia nosa,
i ja ni en té record.

I jo que havia estimat una estela menuda i petita
que estrenyia a tota hora entre el pit i la mà,
ara la veig que es marceix en el recó de les coses estèrils,
entre excrements i brutícies;
llençada amb menyspreu per la mà que la duia amb les venes, inflades
de la sang que corria amb un crit de victòria!

Tot l'oblit de les tardes perdudes i mortes,
misèria de les hores lasses,
dins vosaltres
canyeries humides, canyeries polsoses,
cucs arrossegats per terra.

BROTADA

I

Silenci, solitud, ànima sola,
campanes del meu cor;
gravidesa del moment, encès
com una llàntia invicta.

Senyor! Ara us trobo dins la quietud
que em va vestint;
vull acollir-me als vostres peus, vingut
de no sé on;

vull oblidar-me dels camins obscurs,
camins de carn i sang;
per 'quest oblit començaré el meu plor
com qui comença un cant,

gris i monòton com la meva vida,
sense gaire res;
intern panteix de la terra immòbil
oferta a tot.

Sol i ventades, clivelles obertes,
reguerots d'aigua.
Ai vent, ai vent que ens has portat els núvols,
per què te'n dúus els núvols?

Feble arbrissó sobre una terra àrida,
verd menjat pel sol,
fruita recremada, inaprofitable,
sense un cellê humit.

Riures com d'orat dins les hores boges,
brases del desig,
un braç que escriu en el vaivé de l'aigua
senyals estèrils.

Multitud sense ordre, ben esparracada;
revolta muda...
Sigui, com sigui, de qualsevulla guisa,
tota per Vós.

Com un infant que dúu un cistell de fruita
i l'alça a la boca de la mare,
jo alçaré en la petxina de les mans
el meu esperit.

II

Dins una cova humida i fonda
sentia sobre la meva pell,
la caiguda de cent mil estalactites que em punxaven.

Sol, amb la clamor indòmita
de la carn i dels sentits.
Indigne pel desig del mal.
Cremor voltant la riera freda
de la sang, vena de glaç.

Tot dins un antre obscur
amb cent mil estalactites
que es fonien en penombres
mig rient, mig estraient
un cos mòbil.

Sol dins un antre obscur
ple d'uns ulls que m'esguardaven
i d'uns llavis que s'obrien.
I jo febrós, amb el desig del mal,
voltat d'enemistats.

Però un àngel em va dur
conduït per Vós, Senyor,
el desig d'un cel ben blau
per a fondre el desig fosc.
Vaig sortir a fora
mossegant les roques.

III

Llàgrimes, llàgrimes, llàgrimes.
Sota la pluja que fibla el meu cos
camino desfet,
nu.

Llàgrimes, llàgrimes, llàgrimes.
Llàgrimes que cauen sobre la meva pell encesa;
llàgrimes que teixeixen un arabesc sobre la meva carn,
banderes del meu turment!
Efluvis d'una vall immunda,
esquitxos de carn i sang!

IV

I què s'ha fet d'aquella vall assolellada,
d'aquell cel clar?
D'aquell parlâ amb companys de coses tènues
i mirâ els estels amb ulls badocs,
i sentí el contacte de les mans maternes
sobre ma pell d'infant?

Ai hores mortes, alegria d'alba,
aigua que llisca sense cap turment,
descans de l'herba humida, amigues que mirava
amb el repòs en els llavis i en els dits!

Ai hores tèbies, galta arrodonida,
embadaliment per un no-res,
ara sé el do que vaig perdre,
ara que no tornareu mai més!

V

Per una carretera blanca
venia la meva carn,
la meva carn calenta, humitejada
de llàgrimes i fang.

Per una carretera blanca
banyada de sol,
amb les taques minúscules, petites
dels arbres espaiats
que serveixen per ajeure's-hi una estona,
per oblidar-ho tot.

Per una carretera blanca
la meva carn calenta, humitejada
de llàgrimes i fang.

VI

Onix, desglaç de riures i crits,
trencadissa d'ocells i d'estels,
fregadissa d'ales d'uns àngels
invisibles en boires molt fràgils.

Pluja de neu i de glops de paper,
lluïssor de maragdes, d'ivoris i perles
dins uns dits que contenen el cel
fet d'ocells i de llavis i bolves.

Gotes d'aigua que cauen pausades,
tremolor solitària d'uns ulls,
arbres que juguen amb àngels i estels,
ressò clara de vidres que es trenquen.

VII

Rera dels vidres la pluja que plora,
que dolça, que clara!

Rera dels núvols hi ha el sol i els estels...
No tardaran gaire a sortir.

La pluja és l'inici d'una serenata blava.

Com un infant tornaré a la vida
duré una flô al trau,
diré coses blanques a noies serenes
i riuré amb els amics;
aniré a pendre el sol com els vells,
badaré amb els gegants, els coets,
em pararé davant del nunci...
tot això faré;
i si no fos la por que m'agafessin
ballaria al bell mig del carrer.

VIII

Quatre núvols només; quatre núvols
i encara petits, com uns esquitxos
en el cel tan blau, tan gran,
immens.

I després el gris clar d'una roca,
i els arbres d'un verd sec; i jo immòbil,
ajegut a la terra, miserable
com un cuc qualsevol.
Jo, infant poruc i feble,
com aquests núvols dins el cel tan gran,
dins l'espai, dins l'incert, front de Déu.

IX

Gràcies, Senyor, perquè ens heveu donat
aquesta carn que tira cap a terra
i tota la gallarda del pecat.

Gràcies, Senyor, que permeteu obrir
les roses temptadores
pel mig del camí.

Si així no fos, com fórem febrósens
de tot allò que ens heu promès,
de la visió dels vostres ulls serens?

La nostra vida seria una cançó
pastada amb peresa de migdia,
sense cap cremor.

Entorpiment del cos, tothora igual,
llençat, emperesit,
com en una migdiada perennal.

En canvi ara, amb tot aquest neguit
que mulla l'ànima indecisa,
transeünt d'un carrer ple del brogit

de totes les coses vividores,
ens doneu la manera d'omplir
de moviment les nostres hores.

Per ço, Senyor, mercès pel meu dolor
que m'acosta una mica
a la vostra passió.

Si alguna volta sóc en desconhort
és per senti'm després més vora Vostre,
vencedor de la Mort
amb la pàl·lida llum del vostre rostre.

BERCEUSE DANS LA PLUIE

Besada freda i fidel,
fruita pansida, l'última.
En el vel que fan les gotes
hi ha uns llavis, un dard i un trèvol.

Uns llavis vermells, no sé
si fingits o bé reals;
una copa en aquests llavis,
de sang o bé de licor.

Un dard que un home es clavava
amb un gest melodramàtic;
tot frec a frec de la platja,
vora les ones que reien.

Un trèvol de quatre fulles
que duia un home en el trau;
el trèvol de la ironia
que duia un home en els llavis.

No sabia que hi hagués
tant de gust i tanta droga,
en una pluja silent
que adorm els sentits i els membres.

Si cau als ulls d'aquell home
serà l'única vegada
que durà els parpres humits.

PROJECTE PEL DIA DE FESTA

Diuen que floreixen flors,
com si fossin uns estels
perduts o bé llençats
en un frec d'ala.
Diuen que el blat ja és molt alt.

Demà, de bon matí, que és festa,
m'endinsaré una mica camps enllà;
demà, de bon matí, que és festa.

Oloraré ben fort
per endur-me'n els perfums
de la terra humida i fresca.

I potser, si no fa gaire fred,
em trauré l'americana.

Nu, ben lliure,
amb aquella llibertat perfecta
de l'orfe del desig.
Amb la camisa blanca
mudada al matí,

perquè si algú em veu d'un tros enllà
em prengui per un drap de roba molla
posada al grat del sol.

Perquè ningú sospiti
que darrera de la roba hi ha un cos d'home
que també posa la seva pell al sol
perquè s'eixugui
de tot aquell desig encès de cosos
i llavis de pecat.
Perquè ningú sospiti
que darrera de la roba hi ha un cos d'home.

PAISATGES D'AMOR

Jo no sabia que hi haguessin llavis
ni fruites camosines a cullir
en la pell càlida i tèbia d'una dona.
Jo no sabia que hi haguessin ulls,
ni perquè vaig veure un jorn posar-se
la galta inflamada d'una dona
sobre un pit trepidant de voluptat.
Jo no sabia res de tot això.
I algú va dir-me... Desig, esglai alhora;
i aquell home dient a riallades
la cançó del fang que vols dins de les mans.
I sempre més, les paraules consentides
colpejant-me el front com un martell
i calcigant-me l'ànima inconcreta.
Sempre el desig com una taca d'ombra
m'ha fiblat a l'orella amb les promeses
d'unes perles perdudes entre vels,
d'unes joies ocultes dins la carn.
Sempre el desig com una taca d'ombra
m'ha fet una corona sobre el front;
escorrialles no perdudes d'aquell dia
en el que algú va dir-me que era això l'amor.

I jo que havia ja estimat abans
amb un amor sense desig ni màcula,
vaig estremir-me fins al moll de l'ànima,
nàufrag dins boires de temença i dubte.

Què era l'amor? Vaig preguntar-me inhàbil,
aquella alada cursa de la ment
que s'entreté jugant amb quatre núvols,
filagarses de riures i mirades?
Pàllida amor, infància fredeluga,
joia del mirar sens cap punyida
que et cremi les entranyes i les venes;
joia del mirar, com qui mira un àngel.
Per què venies dubte a enterbolir-me
preguntant-me l'amor quin gust tenia,
a mi que havia ja estimat abans
amb un amor sense desig ni màcula?

PERTENECI A LA BIBLIOTECA
DEL
ATENEO BARCELONES

Ara sé bé el que és l'amor, i sé
que hi ha amors de molt diverses menes,
tan llunyanes les unes de les altres
com les hores esparses d'una vida.
Ara sé bé els límits, les tresqueres
per on s'escampen els passos i les gestes,
percaçant uns tresors de so distint,
ramats d'estels o bé grapats de fang.
I sé que un Home, que era Déu, un dia
va deixar-se clavar dalt d'una creu,
entre escarnis i befes i calúmnies;
cos granat de cinc roses oloroses,
que estava enamorat dels que el penjaven
en aquell arbre sense fulles verdes,
des d'on mirava amb una gran tristesa
difosa dins l'esguard tremoladís.

MAIG

És un camí de noies aquest camí;
no m'atreviria anar-hi en aquella hora
perfumada i tèbia del matí.

Vénen a gran colles i a grans crits.
Com un estol de papellones
voleien els vestits.

I a contraclaror
el ritme de la sang;
essència en vas de blanc rosat color.

Duen un llibre negre sota del braç
i una mantellina que juga amb l'aire alat;
mantellina o llaç.

I l'aire, l'aire fi,
em duu de banda a banda del torrent
perfums de cabell clar i llavi fi.

Vénen del mes de Maria;
matineres cançons del ritme fàcil,
silenci i melangia.

I surten i veuen el bon sol,
i el verd novell i tendre
i van a donâ un volt.

Vora el riu hi ha una ombra mansa
tacada amb claps de sol;
vora el riu fa de bon fer la dansa.

Vora el riu hi ha una font clara;
ens mullarem els ulls i els llavis
perquè lluïn més encara.

Veurem les vaques i els vedells
que surten de la casa revellida;
i xerrarem amb els ocells.

I jo, immòbil faune acult,
les miro des d'un tros enllà
amb un posat d'estult.

Sempre serà una bella imatge
la taca mòbil d'un vestit
en el verd del paisatge.

Sempre serà una cosa bella
un glop d'aigua que lluu sobre la galta
i les mans que teixexen una anella.

Sempre farà de bon mirar,
beuratge guaridor de noses,
la llàntia invencible d'un ull clar
i un cos florit de roses.

LA TEVA MÀ

La teva mà dintre la meva mà,
rosa de carn, quina alegria!
Per si l'oblit vingués després
m'abillaré amb un xic de música.

Amb la cançó que ara m'arriba
d'un riu ocult d'aigües molt fondes,
pel camí de la teva mà
fins a la meva mà.

SIMBOLS

Aquell pobre infant roman encara
parapetat enmig de números.

Vaig dibuixar-li un dia que sentia
més abrivades les punxes dels anhels
i que em cremava el desig de llançar dards
a la carn de l'espai d'una blavor molt dolça.
Vaig dibuixar-li un dia que sentia
que era l'estudi un aixopluc inhòspit.

Després, tot el paper ben ple de números
i l'infant arrecerat, ben nu,
en un angle;
amb una càndida posició indecisa,
mig esperança, mig plugim i llàgrimes.

Ara, infant i números,
com un símbol que es dreça per mostrar
els estels petits i trèmuls del meu cor,
com flames persistents mai esmortides.

ANIVERSARI

D'aquell amor que ell sol el cor m'omplia
vola record!
Fèrvida flama que goigs em prometia
dins copa d'or,
i que vaig llençar pel meu camí un dia
sens fer-me mal el cor.

Ara que canten els esguards encesos
en cada estel,
llantions invictes dins l'espai sospesos,
vestiment del cel,
canta també una cançó de besos
desig o anhel.

Ara que els focs munten abrivant-se
dins l'airet bleixant,
encén-me el foc de la cobejança,
nu i crepitant,
per fêem sentir tota l'enyorança
d'aquella nit de Sant Joan.

VIDA

Estrenyia la joia i l'alegria
dins de les meves mans.
Ai perdudes sonoritats supèrflues
de la tarda amorosa de l'estiu!

Ja tot s'és acabat.

Ara ho recordo amb la cara embabiecada i amb els ulls fixos, clavats
en la mica de natura d'un verd mort, colgat de grisos.
El record té refulgències d'ònix, d'àngata i de nacre;
el record és una cosa dolça, alada com les ales dels insectes,
però amb un gust d'una acidesa que fa mal.

Què val més? Aquest home que no canta, que no plora,
que té un cor sense cap flama, ni cap cendra, ni cremor,
o aquest altre que percaça follament els impossibles,
i té un ull on sempre dansen les llanternes immarcibles dels estels!

Què val més? La certesa d'una vida reposada
amb un rictus dins la cara,
com el rictus de les cares de les mòmies de l'Egipte, grisament
[inexpressives, grisament innatural,]
o la febre d'una vida feta llum, feta revolta,
que s'omplena dels insomnis, com de bolves invisibles, impalpables, els espais!

Deu-me foc! Deu-me follia! Deu-me vent!
Que es brecolin els anhels com la mar d'uns cabells negres!
Que s'esberli el cor encès per la joia d'una tarda vibradora d'illusions.
Que esparpilli sens recança el neguit per la promesa d'un nou món inconegut!

Que s'adreci com sageta que fa caure estels encesos!
Que no es planyi si després de l'aventura solament té un xic de fum
en les mans ja fadigades de les febres i els treballs.

Vull deixar el fum estèril del record.
Vas morir tarda daurada de l'estiu.
Per aquella tarda incerta que ara veig entre boirines
vull llençà les flors vermelles del meu pit esbalandrat!

BALADA DE L'ESTUDIANT CARBASSEJAT

Passa una noia vestida de blanc
a dalt d'un bicicle;
el braç, arc tivant,
li lluu, frega l'aire.
Té una cara bruna,
té un cabell lluent,
té un genoll daurat
com la poma d'or
dels contes de l'àvia,
i uns llavis vermells
com una magrana,
i una faldilla lleugera, lleugera,
amiga del vent.

Canta un piano dins la penombra quieta
d'un balcó veí;
més enllà una gramola,
en la terrassa d'un bar,
on lluen les flames petites i dolces
de l'aperitiu
dins de cada vas.
Pantalons blancs,
americanes grises.

Sota els ulls tinc un llibre d'estudi,
però quin cel tan blau!
Damunt la cadira jauen ineptes
uns pantalons blancs
per dir-me: és estiu!
Tota la cambra m'ofega i em pesa.
A fora quin aire més fi
deu fer! Des dels plecs
d'aquella faldilla lleugera, lleugera,
com reia, com reia...
aire, aire fi.

Si trobés aquella noia petita
que munta un bicicle,
i té una cara bruna,
i un cabell lluent,
i un genoll daurat
com la poma d'or
dels contes de l'àvia,
i uns llavis vermells
com una magrana,
i una faldilla lleugera, lleugera
que riu amb el vent,
li diria;
si em possessis el vermell
de cirera i de magrana
dels teus llavis
sobre el cor,
al cap d'un moment, amiga,
confondria
el vermell viu dels teus llavis
amb la sang que rajaria
d'aquell lloc.
Si fugís pel cel tan blau
una rosa de ta galta
i volés fins a la lluna,
quan faria el quart minvant
m'hi veuries assegut,
cama'ci, cama'allà,
amb la rosa a la mà!

Que bonica que seria
de la manera que riuria!

Jo, oblidaria els llibres.

SETEMBRE

La noia del genoll ben fet
porta un vestit de flors roges;
campànules i libèl·lules.
si l'amor vingués avui!

Alleluia! Cants petits,
paraules en la pista d'aire,
per condiment les rialles
apetitoses i fàcils.

La noia del genoll ben fet
porta un vestit, un vestit de flors roges
si l'amor vingués avui.
quin gust de cabells i llavis!

EL PORT

Cada dia és festa dins del port;
cada dia hi entra un vaixell nou,
moviment incessant i que no mor
el moviment del port.

La llum s'enfonsa dins l'esguard,
la llum de tantes tantes veles vives,
dels gallarets i l'oscillar
de les barques sobre el mar.

Mes enllà d'aquestes veles hi ha el mar gran;
si no ho sabés, m'ho diria aquesta olor
que sento d'aquí estant,
olor d'immensitat i de mar gran.

Qui la duu sinó els vaixells
barrejada amb mil olors,
que s'acampen com ocells
a les vores dels vaixells?

Vull trobar-me dins el llit
amb el cor ben despullat
de les punxes del neguit;
mar ben blau i vol petit.

MATI DE DESEMBRE

La joia dels terrats,
i la roba blanca
i el matí de desembre;

i el sol, amo de tot,
i el cel blau argentat
i la mica d'angúnia dels teulats;
les banderes de les robes desplegadas dins el vent
que s'escampen, baladregen,
riuen, canten
en les rectes inlassables dels filferros.

Allà, indefinibles, els sembrats.

Tot dins el cel ben blau
que ho confon tot.

I el cel dins el safareig

NADAL

I

Airet del matí, espolsa
somnis per als nens petits;
figuretes que caminen sobre molsa,
ulls adormits.

Estic despert. Quants infants,
quants caps veig sobre coixins;
infants negres, infants blancs
tremolor de llavis fins.

Vel de somnis, la presó;
un somni per cada estel;
àngels blancs en processó
i que puguen cap al cel.

Airet del matí, espolsa
somnis pels nens petits;
figuretes que caminen sobre molsa,
ulls adormits.

II

Jo també les nits tenia
poblades de somnis bells;
però un jorn l'aurora em sorprenia
trencant ocells;
ai aquell calfred de l'agonia
presagi d'uns temps novells!

Jo no ho sé pas. Potser hi hauria
qualsevol home apiadat,
que algun remei em trobaria
per a refê un ocell trencat,
i aquella boira que em vestia
i que el temps ha esfilagarsat;
pobre castell que migpartia
un vent crudel, despietat.
Jo no ho sé pas. Potser hi hauria
qualsevol home apiadat.

III

L'ambient és xop d'una claror molt pàl·lida;
surts de ta casa amb un posat estrenu
i et trobs l'hivern fet un infant ingenu
que et volta el cos d'una boirina càl·lida.

Angel de somni va creant aurores.
Florirà un ametller poruc i trèmul;
el blanc de que es vesteix, és èmul
d'unes ales llisquents i dansadores.

Desig de joc; ara ha nascut una alba;
el món camina per novelles vies;
gust de sorpresa, estremiment d'uns dies
que s'anuncien en'questa hora balva.

IV

Pregària de nen petit
voldria, Senyô, en els llavis;
per un infant adormit
en el breçol que la Verge
fa amb els braços i amb el pit.

Nadal fora de casa; terenyina
del desig i del record sospesa,
que cerca el moment just per l'escomesa
com qualsevol impertinent veïna.

Lluïssor del goig dels altres que enlluerna
i que tu saps que no serà per tu,
orfe dels braços i del mirar d'algú
dins la cambra d'un hotel-caserna.

Aire gelat que el cor et desabriga;
aquell moment ja mort i que ara enyores
i que voldries per aquestes hores
sense el manyac d'una tendror amiga.

Gris en el cel; estrangeria en l'aire;
pel breu consol d'un glop d'amor mesquí
que rodolés i que pogués colli
pararia la mà com un captaire.

AVENTURA D'UN DIA

Es perdia, pobre noia, tota sola dins de l'auto;
tota sola,
asseguda en un recó.

Si pogués
li faria companyia,
si pogués...
no sé pas què li diria;
si volgués...

Ara es perd, per l'ampla via;
quin recó del món l'atreu?
Em fa esglai;
hi és baldera dins la capsca lliscadora.

Si té algun accident
per la línia sinuosa, carretera,
esquinç fet en la catifa dels sembrats?

Si la nit me la festeja,
i el vent fi li fa moxaines,
i la fosca ve i l'abraça...

I si vénen els bandits.
Tantes coses s'esdevenen
i hi ha homes tant dolents!

Aniré fins a trobar-la
a qui sap a quin indret.
Caminar sense saber
si t'allunyes o t'apropes.

JOAN TEIXIDOR.

EUROPA

L'atenció dels agradats de la sobirania de l'esperit segueix l'obra dels grans amics de la unitat d'Europa, el comte Coudenhove, el príncep de Rohan, Ortega Gasset, Keyserling, Max Rychner...

Serà sempre un orgull per als catalans el crit inicial d'Eugeni d'Ors a favor de l'amistat europea. I els companys de La Revista tenim a gran honor els nostres combats europeus molt abans de les desviacions enderiades de Romain Rolland...

TURMENT

A JOAQUIM BIOSCA, AMIC CARÍSSIM.

El sol no en sap res de la tragèdia d'aquest home i entra a pler pel finestral, escampa iriscions i reflexos arreu del recinte.

Altrament, Francesc tampoc no el veu ni en sent la besada tèbia. Amb la galta amorosida vinclada damunt del violí i l'ànima reclosa entre els dits que recorren el diapasó, malda per vessar-hi l'íntima melangia: les cordes ploren el *Cant Indi* del "Sadko".

S'allargassa la nota final i ve el silenci. Llavors sembla que l'home se n'adoni de què té a les mans l'arc i l'instrument. Amb gest desmenjat ho deixa tot damunt de l'otomana i s'asseu. Els dits se li perden frisosos entre el cabell negríssim, després refreguen els ulls amb energia. S'immobilitza.

La partitura al facistol, els murs, les teles, els dibuixos, el cavallet, el gerro de les flors, tot ho amara la llum. Adhuc a la paleta abandonada en altre seient, d'una llepassa de verd en fa una maragda.

Francesc, esperit subtil, ho veu tot massa llampanant. Avar del pòsit místic de la música sent que se li esvaïria i va fins al finestral per a cloure'n les cortines.

En mostrar-se ell darrera els vidres, d'una de les obertures a l'altra banda de celobert se n'esborra una dona jove, que mirava amunt com ullpresa. La maniobra ha estat ràpida per bé que no prou per a passar inadvertida al solitari. Ha sospès el gest i seu maquinal ran de vidres. Per a vèncer l'impuls d'una tafaneria un punt desencisada, mira fit a fit la foguera del crepuscle que s'inicia...

A la seva cambra, Emília, cerca desficiosa els estres de brodar i darrera de les cortines reprèn la tasca. Amb els dits balbs per un tremolor insòlit es punxa a les primeres puntades i un robí opac embruta l'obra primorosa. La noia s'esvera, s'enrojola, sent galtes avall unes llàgrimes trasbal-

sadores. Per instintiva revolta mira vers la finestra enlairada. Què l'atrau: la reverberació rosa del mur o aquella figura de l'inconegut, autor indiferent de la petita tragèdia?... Poc a poc ablanida s'eixuga les llàgrimes. Puix que la llum minva, la donzella gosa enretirar un xic el tul i claudica del pudor de suara amb desaprensió inefable...

En la penombra Francesc es reconcilia amb les coses que l'envolten. El record fugaç de la veïna li suggereix altra imatge llunyana de dona amantíssima: la mare.

Somriu mentre revisa els estudis de nu que ornien els murs. Vet aquí la barrera que no ha permès mai a la bona dona venir al taller del fill. Viu a muntanya encastellada en els seus anacronismes, té horror d'allò que no entén o en pugna amb el propi concepte restringit de la moral. Convèncer-la de la puresa del nu artístic?... Al fill li fou més planer accedir a veure's a casa d'una tia paterna. Ensems així s'estalvia les visites especials a aquesta parenta, esquerpa, gens hospitalària ni atractiva...

Obre la finestra. Entra una alenada càlida i les notes esparses del *couplet* canalla que toca la pianola del bar proper. Tanca de seguida, corre del tot les cortines, encén el llum xinès del vetllador, es tomba a l'otomana i pren un llibre.

Tot aquest trasteig lliberador ha estat debades. Amb la tonada intrusa ha begut tot el verí de l'íntima tragèdia. Ja hi pensa, com cada dia, com sempre, tot just alterna amb altri.

Aquesta tarda, com tantes hores, la passa preterit, solitari de grat, en latent actitud de revolta.

Tots els seus amics han estat dos: Franz, un alemany gens bèllic, que, a prec de la mare, vella i molt delicada, emigrà en declarar-se la guerra. Bon músic, per a viure prostituïa el seu art pels cabarets. Rosegat tothora per la temença

de saber la bona velleta en trànsit de mort, privada del seu consol, era feréstec amb tothom. En canvi és just dir que en cert moment flairà la subtil sofrença de Francesc i d'allò en nasqué llur amistat tendra, tan equilibrada. Durant quatre anys es veieren cada dia i Franz li ensenyà el violí. De cop i volta, segur víctima de més cruels velleïtats d'aquell íntim retret, va desaparèixer. Unes ratlles seves escrites des de París un temps després de l'armistici, marcaren la revifalla i la mort definitiva d'un vincle que tingué inicis d'immutable. Però a Francesc sols li cal prendre l'instrument per a veure prop seu el cap quadrat i les faccions fermes de l'amic. Adhuc li sembla escoltar-ne les brusques observacions, els consells, en oratòria pintoresca pel costum que tenia d'emetre les frases amb els verbs en infinitiu...

L'altre amic és Eloi. Ara l'evocació d'aquest nom li mena els ulls vers el cavallet i a la tela: representa una dona amb abundosa cabellera negra estesa, abillada amb túnica blanca i amb les mans, estilitzades, en repòs com dues colomes damunt del ram que té a la falda. Els ulls del retrat no s'adiuen amb la innocència de l'actitud abstreta: són foscos, càlids, traeixen una sensualitat ben meridional. Irma, una florentina, és la model del company. La tela d'ell, un xic enllà, arreconada, revela la tècnica de l'artista incipient. Francesc el decidí a treballar junts en un mateix assumpte per a desvetllar-li anhels de superació. Eloi té talent i és avar de paraules. L'amic li agraeix aquesta qualitat, base de llur afecte, el qual ha pres una derivació protectora de part de Francesc: regula la feblesa del jove que les dones malmetrien. Ell no les tem perquè fins ara les ha mirades amb prevenció per propenses a la facècia i iníqües. Un caire del secret de la seva fortitud, és que les preocupacions artístiques el mantenen lluny de tota fretura carnal. I en conèixe'l personalment hom descobreix l'altre en una susceptibilitat gairebé morbosa però excusable: és alt, bru, de faccions força correctes, amb ulls dolcíssims, tan eloqüents, que per la seva sort arriben molt més enllà d'on li fallen les paraules, puix que tartamudeja molt...

L'Art... suprema dèria!... Han fugit anys des de que Francesc va anar-se'n del poble, desfet per l'íntima sofrença, encesa al pit una fornall de rancúnies:

Un matí, a l'escola, alguns mals companys després de desfermar-li la ira s'hi acarnissaren.

Al migdia, per bé que el sol estival tot ho recremava i del suplici roent les coses n'eixien com excellides, el noi, camí de casa, closos els ulls de l'esperit, per miratge de la pròpia ira àdhuc sentia hostil cada pedra del recó nadiu. Ni la idea del consol matern ja no l'aconhortava, puix que d'un temps ençà ella no sempre li comprenia el turment. Els consells, les amoroses incitacions a la temperança, ho prenia com a descàrrec per als butxins i li eren intolerables.

De sobte damunt d'un tros de mur, tanca de camp abandonat, s'encarà amb la munió de ninots fruit de les seves venjances; amb traça innata i sense altres estres que el bocí tou de carbó d'alzina i un cruel sentit del ridícul, amb el temps hi féu perennals els enemics i llurs tares. Ells, convictes de mesquins, es veien obligats a absoldre'l. Cínics, per tal d'aclaparar-lo amb llur indiferència, prengueren per costum mostrar ells mateixos els dibuixos als forasters a tall de curiositat, però amb els comentaris es traïen. Altrament eren tan notables l'actitud i l'expressió de certes figures, que més d'un espectador neutral hi reia complagut, un punt maliciós.

Quan la nova arribava a oïda de Francesc es sentia venjat, que també vol dir feliç, puix que sovint gaudim a pler amb un goig tèrbol...

Mirà els ninots amb menyspreu i per contrast l'envaí un esclat de tendresa. Vivia incomprès, sense afectes. Sols una vegada —no era ben bé tendresa... més aviat per un corrent simpàtic— lliurà nu el seu esperit a ulls d'un estrany. Havia hagut d'agrair tan poc!... contra el record d'aquella anècdota s'hi esmussaven els anys i l'oblit. Fou quan el senyor Florenci —l'home ric, bo, respectat per tothom— l'atrapà en un dels seus desfogaments. L'espectador, caute, pogué saciar-se'n abans no es traí amb una rialla. El ninotaire, confús, aclaparat, ni es movia ni s'excusava.

—Bé, noi, bé!... ets un gran artista!... serà llàstima que els mossos t'estirin les orelles... Vejam, fes el meu retrat... no temis que m'enugui.

—Oh, no!... senyor Florenci, el de vostè no en sabia!

Resolgué de cop la situació i el tràngol anímic amb una cursa esperitada fins a casa. Al recer de la mare plorà inconsolable la curtedat

amb l'únic home que li féu justícia. Uns dies patí l'obsessió de complaure'l. Tot amb tot, conscient i avar de l'alta qualitat d'aquell afecte, ell volgué reclòs al cor. I de llavors endavant, en evocar-ho, sempre el rostre del noble amic, les seves paraules encoratjadores, li foren dúctil metgja contra tota defallença...

De bell nou en reviure el pretèrit afalç, li vingué el record de les repetides ofertes de protecció de part de l'home constant en els afectes. Albirava tot d'una el nou camí que, per lògic, talment era com si amb pertinàcia hagués clos els ulls per ignorar-lo.

L'absència entre les altres de l'efígie venerada l'enorgullí per agrait i just. Ensems li feia expedita la intenció que covava de menar abans la venjança als darrers extrems: collí un trossot de ferro abandonat i amb gest bèllic alhora voluptuós, a ratlles i a cops anulà l'obra pacient. Davant dels desperfectes infligits a cada rostre, va riure sorneguer puix que no era pas la gesta destructiva allò que celebrava, sinó, a la bestreta, la ira dels maltractats quan ell ja en fóra lluny i amb el refinament no s'hi adiu la rialla expansiva...

No tornà a estudi. A despit dels consells i de les llàgrimes maternes, tres dies després emigrava a ciutat amb mínim bagatge, moltes il·lusions i, per tot tresor, una carta del senyor Florenci a un amic mestre a Llotja.

De les primeres ratlles a la primera exposició, quant de temps i d'esforç. Després encetà les decepcions, la sofrença, amb la sola arma combativa del talent, que li negaven, i de la voluntat que quan s'exhauria renovava sempre amb alè absurd, però irrefrenable. Aquesta lluita que a la fi influeix en el caràcter d'un home fins a fer-lo inconegut àdhuc a ell mateix, agreujada en el cas de Francesc per raó del seu defecte risible per a molts, ni té l'al·licient de la novetat. Es el drama vulgar, el de tot artista, el garbell de les vocacions, per tal com les dolors que ningú no compadeix són les que més perillen de fer-se'ns insuportables.

Tot amb tot devia al seu defecte la dualitat del nervi artístic. Veia la figura amb cop d'ull incisiu. Gairebé mai l'ànima del model assolía falsejar el seu anàlisi impietós. I en trametre-ho a la tela mai no feia concessions. Cada retrat era una venjança contra el conjunt dels humans

físicament normals, que ell els feia acceptar per obra de la seva aptesa notabilíssima. En canvi amava el paisatge solitari. Cada tela era una filigrana de tendresa amb velleïtats d'intens panteisme...

Ara, per a ell, viure ja no comporta preocupacions materials. Resolt aquest aspecte, el seu equilibri anímic és una mentida que conrea tothora. La solitud a ultrança, el menyspreu vers les dones, vanitosa covardia. Pensa: "una mica d'amor, comprensió... tendresa!..." I ensems es contradiu: "no massa, que la comprensió i la tendresa es confonen amb la llàstima i la majoria el planyen després de riure-se'n!..." N'està fart!...

Els ulls se n'hi van vers el retrat i li sembla que Irma també li fa mofeta. Es sent del tot infeliç. Pren el capell d'una revolada, apaga el llum, surt, tanca la porta i baixa l'escala, tes, digne: pot trobar un veí, veurà Rosa, la filla de la portera, i en tem la joventud eixelabrada. Bé prou en confondre's al carrer amb el traüt ciutadà, les rialles entorn el vinclaran en saber-les totes guspireig de joia, tan indiferents al seu fat...

* * *

Emília fa molts anys que és òrfena i pobra. De la pobresa no se'n dol: té bones mans, li plau el treball. Quan li ha calgut canviar de dispesa el petit bagul no l'ha cohibida mai. I barrejada amb les robes que hi fan una flaire casta, té una llibreta d'estalvis, mínims, que creixen lents sense minves ni trontolls. En canvi no s'avé amb la solitud i sols la tolera per llei del seu equilibri anímic perfecte. Jove i tendra com és, desfoga les núbils inquietuds entre un afecte germanívol compartit per Rosa, la portereta, i el conreu sol·licit d'un caixó amb clavellines.

Aquest matí de juny, mentre els primers raigs de sol posen damunt de la ciutat un vel de calitja i els falziots en ratllar l'alçària pura amb llurs evolucions rapidíssimes, l'omplen de cridòria, Emília i Rosa, recolzades a la barana del terrat teixeixen llur tela d'illusions més ran de terra. Les peces de roba al cordatge, inflades per l'oratjol es playen amb una mena de gemeguet manyac que arrenca les noies de la treva plaent. Rosa comença a recollir-les i plegar-les, mentre Emília prodiga al seu minúscul jardinet la be-

neïda pluja quotidiana. Tres clavells agraïts branden el flairós vellut roig al cim de les tiges esveltes. Emília els mira embadalida, sent la vanitat de la seva intervenció en aquella obra perfecta. Així és de subtil a vegades la deu de la gosadia i de l'optimisme.

Reprèn amb la companya la conversa encetada. Ara no tem que la traeixi la rubor puix que són distanciades i perquè li bull al pit, amb el goig de suara, tota l'empenta de l'atmosfera estival curulla d'efluvis que l'exciten.

—I dius que és pintor?

—I tartamud —afegeix Rosa. Riu estrident, amb porfídia cruel, perquè així li mana el jove nivol impuls, propens a la facècia.

Emília fa una pausa per engollir la lleu decepció i per impuls generós repta a la fi a la companya.

—I això fa riure?...

—Pobre xicot!... a ell no li fa cap gràcia. S'hi capfica... viu sol, no es tracta gairebé amb ningú... I és un gran artista!...

—Com ho saps tu?... ets ben tapanera!... segur que hi entres i surts quan vols... ets una esbojarrada!...

Un nou silenci. La roba ja és recollida. Ara l'aire s'aferra als vestits de les amigues, indiscret els marca les gràcies, juga a esbullar-los la cabellera. Emília sent ran de temples un pessigolleig que li és suau metgia. Ha volgut empressonar al pit un anhel que li crema els llavis i el cor, avalotat, se'n venja amb aquest retruc dolorós.

Ara Rosa es defensa.

—Esbojarrada!... aviat és dit... no sé què hi veus... si tinc la clau del taller... No en fa pocs de mesos que en faig la neteja!... Pobres homes!... i els artistes!... deixeu-los pintar... què hi fa que les aranyes teixeixin?...

—Egoïsta!... i no me n'havies parlat mai... I si a mi m'agradés veure-ho?...

Emília no sap per què no pot alçar els ulls del terra.

—Ai, noia, que no et veig!...—li diu la portereta maliciosa.

—Rosa; m'enuges!... què penses?...

La mira fit a fit reptadora, però es sent descoberta i, no pas de vergonya, de goig infinit se li neguen els ulls.

—Plores?... t'has venut... pobreta!... perdona'm... jo què sabia...

—I tu què vols saber, si no hi ha res... cap sense senderi!...

Rosa ja n'ha tingut prou. Endequina que els lligams de la dissort atrauen l'home i la dona que encara no es coneixen. Per bonesa innata o perquè no li cal sacrificar cap illusió íntima, s'adjudica un paper magnànim.

—No ploris, filla!... vols que hi baixem ara?... No temis... ell no arriba fins molt més tard... No?... sí, dona, sí!... què en treus de fingir-me?...

Es besen. Mentre Rosa pren el cove de la roba, la jardinera talla el millor clavell. Desapareixen ambdues vers l'escala, un punt inquietes pel remot perill de llur propòsit innocent.

Al terrat desert, gairebé ran de terra, allà on eren les noies es creuen dos falziots. Xisclen i no pas de dolor, puix que s'enlairen bruzents. Potser han rigut. Ocells de joia i de llum com són, qui sap si han comentat l'inici amorós d'Emília...

Una porta closa i al pit l'alè de la illusió, com desfermen la fantasia!...

Per a la portereta, introduir la clau al pany i empènyer, són actes quotidians, maquinals. La companya, que hauria volgut copsar-ho tot per una escletxa, no veu res amb tota la porta esbatanada. Millor dit, ha vist sols el detall que podia enterbolir amb punyida cruenta, la sensació agradable del conjunt: el retrat d'Irma, la seva bellesa aclaparadora. El clavell que suara duia tes com una ofrena, mira a terra a l'extrem de la mà i del braç retut pel greu desencís. S'ha fet un silenci que Rosa trenca en encarar-se amb l'amiga.

—Què me'n dius... t'agrada?... Encara no és pas molt desendreçat el senyor Francesc... des d'abans d'ahir que jo no hi havia entrat...

Emília fingeix una ullada circular mentre es refà del tot. Un sospir.

—Oh, molt bonic!...

—No ho sé... ho dius no gaire convençuda...

—Què vols que hi faci, noia... a mi tot m'hi ve de nou... no em dones ni temps de veure-ho...

Rosa creua el recinte per a córrer les cortines. Ran del llum al vetllador hi ha un florer de Bohèmia, buit. Emília hi deixa el clavell, es repensa, vo i dol, però ja no té temps: sols amb el cos pot recalcar-se al moble per a amagar el present i evitar la probable facècia que no suportaria. A tota claror, d'allà estant, presonera pel

pueril delictes, puix que no veu el retrat enemic, prova d'interessar-se per l'ambient que inconegut la captivava. Però i l'home?... Sense raons concretes, en pensar-hi, el volta de sentiments hostils i de retop el recer i l'obra li decauen. Es millor anar-se'n!... Què hi fa en aquesta cambra estranya?... ella, sentimental?... que ridícula!...

Immòbil, s'abstreu en les íntimes reconvençions.

De sobte: passos, veus i rialles a l'escala. Rosa, esfereïda, la sacceja i l'empeny a tota pressa vers la porta. No hi són a temps: entren Irma i Francesc. La portereta esblaimada barboteja: —Perdó, senyoret... és una amiga... esteníem la roba al terrat... després... jo li he dit... em feia companyia!...

La rialla es glaça als llavis d'Irma mentre Francesc i Emília es miren pregon en silenci. La contrarietat de l'home es dilueix en la dolcesa serena d'aquells ulls, n'hi pervé un gaudi indefinible. Poc a poc recorda: la noia és la fugitiva aparició d'una tarda al celobert. Per sort ell té bon dia i en to escaient, sense entrebancs, pot preguntar-li el nom, oferir-li l'estudi, recaptar el compromís de què torni a veure-ho tot un altra hora.

I riu per dessota el nas en renyar a la portereta. Elles, de seguida que poden, fugen escorregudes. Irma encara és al replà. Les tres dones s'han mirat de lluny, de reüll, com rivals...

Les flors de l'altre gerro són pansides. Per això Francesc veu de cop la taca roja tendra del clavell que la llum encara encén. I amb idèntic gest al d'Emília, púdic en la donzella, en ell defensiu, amaga la flor a ulls d'Irma. Suara amb la sola mirada de la veïneta, n'ha tingut prou per capir que les dues dones són incompatibles per l'ànima. El sortilegi d'aquell esguard el manté encara com embolcallat en una túnica irreal de cast perfum. Per això li semblen intruses: la mímica nerviosa de la model, la sobtada rialla malèvola.

De cop ella l'engrapa pels cabells, amb parla pintoresca el repta perquè no treballen, desapareix darrera el paravent i no calla ni mentre canvia de robes. Francesc, quiet, no s'allunyarà de la flor fins que no li calgui pendre els pinzells...

Saben Eloi absent per uns dies i la dona, més gosada, s'ha traït amb el rampell que no és pas de fidelitat.

No han fet res de bo. Irma, totjust installada ha vist el clavell. De llavors ençà un silenci feixuc, de mal averany, s'ha interposat entre la model i l'artista.

Ara, mentre Francesc neteja els pinzells, la dona surt vestida de darrera el paravent i amb gest felí arrabassa la flor. Quan es miren, un tros de la tija es trenca entre les dents de la mesquina.

—Irma!...

Ella somriu desdenyosa, llença el clavell a terra i el trepitja amb el peuet ben calçat, refulgent. Sembla que amb l'ultratge refermi uns drets adquirits. Enigmàtica repta l'home i a poc a poc clou la porta...

Francesc es bufetejaria per estaquirot i covard. Ara recull la pobra flor malmesa, la posa de bell nou al florer i s'esfondra a l'otomana. Present que enceta un nou capítol del seu viure: benaurat?... dolorós?... I Eloi?... què es proposa aquesta dona?... ell traïr al millor amic?...

L'acusació de la consciència el troba ferm, dúctil: mira complagut la flor que es refà un xic pel contacte amb l'aigua.

I si l'esguard serè de la veïneta, amagués una passió abrandada com aquells pètals de porpra?... Francesc!... Francesc!... somniador!... imprudent!...

Acota el cap. Segur que no li doldria exposar-se a malversar sofrença...

Sola a la seva cambra Emília broda. Ha lluitat molt per a refer-se de l'emoció. Es sentiria feliç si no fos pel record d'Irma que adesiara l'obsessiona.

I per distreu-re's canta a mitja veu. Bé sap prou cançons joioses però avui els dits sols li corren lleugers, quan els bressa amb tonades que semblin laments...

* * *

Francesc creia en una conxorxa entre els humans i el destí posats a tornar-li la vida impossible.

Hi havia un gest lliberador, el dels febles: fer-se escàpol, cercar en un canvi d'ambient el derivatiu, l'oblit. Però es declarava culpable a ulls d'Eloi, fóra inflingir a Emília un suplici immescut. I Irma?... ah, la model!... Venjativa movia a caprici els fils de la farsa tràgica que tots representaven.

Ell preveia un desenllaç fatal. Sentia falsos els afalacs, les carícies d'aquella dona. L'hauria morta quan després de provocar els seus barboteigs, se n'hi reia impietosa, segura de què en oferir-li la meravella blanca del dentat i la polpa dels llavis, compensava amb una menja irresistible, la garfida de la diversió perversa. I ell s'hi perdia. El refrec dels cossos joves a l'otomana era la llenya al foc sensual que abrusava l'home. Altrament el fre, sempre tardà, migradet, li venia d'una íntima veu que irònica li parlava de les prevencions de suara, d'aquell concepte despectiu per a l'altre sexe.

Ell, el puntal d'Eloi?... quina vergonya!... sols mentre tingué lluny el perill... Covard, cínic, era, que en absència de l'amic el traïa en un afecte que ell creia exclusiu, que potser necessitava per a l'equilibri sensible i la plenitud creadora.

I posat a denigrar-se jugava amb doble carta: al vespre era el torn d'Emília. La noia, lassa del treball diürn, prenia un parell d'hores al repòs per a conrear junts un amor que ell deia sincer sense mentida. No mancava ni una vetlla. Aquella constància era explicable per tal com tota una joventut solitària, bé valia l'anhel de lligar-se a un company per compartir dolors i tendreses.

Presidits per una flor sempre renovada, llur colloqui es nodria de suaus refrecs de mans, de besos que Francesc amagava entre els cabells de la noia mig avergonyida i... de silenci, sobretot de llargs silencis... Asseguts a l'otomana, a la mitja claror del llum xinès, es miraven al fons dels ulls belles estones. I si no en tenien prou, Emília, amb veu dolça, assenyada, feia càlculs i averanys sobre l'esdevenidor comú. Francesc, convicte d'inferioritat previsor, sols aprovava. Per a respondre un sí al "m'estimes?... " que mai no envelleix ni convencerà mai del tot a cap parella amorosa, tampoc no calia gran esforç. Certes influències neuròtiques acreixien el defecte de Francesc. Emília, amb molt de tacte, l'acostumà a la dictadura del ditet amb el qual li cloïa els llavis i amb els ulls completava la gràcil súplica. El gest era un punt egoista: defensiu per a les pròpies il·lusions i contra les urpades de la reflexió que, a soles, li malmetien la fermeza del propòsit. En amor juga gran paper la vanitat possessiva. Quants matrimonis que fan

goig però incompatibles, no conviurien si no els ajuntava l'íntima certesa de què sembren concupiscències. I per a la dona el dia del nuviatge vol dir sempre un triomf o a vegades una venjança. Emília no era prou dilecta per a renunciar sense vacil·lacions a tal il·lusió i àdhuc resignar-se a les possibles fiblades d'alguna faceciosa a les quals l'exposava la seva tria. Per bé que per humil veia de seguida que no li esqueïen massa exigències...

L'amor de Francesc era fet d'agraïment, de rancúnia i de vergonya. Sols tolerava la compassió de la noia, escola on aprengué que no podia aspirar a cap afecte que no fos tant com comprensiu, abnegat. Vinciar-se el feria i d'aquesta fel Emília en collí més d'un exabrupte que intuïtiva tolerà amb encert. Ensem en veure l'amada asseguda a l'otomana, sempre l'atenallaven els retrets. Cada nit en acomiadar-la, ho feia amb goig estrany, contradictori, com si l'alliberés de l'atmosfera denigrant d'una cambra de prostíbul. Després solia anar a peu fins a la dispesa i en colgar-se, tot el seu delit era vèncer amb la son l'íntima repulsió.

Si el conjunt de culpes: la traïdoria a l'amic, l'evidència de la pròpia feblesa i del llot que vessa poc lleial damunt del pur sentiment d'Emília, l'assetgen en instants d'abandó als braços d'Irma, brutal se n'allibera. Aquests rampells, a ella, ja no li fan efecte: surt pausada i des de la llinda l'aclapara amb un gest d'espatlles despectiu i una mitja rialla silenciosa. En sentir-se'n còmplice, domtat, a Francesc li cal tot el sol de carrers i places, la solitud de certs recons de parc, per a oblidar-hi unes hores, cada vegada amb més esforç, el doble estigma que li és insuportable.

I quan reprenguin les sessions de pintura en comú?... La model també farà sense escrúpol el joc d'Eloi. Sols de pensar-ho, Francesc, engelosit, anhela un abandament destructiu, no pas aquest caliuet de fallàcia repulsiva. Però, com sempre en amor, l'enganyat serà el darrer que se n'adoni...

Era una tarda de diumenge. L'amic lleial, que ni recelava, comparegué de cop dalerós d'amistat i d'amor. Arribà a punt per convènce's de la doble traïdoria, puix que tot amb tot, els colloquis a l'otomana més i més abrandats entre Francesc

i la model, els llançaren de ple a l'equívoca aventura.

El bufarut que entrà amb Eloi quan obrí la porta, fou mortal per a l'amistat d'ambdós companys. Francesc, atùit, ni es valgué d'aquella vulgaríssima treta defensiva que és cridar quan hom no té raó. Ensems el vexava l'actitud digna d'Eloi: res de rauxes de melodrama, pocs mots, altres tantes fuetades a la perfídia d'Irma, eficients a l'extrem de tallar l'enfilall de covardes protestes de la infidel. L'homenet es palesava tot un home, ferm, incapaç de perdó del pecat que no en mereixia. Ni valgueren les llàgrimes, la suprema arma femenina. Foren la música del punyent comiat dels homes. Francesc acotà el cap colpit per l'amarguesa de les breus paraules: —De tothom menys de tu!... en què podem creure?...

Eloi reprimí una mena de renill. El fel que engolia era de tan mala mena!... Va anar-se'n ràpid perquè no li endevinessin tota la misèria de l'íntima derrota.

Llavors Francesc, en veure la porta esbata-nada, ben conscient del seu insòlit rampell però dalerós de redimir-se, enèrgic foragità Irma.

Feia estona que la veu d'un pressentiment li anunciava la intervenció d'Emília. Qui pot res contra les conxorxes de la fatalitat?... De retorn d'una visita al seu jardinet, l'amada, atreta per l'enrenou i un neguit ben lògic, els compareix a l'instant crític. Francesc veu allò que temia i dubta de si és un somni.

Irma li dóna la resposta, amatent a prendre la revenja. Lliure de la grapa de l'home s'arranja les robes mentre mira la parella amb llàstima i es complau a fer llarg el silenci.

—Senyoreta... vostè sempre oportuna!... aquí li deixo... ja no m'interessa!...

El to, la parla pintoresca, un riure saccejat, l'èmfasi amb què baixa l'escala sense deixar de mirar-los, la dignifiquen en aparença i ensems agreugen amb agredolç faceciós el patetisme de la seva obra.

Francesc, que ho veu tot perdut, prova d'atraure Emília i de tancar la porta. Sols assoleix això darrer. Inicia la seva reivindicació. Vol que la noia el cregui i parla de pressa, bé, de primer antuvi, fins que de cop comencen els entrebancs, esdevé còmic. Excitat pel tràngol que viu, com més hi fa més hi perd.

I l'amada l'escolta, vol creure'l, el creu per amor... li convindria, cerca amb esforç dolorós un pretext digne per a salvar la falaguera illusió d'una vida menys escarrassada. Mentre plora per la punyida al sentiment, ensems l'envaeix un irrefrenable afany de riure davant de l'espectacle d'aquell defecte que creix fins a dissonàncies guturals ridícules. Lluita contra un íntim naufragi d'essències ètiques: ella fóra feble com a bona enamorada, àdhuc per un punt d'egoisme, però mai fins al vincle sagrat amb un home al qual no es senti segura de poder respectar sempre.

Ell, ara silenciós, la mira, anhela i tem la sentència.

—Francesc!... quina decepció!... no podria...
Esclafeix un sanglot, lenta obre la porta, surt, tanca. Està tot dit.

L'abandonat roman estòlid fins que, de sobte foll, venjatiu, esqueixa amb l'espàtula les teles, les arrabassa, llença els trossos a un recó. Ara sí que està ben sol i pot plorar. Ve la fosca a poc a poc i puix que l'amaga n'hi plau la companyia...

Les llums de l'alba marcaren per a Francesc la fi d'un son densíssim, gairebé dotze hores de mort aparent, d'ençà que la sofrença el vinculà ran de l'otomana.

En incorporar-se adolorit, immediata una mesa de desesma fou la protesta enèrgica del païdor contra el llarg dejuni. Cert, ni havia sopat ni dormit a la dispesa. El prosaic imperatiu fisiològic li agreujà el desencís. Cregué que un tomb a ple aire li fóra bo per a distreure's i baixà lent, amb precaucions, la inacabable escala silenciosa...

Un hora més tard, Emília amb els ulls enrogits i el farcellet al braç, abandonava la casa per a sempre. Enllà dels carrerons seguia les llepesses de sol per impuls de la seva ànima de bell nou privada d'escalf, orba de clarícies.

Entretant Rosa, la fidel confident, entrava a l'estudi amb un clavell i una carta: l'ofrena al florer, la missiva en lloc ben visible. Qui sap si alleujada del comès o per pietat, exhalà un sospir que en cloure la porta romangué vagarívol en l'ambient, com a penyora impalpable de la recança de tota donzella davant d'una amor occida...

L'assossec que Francesc reconquerí a mitges amb gran esforç, l'anullà del tot l'evidència de la pèrdua d'Emília.

Renunciar-hi per a sempre?... impossible!... Per sort, Rosa... ella se'n compadiria... anar on li digués... tot, abans que...

Admetre la idea de la solitud definitiva l'exasperava. Inquiet amunt i avall del recinte, en remoure-ho tot li vingué a mans un tros de carbó. Llavors amb quant de goig es sentí apte per a venjar-se del cruel preteriment!...

Ràpid col·locà un full de paper al cavallet: amb tret segur i les facultats creadores abrindades per la dolor, féu aparèixer el rostre de la dona volguda. Mai no hauria previst que iniciava un nou suplici. L'expressió del retrat reflectia fidel el pietós desencís d'ella quan es separaren. L'artista esqueixà rabiüt el paper i sense admetre la derrota féu una segona temptativa: els ulls de la nova efígie servaven la mateixa dolcesa infinita. Assegut a l'otomana, ja menys combatiu, la mirà una estona abans de destruir-la. Altrament, el consol de la presència fictícia de l'amada ja li era indispensable i per això insistí: per habitud o qui sap per llei de quines recòndites vibracions sensibles, cada ratlla, aquest cop més precisa, evocava exacte el posat compasiu, la màscara digna amb la qual la noia cobrí al moment de prova la desillusió definitiva.

Francesc es resignà, puix que l'obra responia al seu estat sentimental: de revolta contra el seu defecte, diluïda per la flaire del clavell de perdó i d'admiratiu agraïment vers la noble actitud d'Emília, que en la carta no retreia res, oblidadissa de l'ofensa, atenta per contra a disfressar-li amb caritatives subtileses, la incompatibilitat d'un destí comú.

En vingué a contemplar-la insaciable i, per tal goig exclusiu d'evocació, àdhuc a rabejar-se amb la pregona amarguesa de l'actual solitud...

Rosa no traï els desigs de l'amiga: Francesc no retrobaria Emília. L'home, foll de sofrença, concentrà en un plany a la mare llunyana l'esverament davant de l'absoluta buidor. Sols ha calgut el temps just de rebre la carta i del viatge per a tenir-la prop seu. Ella ha entrat a l'estudi. El clam ha fet el miracle d'anullar tots els prejudicis, àdhuc ni els morals no han prevalgut: el fill la necessita.

Crepuscle. Ran del finestral, a la llum morent la mare, austera de robes, amb còfia impe-

nable, mou el rosari entre els dits ressecs. Sembla una evocació de certs retrats de l'escola flamenca.

En canvi, Francesc, inquiet, es sacceja a l'otomana. Prop seu, a terra, un "Kempis". La bona dona li ha ofert, segur per por de no saber convènce'l. El silenci fóra absolut sense els sospirs del fill i els grinyols del moble vell maltractat per les sotragades del cos que torturen reminiscències de dolor gairebé física i contradiccions pregones. La mare l'observa de cua d'ull i a intervals adreça vers l'infinit una muda súplica vehement.

L'home en adonar-se'n mira el retrat d'Emília, s'engrapa els cabells, amaga el rostre entre els braços en actitud rebel, desolada.

Aquest desenllaç li és insuportable. De primer antuvi, vençut i tot s'envaní del to de la doble aventura galant. Ara l'humilia el menyspreu d'Irma sospesat en fred i ensems la bonesa excessiva de les altres dues dones.

La Mare!... Li vénen a la memòria uns conceptes de Víctor Hugo: "La maternitat és irreductible, hom no pot discutir-hi. Tot el que fa una mare és sublim perquè és una mena de bèstia. L'instint matern és divinament animal. La mare, ja no és una dona, és una femella."

Ve't aquí com ell en té la prova palpable: la cridà, res no l'ha deturada i ara ella, infantívola, confia a la pregària la solució del trasbals que colpeix al tros de la seva carn. Totes les raons per a justificar-lo entelarien la magnífica simplicitat del gest. Demés, no hi ha altre mòbil que un amor sense límit, que no veu els defectes o que, segur, l'acreixen. Amor capaç d'estimar tot el que ell estimi. Puix que amb detalls del turment sap que augmentaria la pietosa flama sense ni àdhuc trobar-hi el consol de què li fossin combatuts els odis, no li resta sinó callar, morfondre's isolat a recer d'aquesta companyia única.

I Emília?... l'amada!... Per a correspondre a la perfídia barroera, a l'amarguesa de sentir les il·lusions mortes, ella li deixa el camí lliure, sense planys ni escarafalls, per contra subtil en la misericòrdia per tal de no vexar-lo. Se n'adona tard de què ella l'hauria fet feliç.

L'aclapara més i més la magnitud d'ambdues abnegacions. I el "Kempis"?... Amb dissimul ell l'hi ha llençat a terra, perquè àdhuc la des-

preocupació típica de l'home tebi quan el destí el tortura sense treva, s'ablania combatuda per certs conceptes del breviari, tot i que el fullejà irònic en creure'l menja de beates.

Li titilla al pit la llum minsa d'una resignació mansoia i alhora li costa admetre que tot el mèrit de la prova que suporta, en sigui l'humiliant esforç per acceptar sense estridències ni alleujaments venjatius la seva total desfeta. A poc a poc, ja esclarit, veu que els homes s'arrauleixen com els infants, que en definitiva, amb geniades o amb claudicacions més o menys dignes, mentre vivim sols maldem per a mantenir íntegra la nostra reserva d'illusió i d'esperances...

Vé la fosca i mena Francesc al pinacle del calvari. Entorn les coses s'esborren, l'envaeix una llangor que li fa mal. Cerca amb ulls esverats: immòbil ran del finestral encara hi veu la silueta, recer segur de tota tendresa.

Crida:—Mare!... Hi corre amb els braços estesos, se li agenolla als peus, amaga el cap a la falda. Ella no parla, immutable—tan natural li sembla que el fill torni—, li amanyaga els cabells. Ara en sentir-se vencedora, per primera vegada límpids de tot recel els ulls se n'hi van vers la imatge d'Emília. A frec de la tendresa que expressa el rostre serè, entén i pel propi goig mesura agràida amb quant de tacte, d'amor i de sofrença, la noia pastà la renúncia.

Camí de la dispesa, la dona de cap blanc, amb petja segura gairebé arrossega Francesc que avui menteix joventut...

Vetlla alta. Es la tercera nit en la qual a la mateixa hora, penetra a l'estudi solitari aquest raig de lluna i es detura breus instants damunt del retrat. El bés, pàllid, fred, s'adiu amb l'abandó de la víctima innocent, l'única que ningú no aconsola.

A. ROSICH CATALAN.

PIERRE PARIS

Entre savi i mondà, un bon Doctor en Lletres. I, després de bon viatger, bon Director d'una Escola d'Alts Estudis.

Excel·lent maduresa de la burocràcia de l'esperit: Una cambra comfortable. Llibres. Una experiència vital sòlida. I les finestres obertes al paisatge francès.

LA NIT DE SANT JOAN

Un vel vermell cobreix la nit serena.
La resplendor dels focs arriba al cel.
La nit de Sant Joan és tota plena
de raig de lluna i llüisors d'estel.

Un corcer roig travessa la carena
com un esperitat, com un rebel.
L'alegria del poble tot ho omplena
mentre el clar de la lluna estripa el vel.

I el poble enjogaçat —llum i poesia—,
canta cançons entorn del gran fogà.
Oh nit de Sant Joan, nit d'alegria,
quanta tristesa als cors has de deixâ!
Pensaments que floreixen aquell dia,
pensaments que s'esfullen l'endemà.

MANUEL VALLDEPERES.

(De la collecció «Estampes Ciutadanes»).

P O E M E S

CANÇÓ PRIMAVERAL

Primavera, joia fresca dels matins;
claror, ombra, vida nova;
herba novella als camins
i fulla prima i tendra en els vells arbres.

Ocells, què dueu al bec?
Un tros d'atzur i un cant de primavera;
una joia que arriba sens gemec
i el tritllejar de l'aire en cada cosa.

El llindar d'una vida feta d'or
i el brostar dels conreus i les branques florides,
un xarboteig d'amor a dins el cor
i una encesor de roses dins les tanques.

Primavera, qui et tingué!
Qui et tingué, dic? ja et tenia!
Deixa'm gustar el teu bés
que és la branca daurada d'un somni.

Deixa'm gustâ aquest encís
de veure la vida que mai no s'acaba,
d'aquest aire tebi que fa el cor submis,
de l'amor que sagna dins les nostres venes.

De l'amor que arriba i el sentim a prop
com amb son respir nostra pensa amara
i al besar sos llavis hi trobem el glop
d'una vida que neix en un desmai de roses.

Amor, que d'aquest temps dus el glatir
dintre ta carn que és fresca i és rosada;
pren-me dins teu i fes-me defallir
als teus ulls infinits de primavera eterna.

NOCTURN

Véns amb mi, ara que el son
de la nit ha estès un vel
damunt l'entranya viva de les coses.

Véns amb mi, com l'ideal
inextingible que em vetllés
la clariana del meu somni.

Véns amb mi, frec de llum,
visió que en l'alè de la nit
omple els meus llavis de besos.

SOMNIS

Escolta dins l'aire invisible
la fresca conversa
d'uns dies que tornen, records resplendents.

Escolta el silenci
infinit que t'envolta
de la teva fecunda soledat.

Melangia d'avui, enyorança
d'ahir, somni que arbores nostra pensa
en un èxtasi etern.

VARIANTS DEL TEMPS

Temps; cadena de dies, mesos i anys,
uniformisme d'uns jorns que es renoven.
Cor, pauta que governa i posa un nom
a cada cosa.

Joia, dolor, llevat d'eternitat.
Vosaltres arboreu el cor, foguera
de passions que deixeu rastre i feu
tremir la vida!

Temps no-nat, són les hores de buidor
que cap desig governa la nostra ànima;
mes el temps de l'amor és el llindar
de joia eterna!

TOMBES FLORIDES

La primavera ha renascut,
damunt les tombes oblidades;
un verd novell ha reflorit
i ha remogut l'alè dels arbres.

Si véns aquí, la soledat
serà un teixit dens d'harmonia;
dintre de l'ombra un cant perdut
d'ocell, dirà l'oblit d'aquesta vida.

No trobaràs la mort enlloc,
només un dolç anhel de deslliurança
i el pensament absort dins l'infinit
veurà l'eternitat, com ombra vaga.

Reposa un poc, i sentiràs dins teu
un batec immortal que ara t'omplena;
i els ésser estimats lleument vindran
per fer-te més suau la visió eterna.

CANT DE RETORN

Retorno ara a vosaltres, o verdejants riberes
que endins vostres camins, perlejants d'ufanor
em reviviu el temps d'odorants primaveres
i en conserveu encara intacta resplendor.

Ara torno a vosaltres i reveig coses belles
més transparents i clares, com si fossin vivents
aquells anys escolats que en vostres meravelles
mon esperit gustava la pau dels camps olents.

I us sento més aprop, vosaltres que la vida
us troba sempre iguals, sens joia ni delit,
i teniu cants d'ocell i una plana infinida
i obriu un solc de llum dins el cor dolorit.

ELEGIA

Passarà aquest estiu ple de remors de tarda,
i sentiré en l'adéu de la fulla que cau
l'enyorança d'amor que un dia vaig donar-te
i el cor no oblidarà els jorns nodrits de pau.

O terra agemolida, que m'ets nua i llunyana,
ni el teu batec dels arbres ni el càntic dels ocells,
no duen pau i allunyen mon ànima malalta:
són testimonis freds, records d'uns dies vells.

Pro tu, oh illusió daurada de la vida
feta de carn, de somni, de joia i pensament,
sols tu pots fer sagnar al fons de la meva ànima
la vida que és tortura endins del seu turment.

SONET A L'AMADA

O transparència de l'amor primê,
fris lleu de seda que ennobleix i aclara
l'illusió del primer bés que es té
i en resplendeix per sempre més la cara.

Companyia de tot el que hem amat,
com una força que ampara i emmena;
senyera lluminosa del combat
que refresca amb amor tota la pena.

Repòs dintre la lluita que ens abriva,
i quan el cor esdevé flama viva,
ens calma, amor, la teva gràcia humil.

I és llavors que cerco ta mirada,
per trobar dins tos braços, o estimada,
la serenor del teu esguard tranquil.

J. M. ROVIRA ARTIGUES.

VOLVES GRISES

NOVEL·LA

La primera vegada que la vaig veure era en un cafè del Boulevard Sèbastopol; un cafè ple de glaços i de llums afonades en el llavi estucat de les parets.

Mirava, amb un aire distret, les manses fesomies de la gent que hi havia en el saló. El seu esguard potser no interessava ningú.

Tenia en els ulls una vaguetat errívola que arribava als contorns sense tocar-los i lliscava, sense veure-la, per la pell dels que seien davant d'ella.

Resseguia amb el coll un arc suau, en el que la testa no hi tenia cap eclosió. Muda la boca i les galtes; muda l'expressió. Els ulls podrien haver-se apagat sense que res no en sofrís de tot el que hi havia en ella.

Ella en si, ja ho era d'apagada; apagada de trets i de presència; disminuïda per l'esguard sense intenció que l'allunyava de la gent i dels objectes; esmunyida en una fina inexistència; absent de pes i de volum; vida de traces només; de traces que s'estructuren en un punt gràvid que no és el dels cossos, però que obren com una mena de representació dels mateixos.

Jo la veia des del darrera d'una columna premuda per quatre glaços. Mirava el seu coll alt, allargant-se sobre el pit i revenint a l'aplom del cos. Seguia el seu allunyament que de tant en tant movimentava l'atracció de la música.

La música era al mig, sobre una ampla estrada polida de cantells i vernissada com un parquet. El piano ocupava les tres quartes parts. La resta se la partien un violoncel i dos violins.

Era una música vincladissa, de serenades dúctils i de valsos vienesos.

Hom l'escoltava en silenci, parlant en veu baixa o llegint el diari.

Ella la rebia com un murmuri mecanitzat que no li passava més enllà de l'ombra del capell, breu i apretat sobre el front.

Seia a l'extrem d'una taula amb les mans perdudes en la taca verda de la roba. Jo recordava haver vist un verd semblant en els blats tendres del mes de març.

Al davant hi tenia una copa que fumejava amb un alè prim. El vidre es projectava sobre la taula amb una rodona fina.

A aquella hora el cafè era acollidor; s'emboficava amb un tel·lanquinós de fum que feia giragonces pel sostre. Les taules s'obrien pels costats com uns parèntesis rectangulars i breus.

Cada vegada que s'obria la porta, els glaços retenien un esquinç de carrer negre, desert i fos en una nuvolada de gotetes minúscules que feien reguerons brillants.

La música seguia fent cintes de serenada.

Jo mirava distretament els nou-vinguts. Els veia desfer-se de l'abric, cercar quietament un lloc en un recó a l'empar d'una columna.

Em distreia l'aire d'imprecisió que portaven en els rostres, aquest afany d'endevinar un refugi, de deixar buit el centre per escapar de la fosforescència imaginària dels esguards.

Al meu costat hi tenia dos amics. L'un i l'altre feia estona que s'havien incorporat a la lentitud de la fesomia general de la sala, a la projecció biselada de la llum, a la geometria elemental de la decoració. Fumaven, replegaven els ulls en el rectangle de la taula, seien fins a incrustar-se en el cuir torrat dels bancs.

Hi havia d'ells a mi una mena de dissociació que condormia el caliu de la sala. Aquest caliu pujava del fons, s'allargassava per les parets, s'installava a flocs pel sostre, descendia, lent, vertical, horitzontal, cercant els espais i ordenant la seva funció protectriu.

Era una dissociació mancada de contorns, quieta, submergida. La mateixa que hom hauria pogut destriar a banda i banda de la sala; la mateixa que s'establí entre la noia verda i la que seia al costat d'ella. Dissociacions silencioses, lasses de caliu i de música ensucrada, en les que l'esperit s'embolicava amb ell mateix i no sentia cap necessitat d'inquietar-se. Petits allunyaments que es deponen l'un a la vora de l'altre, com les motes de pols en un palmà, creant una uniformitat d'absència i d'oblid perifèrics. Endormiscament de niu confortable a l'hora que l'hivern s'emblanquina de gebre per fora.

Cada vegada que els glaços llençaven un esquinç de nit a la sala, es produïa una ombra de desvetllament que la música i els radiadors ofegaven amb serpentines de valsos i calories.

Cada vegada que la música cessava, hi havia una mena de retorn, de remor sorda de caps que es giren, de mans que canvien de lloc, de ponts estesos entre la boira prima de les dissociacions, recerca esmaperduda d'alguna comunicació inconscient que s'esvaïa abans de produir-se.

Tota la flonja paralització del cafè, era cosida amb fils melòdics que el violí descapdellava en totes direccions.

Ningú no hauria gosat desnivellar la calma. Ombres de nervis fluixos al través de les mans lasses i dels polsos apagats. Pentàgrama de voluntats abaltides. Punt mort, i no per equilibri de forces, sinó per absència de forces. La dissociació vivia l'amplitud del seu encantament.

Tants diaris a mig plegar, tantes mans fent de suport a les galtes, tants ulls penjats sense objecte per l'espai, em deien que la meua buidor era la mateixa que narcotitzava tots els assistents del cafè.

Potser un moviment soptat hauria estat prou per fer retornar al seu límit tot aquell pes informe de desercions; però mancava el dinamisme que el produís, l'alè que cerca la consciència al

través de l'agitació, l'ordre al través de la revolta.

Jo que vagava en el meu foraviell com un peix abandonat a les lleis ocultes del seu medi, tenia de la resta d'éssers que ocupaven les taules, sensacions esborradisses, d'objecte. Aquest mateix treball inconscient de considerar els altres sota un aspecte purament físic, em portava a mi mateix el resultat de la meua objectivació. Així, tot el que m'arribava als sentits ho realitzava per seguides instintives, independents en absolut de la meua petita funció racional.

Veia els meus amics cada vegada més afonats en el cuiro del banc com dues expressions que s'ignoresin.

El que tenia més a la vora, feia dibuixos a l'esquena d'un programa de concert.

L'altre llegia un llibre, del que no girava mai el full.

Ambdós semblaven absorvits per la seva tasca que participava, no obstant, de la influència envaïdora de la sala. El llibre de l'un s'havia paralitzat en aquella plana desclosa com els seus ulls, però absent com els seus ulls també. Els dibuixos de l'altre eren gestos, mans, actituds de la noia verda.

La columna de glaços que s'aixecava al davant, traïa els recons més allunyats de la sala. Sotmesa al joc de plans reproductius que s'installaven pertot, esmicolava, construïa, arrebasava dels fons llisos dels altres glaços, la vida fragmentària que aquests prenien directament del medi.

Aquest seccionament desordenat d'una vida que s'extenia pels costats plena de continuïtat i de lògica, donava força al detall, revelava l'interès de les localitzacions, el minuciosisme substancials de la cèl·lula.

Aviat vaig adonar-me que no em calia mirar directament la noia verda. Un dels glaços de la columna la retallava gairebé per complet. El seu coll fumejava dins de la polida superfície amb un imperceptible moviment de cigne. Un fragment del quadre viu que es despleguava pels costats era allí, projectat per qui sap quina combinació de plans, fidel, vivent de substància originària, com un d'aquests segments que per la justesa extraordinària de la seva expressió poden viure independentment del conjunt que integren.

De tant en tant afonava els ulls en aquell rectangle de llum blavissa de la columna que em donava ja aïllat el que a fora havia de sotmetre a un procés d'esporgament. D'aquest procés jo no me'n donava compte. Em trobava ara esguardant el glaç, com abans la deriva de l'instint m'assenyallava l'indret on seia la noia verda. Si això hagués tingut valor de descoberta, hauria remarcat que les coincidències d'esguard que s'operaven al través del glaç, obeïen a un deïxondiment al que jo no m'havia encara incorporat.

Els meus amics parlaven entre ells; es passejaven pels dits el programa que un dels dos havia emplenat de dibuixos; l'obrien davant del glaç, reien, feien indicacions amb les mans. Les noies arrugaven els llavis amb una punta de comicitat, creuaven mots breus entre elles, reien. Una comunicació incoherent s'anava establint de l'un grup a l'altre.

Els meus amics continuaren dibuixant; prengueren el programa de la meua taula, el de la del costat. Les noies acudien a la crida d'aquells dibuixos amb les espatlles aplomades de resignació; torcien una mica el cap, abandonaven el convit, hi tornaven. El glaç s'oferia impassible com un centre d'intercanvi en el que hi bellugava un principi de desvetllament que poc a poc s'havia d'anar oposant a l'atmosfera coactiva de la sala.

Cada vegada que les noies reprenien la celebració burleta dels dibuixos, ho feien amb un gest més pròxim. Anaven bandejant dels ulls la dispersió vagarosa i llunyana del començament. Al fons de cada pupilla anava prenent color l'òptica humana de la intenció i del retrobament. La dissociació s'esvaïa com s'esvaeix la fosca tocada per la llum.

Les coincidències d'esguards s'anaven fent més toves, menys receloses. Les meves, eren encara tan ensunyades, tan allunyades del moment focal, que no resolien ni la fixació ni la curiositat de recerca que viuen en els esguards normals.

Així, jo veia la noia verda només; en el meu foraviall constava que al costat d'aquesta hi havia una altra noia, que somreïa, que deixava veure sovint els ulls en el glaç, però jo no me n'havia adonat. Continuava veient l'altra com si la seva presència no acusés cap mena de relació amb l'ésser vivent i afí que tenia a la vora.

La música abandonà l'estrada. Tocà la darrera serenada amb una meliflua ductilitat, molt del gust del públic.

Mentre amagaven els instruments en aquella mena de taüts folrats de roig o de verd, els bancs s'anaven clarificant. La boirina del trebol es sentia remoguda per la freqüència amb què s'obria la porta.

Les noies s'havien aixecat. Tenien si fa o no fa la mateixa edat, el mateix aire. La verda era una mica més alta. Caminava darrera de l'altra amb una mà perduda en la butxaca de l'abric, i l'altra cenyint estretament el sac de mà. Abans d'empunyar l'agafador de la porta, la del davant es girà vers el nostre grup i somrigué amb una transparent plesanteria.

L'amic del llibre era fora de la taula, l'altre es desincrustava del banc.

—Anem?

Jo vaig agafar maquinalment l'abric i el capell.

L'aire del carrer em deseixomuní una mica. Restàrem plantats un moment a la voravia. L'amic del llibre mirava insistentment a dreta i esquerra. L'altre el secundava atentament. Després digueren tots dos a l'hora:

—Són allà!

I m'estengueren la mà ràpidament. Els vaig seguir uns segons amb els ulls entaforats en el peluix generós de l'abric, inondant-se a intervals en la llum vacillant de les faroles.

El fred em sacudí de dalt a baix. Plovisquejava. L'humitat encenia llanternes en els paveços. Eren unes llanternes llargues, reverberants, vestides de tant en tant amb la draperia fantàstica dels olis que havien deixat els automòbils durant el dia.

Els peus s'esmerçaven en un xipolleig teòric del que no en sentia més que la sensació humida que em pujava per les cames i em feia apretar els coïzes contra el cos.

Pels costats s'esmunyien homes i dones apresats i coronats de paraigües. De certs carrerons laterals sortien unes veus cosides de promeses audacioses que tot just si aconseguïen refregar la boira.

Al carrer de Rivoli els becs de gas feien hals més aplomats. Durava una estona que l'ombra que projectava el cos s'entretenia en una parà-

bola brillant. Quan ja s'havia reclòs davant darrera, sortia cautelosament de dessota els peus en una projecció progressiva i fantàstica, que en més d'una ocasió el resplendor d'un bar o d'un anunci lluminós esberlava en una multitud d'ombres, unes més intenses que unes altres, lligades com un feix a la destructora mobilitat dels peus.

La lassitud del cafè la portava embarbollada per dins, Els pòmuls i el nas s'afonaven inútilment en la boira; tota la frescor desvetlladora de l'humitat es reduïa a una frisança epidèrmica. Interiorment m'anegava en un desencant llunyà, esponjat, soporós, que m'esborrava el pensament.

El timbre de l'hotel no afegí cap claredat a la penombra del meu ànim; entrà i sortí com un fil, sense deixar rastre.

Dins de l'habitació, la finestra, plorava unes gotes fredes i tendres.

Vaig caure com un munt de fosca en el llit i mentre m'adormia, les gotes espaiades i musicals de l'aixeta, anaven taladrant la taca d'ombra que reposava en els llençols; i sentia les sacsades remoroses del sífó com a trepanacions profundes que es perdien en el buit.

RAMON XURIGUERA.

FRANCESC ARMENGOL

Cultura i esport. Tota la vida al servei d'aqueix lema mereix que el nom del qui en fou servent, en sigui avui Patró, just a l'hora que el dolç lligam pressentit és una realitat a benifet dels altres,

FRIEDRICH GUNDOLF

Ens havia acostumat a un món engrandit, de sobiranes perspectives, sense moure's de la pura biografia.

ANOTACIÓ AMB MOTIU DEL TERCER CENTENARI DE GUILLEN DE CASTRO

Ara que el senyor Menéndez Pidal ens universalitza la figura del Cid, fóra curiós un estudi de la mitologia d'aquell personatge vestit a la francesa per Corneille, per suggestió del poeta valencià...

X. HP.

Poemes de P. Prat Gaballí.

Un silenci de prop de tres llustres no ha marcit la musa espontània i sincera del poeta Pere Prat Gaballí. El seu esperit, un dia romàntic i sentimental, per bé que esperonat per tots els modernismes, roman obert a totes les inquietuds i, sobretot, a totes les sensacions. La seva poesia adés idil·lica i contemplativa, és avui trepidant i sobretot dinàmica. Al menys en aquest suggestius poemes on el poeta sembla sacrificar-ho tot a la sensació.—A. M.

Marxa en set canvis.

I

Peu al gas, en directa, embalant.
El paisatge pren vida
en moviments circulars
com joc d'excèntriques,
en vertigen, a prop,
i alentint-se
els moviments
amb la distància.

La ruta munta neta
i el volant marca els viratges,
dibuixant-los
amb pantògraf.

Peu al gas, toc de clàxon,
A una corba
van més apendolats els pals que passen.
Surt la moto del revolt,
segueix a frec el camió:
serpegem
en ràpida maniobra,
atent el peu al fre
mentre l'altre no abandona l'essència
i una mà vigila
l'urgent canvi de marxa.

Passem, però,
sense perdre directa
i l'abís, decebut, roman enrera.

Muntem, virem,
serpegem,
en ruta neta,
arborats, en plaer de tensió.
I el motor respon al clàxon
amb un cant de sirena,
fins que ronca.

Segona marxa.

II

Crema el sol.
25-30, 25-30, 25-30.
En el motor hi ha el ritme
d'un cert pesat repòs.
Compta rítmicament
les voltes de les rodes.

Per moments
aspra pujada.

Un coll.

A les fondàries el paisatge palpita
com si la terra caminés amb calma
en direccions diverses;
com si la mar que al lluny marca una línia
no es moguéss en panteix, sinó en corrents.

Els arbres passen,
ràpids i breus, com governats per pèndol.

III

Pins en el coll.

L'auto aturat a l'ombra.

Bull el radiador
i reposem amb el paisatge
davant la ruta
que davalla tranquil·la
cinyellant els turons
com una serp dormida al sol.

Se sent l'aire que passa per les fulles
portant seculars arpegis
i tocs de botzines i clàxons
i el ronc llunyà d'algun motor.

Taques en moviment
apareixen i es perden
a diversos indrets
de les escames clares
i brillants
del cinyell.

Odor de pins i gasolina.

IV

Descens.

No va el motor.

Segona.

I el peu atent,
embragant i desembragant.
I la mà atenta al dibuix del volant.
I els frens a punt,
i els frens en ús
per domâ el moviment
que la inèrcia
uniformement accelera.

I ve un trajecte pla.
Tercera, i l'auto embala,
per tornâ a la mesura
i al ritme del descens.

Esclat. Punxada.
Frenada a fons.

Apareix a un revolt l'auto pannat.

Riu al costat un barranc,
en silenci.

V

Avall, avall, avall.

Peu atent, braç en tensió.
Sol, pols, canvis de marxa,
clàxon, frenades, viratges ràpids,
autos creuant, revolts, dobles revolts,
arbres passant, espadats,
ruta, quilòmetres,
avall, avall, avall,
embriaguesa!

Ràpid trontoll de sobte.
Patinada.
Mans i peus es multipliquen.
Segons d'eternitat.
I sortim projectats de la ruta
vers el barranc.

Les dones,
un crit agut i uníson.
Els homes
concentrem en el silenci
l'esglai i l'energia.

VI

Segons d'eternitat.

Pit esclatant,
cervell bullent,
les dues mans crispades

en el volant,
traient-ne sovint una
per governar les palanques encara.

Peus en tensió
clavats al fre.

Filats trencats pel paravents,
arbrissons estropats,
runa moguda,
esclat de neumàtics,
estrebades.

Filats trencats, arran del coll,
deixant-hi marca d'esgarraps
i clavant-nos les punxes
a la carn i a la roba.
Sang en el coll,
sang en el pit,
sang en les mans
i els cossos mig nus.

Segons d'eternitat
que duren, duren...

I encara
les dues mans crispades
vanament per governar.

I els ulls
fitament oberts
veient davant
en un instant
tot el film de la vida
i els llaços del present
i la Mort, sense temps de tenir-li temença.

Mes de sobte la mà,
dibuixa marxa enrera.
Esclat d'engranatges.

L'auto fa un salt, resta calat
i roman encastat
entre matolls i terra.

VII

Obrim els ulls.

Estranya llum: naixença o agonia.
estrany xiuxiuejar de la natura.

Passa un aire suau
que mou com banderoles
ací i allà dels esbarzers
trossos de vestits nostres.

Respirem
pesadament
entre desferres
com després d'un combat.

Tebior de la sang, frescor de l'aire.
Consciència, oblit, comiat o bé esperança...

A dalt,
muntanya, cel,
la ruta
i una fita de pedra:
K. 120.

Express.

Passen pals, corren fils,
passen arbres, passen cases,
i el paisatge va venint i va seguint.
Turons, núvols,
boscos, camps,
ponts,
xaragalls
i a l'horitzó el pas lent de les muntanyes.

Tot camina,
tot camina,
menys el tren
i ell sol camina.

Passa ràpid, passa gràvid,
ara un túnel,
ritme sord.

Fuig el túnel,
amb el deix d'una alenada.

Passen ràpid, passen gràvids
dos films,
difumats, desenfocats,
caleidoscòpicament
a primer terme.

Passen pals i passen arbres
i fils que pugen i baixen.
Passen rocams estriats
arran de les finestres.
Cops de vent,
canvis de llum,
una alenada fresca
i s'eixampla el paisatge.

Pals, pols,
arbres, fils,
projeccions,
fum i ritme.

Corre el món
o corre el tren,
però abstret
corre més el pensament...

Nau de nit.

La mar no té velocitat.
No dóna el vertigen del camí,
no fa sentir que avances...

Mar brava de la nit.

Pantexa, brama,
volta la nau de febre i agonia
i l'atreu amb mil goles
i l'abraça amb mil braços
d'aigua i escuma,
xuclant-la.

Salta la nau i esquiva.

S'alça la nau de proa
sobre el panteix immens de les onades;
s'alça la nau de popa
i ronca a l'aire l'hèlix
i tot el bastiment sembla que vagi
a enfonsar-se a l'abís;
però un cop d'aigua
el decanta a babor,
i baixa i tomba
cap a estribor la nau,
i les onades
passen damunt el pont
i la nau sura
a cavall d'altres ones.

Vomiten fum les xemeneies,
les sirenes udolen
i com del fons del mar
ressonen les cadenes del timó.

Els ulls meravellats veuen la lluita
i l'ànima en tensió es sent heroica.
El pensament domina la tempesta.

Negra nit, brava mar i fràgil nau.

El mar no té velocitat.
Té intensitat.

Té la passió,
té la palpitació
del Tot.

3000 metres.

A 140 de vol
i a 3000 metres
ja vivim
normalment
dins del roncar brunzent,
persistent,
dels motors.

I tot és calma.

Sense velocitat,
talment,
i més enllà del vertigen,
veiem a sota un mapa de relleu.

De relleu,
de poc relleu.
Unes línies molt dretes,
de les rutes,
quadriculats de terra i de verdor,
miralls d'aigua,
muntanyes baixes com turons,
pobles petits, petits,
blancs o rogencs,
a voltes
sense gaire contrast
i una palpitació serena
que canvia el paisatge
sense esment.

De tant en tant,
la sensació del buit
fa fer una aspiració
a fons.

I altra vegada calma a l'avió
i a la terra.

Núvols.
Passem per dins
com dins de vels
i els raigs de sol fan feixos.

I ara tot és serè,
tot té més llum,
tot té més blau,
tot és més gran;
volem damunt d'un astre
i el mar és al davant,
ben dibuixat, amb una corba immensa,
tranquil,
sense panteix,

sense tempesta:
mapa mundi.

I ara és el buit que torna,
el buit que torna intermitent;
i ara és el buit que torna,
el buit que torna,
persistent.

L'esguard
se'n va a l'altímetre.

2500.
2000.
1500.
1000.

Baixem, baixem
embolcallats del buit,
penetrats d'ell,
amb fonda aspiració
i amb un calfred que passa.

La terra es mou,
s'apropa,
s'inclina.

500.
300.
200.
100.

0?

Som arran de la terra on viu la gent,
i tot es mou,
tot pren relleu.

Veiem els pobles,
veiem turons,
veiem els arbres
i les onades.

Veiem la gent
i al llarg de les platges
mocadors que s'agiten
ritmant amb crits alegres...

Volem arran,
volem arran de terra.

Ah!, com és a prop el mar!
Ah!, com són a prop les roques!

Pugem, baixem,
arran, arran,
muntanyes russes.
Un sol instant: el vertigen.
Aterratge.

Camí dins de la nit.

La ruta neix als raigs dels fars.

Per moments
s'entrellacen els feixos de llum
i res no és fix.

Tot camina.
L'auto, el paisatge,
la ruta
i, a cada banda, tot.
Però de sobte
tan sols caminen
els variants feixos de llum
fent projeccions ràpides.

Nit.
Estels errants.
Lluna rosada
i esquinqada per núvols
a l'horitzó marí.
Vent.
I a la cua del vent
que aixeca el nostre pas
segueix la nebulosa.

Ronquen motors a les pujades,
canten els clàxons als revolts.
Gegants d'ulls de foc
tanquen un ull en apropar-se.

Sembla tot d'una
que la ruta s'acabi,
per a renéixer tot d'una
creada per l'encís
dels nostres fars.

Ara s'esfuma
a la llum dels fanals,
rosada com la lluna,
que no dona contorns,
trèmula i tímida,
i un altre auto s'atansa
illuminat també porugament,
i en creuar-nos
hi ha un doble esclat de fars,
reneix la blanca cinta de la ruta
i canta el gas donant-nos l'embranchida
sobre la pista plena de miratges.

Ara avancem
acceleradament
com panteixant sageta
que travessa la nit.

El sotragueig de sots i guals,
i dels revolts i de les esses
ha superat la suspensió
arran del misteri dels marges
i vibra en els sentits
amb les bufades d'aire.

Se sent com un goig inefable
el vertigen i el perill.

Cada arbre, cada fita,
els marges, cada abís i la cuneta
són plens d'imatges d'una mort heroica
que amablement espera amb una dalla.

APORTACIONES

CRÍTICA ITALIANA

Enzo Palmieri, jove crític italià, recull en el seu volum «Orizzonti», diverses interpretacions seves del Noucents. Oscil·lant entre l'assaig crític i l'estudi literari, confessa el seu deute a l'obra de Benedetto Croce, com gairebé tota la generació de la guerra, i a la trilogia Carducci-D'Annunzio-Pascoli, com gairebé tots els lírics que s'entronquen amb Marinetti per reacció més o menys conscient, fins a enfrontar-se amb la gran tragèdia. L'art per la vida, en lloc de l'art per l'art; art-moral, en lloc d'art sensual i edonístic. Heus ací el programa de la nova generació que es disposava a donar el seu to de veu propi. Però la postguerra suscita problemes nous a l'intel·ligència i la sensibilitat. Traduïm a continuació uns fragments del llibre d'Enzo Palmieri, contribució a l'estudi del fenomen ètic i estètic que pesa damunt la literatura actual, no tan sols d'Itàlia, sinó de l'Europa, i, per tant, també de Catalunya.

«ORIZZONTI»

(FRAGMENTS)

Si hi ha hagut una *literatura* d'armistici en la seva accepció patològica, simultàniament han florit principis vitals de renaixença, motius de cultura dinàmica, demiúrgica, adherent a les raons de vida social, que d'ella parteixen en propugnar una renovació moral més avinguda amb una època de conflictes, lluites civils i d'antítesis històriques. I és precisament la intuïció d'aquesta força de les coses damunt la cultura allò que valora els esforços dels literats, enfonsats encara en els seus ensomnis estètics i formals, i els mena—per poguer resistir amb algun dret aquesta efectiva *struggle for life* que és la vida d'aquests anys fatídics—a prendre posicions més clares en la realitat i més realistes pels fins d'una cultura activa i creadora de valors. No tots els *literats purs* han restat apàtics enfront del dilema de la *literatura pura* o de qualsevol literatura amb finalitats. Molts d'ells han sapigut crear-se certs compromisos, i no pas literaris; i han organitzat, per defensar-se, llurs torres de

vori de literats purs, voltant-les amb la valla fangosa del periodisme professat. Així, indirectament, el diari, per una zona gris i indefinida com a instrument de cultura, útil a tot estirar per divulgar-ne i difondre'n les bondats pràctiques, s'ha unit amb ella, s'hi ha infiltrat insidiosament, l'ha pres com en una abraçada tentacular, determinant un desequilibri a favor del dilettantisme, dels pervinguts i dels improvisadors.

Així han vingut al món el periodista-crític literari, el crític d'art, etc., el de noves, el que s'inventa *varietats*, i aquell que en un moment determinat ha de saber escriure qualsevol mena d'articles, sobre una festa mundana o un cataclisme volcànic, uns funerals o una carrera de bicicletes, etc.

El periodista-literat, per tant, acabarà separant-se dels literats que no saben eixir del seu món de coneixements ni es proposen renunciar a la serietat dels estudis, per aplegar-se amb els forçats de la ploma i amb els magnats, que es divideixen molt—segons sembla.

Heus ací explicat el fenomen del diari de la post-guerra; damunt d'un quadrat de paper de color de roba bruta s'hi celebren les festes més divertides i les lluites més tumultuoses. Sempre la ploma com una espasa, la frase com un llensaflames, l'injúria com una bomba de mà. Es l'únic instrument de potencial cultura que ha assimilat l'ordre i la combativitat de les trinxeres, adaptant-ho a una lluita més relativa, però tal vegada més impetuosa. Aquesta *Sturm* periodística no té cap tàctica: actua com si fos un carro d'acer per buits i plans i marges, i aixafa tot allò que vol deturar la seva marxa agressiva. Es per això que no s'eviten els adversaris, sigui quina sigui llur magnitud efectiva; i són destruïts els més corpulents representants de la cultura, com si fossin ninots de cartó pintat. I heus ací també justificat aquest anacronisme que és l'*intellectual* pur, incapaç de comprometre's com a home empíric i relatiu a l'hora de la baralla.

La lluita, més o menys camuflada, ens mena de nou al motiu fonamental de la tragèdia del pensament al llarg del primer quart del Noucents. Ens trobem encara en el dualisme de la cultura i de l'anticultura, amb una solució provisional facilitada per la victòria d'aquesta contra aquella. Es cert que la lluita s'ha desplaçat del camp teòric al camp històric, limitant-se a la contingència i a l'empirisme propis de la crònica. Però també és cert que aquesta lluita retrata tota l'exasperació dels contraris que es barallen, amb l'enginy i el braç, el pensament i l'acció, l'art i l'ofici, la poesia i la tècnica, l'absolut i el relatiu.

L'interpretació del fenomen és encara incerta. Poden destriar-se dues menes d'exègetes: els que concilien les antítesis en la síntesi del fet i els que descomposen el fet en les seves antítesis. Els uns són els *actualistes* (i en dir això no em refereixo a una escola filosòfica, més que no pas a una fixació de mètode, com és propi dels realitzadors que senten la necessitat de justificar des d'enlaire les pròpies actuacions); els altres són els escèptics que individualitzen el particular i el circumscriuen contra tots els dogmes (o bé els místics que trascendeixen la realitat per retrobar-la més completa i més pura en la divinitat; però aquest misticisme, que contempla l'història sense tenir el coratge de penetrar-la i il·luminar-la per ella mateixa, amb la seva claror de tragèdia, es

confon amb les utopies que no han parat mai d'influir certs esperits, àdhuc pràctics i conclusius). Però l'accentuació dialèctica d'aquesta espiritualitat italiana de la post-guerra, tot i ésser compresa i reduïda a elements segurs de contrast, ha trobat una interpretació en expressions literàries diverses, o en actuacions que la literatura ja havia pressagiat, sollicitat i àdhuc tornat necessàries.

Per exemple: la constitució d'un moviment catòlic fora de les influències polítiques i de les habituals associacions proveïdes de locals, de banderes i de presidents, però tot espiritual, combatiu, polèmic, literari i àdhuc estètic, no ha estat el caprici d'una moda o d'una oportunitat qualsevol; ha estat gairebé una necessitat que ha vingut pels seus passos comptats, corresponent a certes preanunciacions que semblaven caigudes en el buit d'una literatura per camperols o per provincials d'esperit més aviat grossolà. Es cert que en algunes d'aquestes realitzacions posteriors hi ha una aportació positiva d'experiències, sense les quals probablement no s'hauria efectuat res. La *Storia di Cristo*, per exemple, hauria nascut igualment; àdhuc necessàriament, com aquella que ha invertit la provatura de l'*Uomo finito* i ha contradit les *Polemiche religiose*. Però l'*Omo Salvatico* no hauria nascut sense Giuliotti; i Giuliotti tenia al seu favor el precedent de la *Torre*, on es batallava contra l'aburgesament de l'art, contra els decadents, contra els dilettants del compromís. D'aquella experiència, fomentada per la guerra i per l'irrisió en els homes que se'n creien (o se'n veien) agegantats, n'ha derivat el *giuliotismo*, si així pot definir-se aquella corrent de reacció antimoderna, antiburgesa, antimediocre, i aquella reivindicació de l'edat mitjana, del principi d'autoritat que neix de la cosmopolita utopia dantesca. No Sant Francesc, sinó Sant Domènec gegantejava damunt el fons tètric d'aquests ideals neogòtics, fanàticament propugnats i marcats en l'ànima dels contemporanis. També és cert que d'aquest anacronisme naixia la necessitat de revisar els valors del present, inestables o incongruents, mesurant-los amb els termes fixes d'una certesa religiosa, d'una fe en l'absolut.

L'*Omo Salvatico* anivellà les dues personalitats que el construïen (sense que arribés a fer-se una veritable i exacta fusió dels dos esperits sota la patina polèmica), ambdues aportant l'experiència o el resultat d'una determinada cultura,

d'una específica activitat, que no podien anomenar-se madures i realitzades en grau igual.

La vida moderna fou atacada amb una vivacitat de Quixot, quan assaltava gegants que eren molins de vent i fileres de guerrers que eren ramats de bens. En el fanatisme generós (o, segons altres, ingenerós) dels dos escriptors, hi havia tanta erasmiana follia que els feia transcriure en ells mateixos una modernitat que no era tota la modernitat i invertir una realitat d'homes i de coses i d'idees i de realitzacions que no exhauria el món on eren realitzades. No per això l'*Omo Salvatico* desesperava de si mateix, convençut com estava de ben obrar contra aquesta modernitat de motors, de dinàmics, de taumaturgs i de xarlatans; i contra la ciència, l'invent, el progrés, la banca i altres ídoles semblants, adorades amb l'inconsciència dels bàrbars, elevava els valors de l'esperit, de la fe, de la poesia i de la bellesa que no es consum en les pistes fangoses, ni en els circuits a temps fixat, ni en campionats musculars i parençosament esportius. Però ¿i si la vida moderna no consistís tan sols en això?

¿Si fós també aquell *dinamisme*, aquell concepte de la força, aquell sentit d'energia peremptòria per ésser exercitat damunt els altres, en teoria i en pràctica, per experiència i per curiositat, per l'ideal i pels interessos? Però també ell fou anticipat, i tramès pel futurisme, de tal manera que hom pot creure que actua avui allò que—literàriament—fou una tendència d'ahir.

I tanmateix, la cultura presenta símptomes no gens dinàmics ni peremptoris; i es manifesta amb formes no gens violentes ni reconstructives.

La crisi, exasperada a l'abrivar-se els termes dualístics en què té lloc la tragèdia de la postguerra, tendeix a allargar-se i a amplificar-se com a fet literari. Car el conflicte, més que no pas ésser íntim a la cultura, es refereix al moment de dues generacions, l'una que s'acaba i l'altra que comença. Mitjana i intermitja, ni antiga ni adolescent, és la generació de la guerra, la generació del *Rubé*, dels fills del segle, dels intel·lectuals que no es decideixen a abandonar la lluita violenta, i resisteixen i defensen llur posició i llur afirmació de generació històrica (i heroica) pam a pam, argument per argument.

L'autoeliminació dels decadents (literats purs, leopardians, estetes retrassats, místics de l'art, crepusculars, saltimbanquis de llurs pròpies àni-

mes, fallits del *nietzscheanisme*; homes incomplets i que no han reeixit en cap expressió de personalitat), ha fet més greu l'acompliment dels intel·lectuals proveïts de tanta cultura i d'una tan vasta experiència dels homes i de les coses, i no tan sols de teories. I el fet de resistir l'embranchada dels joves bàrbars, es converteix en llur darrera prova de força i de coratge; o bé ho converteix en llur darrera aprovació.

... ..
... ..

A desgrat de tot, el Noucents bé deu tenir algun significat. Tal com n'havem descrit les fases i els aspectes, presenta també una espiritualitat corrompuda per les antinòmies, corresponent als termes d'un difús *pathos* romànticament entès i viscut; però té ja una cultura vigorosa, compacta, harmoniosa en la seva acció de revolta contra sistemes i mètodes arrossegats des del Vuitcents. Per ésser del tot autònom i original l'esperit del nou segle, només li ha mancat un estil exterior; l'interior, que fa un amb el principi de la personalitat, l'ha alliberat del risc d'una involució i d'una decadència efectiva de la cultura italiana. La qual—convé no oblidar-ho—s'havia lligat anteriorment, durant més de mig segle d'activitat multiforme i directa, amb les més llunyanes recerques. D'aquest excés de desenvolupament n'hi pervenien raons per tornar-se aviat anacrònica i insuficient. La història havia degenerat en historicisme, la filologia en filologisme; el mètode de treball, subjecte a finalitat; l'*escola*, a justificació de tots els productes. Penseu en les grans qüestions debatudes al marge de la poesia, en aquell *Spirto Gentil*; en la *Beatrice* dantesca, en la *Laura*, etc. La cultura es tornava partit. Perdre's per la selva de les induccions i de les recerques en el buit, era la cosa més natural del món. Però al costat de D'Ancona, de Villari, de Bartoli, de Rajna, gegantejant damunt d'altres que han restat ignorats o confinats a monografies, a especialitats, a qüestions de segon, tercer o quart ordre, hi havia també el Carducci, el Graf, que per la cultura havien aspirat a formes més vitals d'expressió i de personalitat. I havia estat el De Sanctis, i serà el Croce. I vindran els D'Annunzio i els Pascoli, que superaran tants inútils i generosos esforços de doctrinaris sense geni, de eurístics sense idees, d'historiògrafs sense problemes filosòfics, de filòlegs sense gust i incapa-

ços d'iniciar-se en la beutat i en la grandesa de les expressions d'art.

Ara, si pensem que tots aquests senyors—erudits i recercadors i historiadors i filòlegs—han representat una tradició d'alta cultura—i l'alta cultura, a Itàlia, no se sap per què, s'identifica amb l'obra dels professors universitaris—no podem estar-nos de posar en evidència la naturalesa de les reaccions noucentistes, que ha estat obra dels laics, dels particulars, dels autodidactes, dels anàrquics i autàrquics de la cultura, d'extra-universitaris, que han actuat i produït fora dels seminaris oficials de la ciència i contra les camorres professorals, cultivadors de la sapiència amb una infinitat d'interessos egoïstes. I aquests foren pel Noucents els nous herois, que esvaïren la superstició de l'universitarisme i demostraren de quines misèries vivien i de quines baixeses es nodrien algunes solemnes càtedres dedicades a la ciència. (D'una vegada per sempre, recordaré la polèmica del Croce a favor del Gentile, víctima gloriosa d'una capelleta de filòsofs).

Haver esvaït aquesta superstició—que era ja tradició—determinava com a conseqüència directa un desenvolupament de tota la cultura oficial. La cultura no necessita uniformes ni galons. Surt de les ànimes, àdhuc quan s'assimila aquells complexos de coneixements més o menys sistemàtics que són les ciències; és creació interior de veritats que no tenen dissentiments ni consentiments exteriors; és, en altres mots, personalitat. I avui les personalitats no es construeixen com les cases, amb sobreposició de maons i ciment, si manca un principi interior d'autonomia i de conquesta.

Com és natural, la nova ànima del segle no podia substreure's al desequilibri de valors, que li pervenia d'un canvi tan sobtat, d'una revolta que embestia a fons la vida de la cultura. D'aquest desequilibri devien néixer els motius d'exasperació i d'exageració, generadors de certa poesia, cert art, certes teories, certes afirmacions. El "futurisme" i el "vocianisme"—productes col·lectius, i dintre de poc anònims, tota vegada que cap personalitat els ha convertit en obra original—i el papi-nisme (com el "crocianisme" dels "crociàns") i l'estetisme i la barreja i la contaminació de tots aquests *ismes* en una tendència relligadora de tots ells, i que hiperbolejava encara més, neixen de la

pròpia cultura, de la vida mateixa del segle, a mesura que s'anava espiritualment delineant i concretant.

En el fons, ni decadència ni formes de decadència; només represes, ebullicions de forces no ben aclarides ni ben copsables, en les formes diversíssimes de la cultura. Heus ací allò que s'ha produït en aquest primer Noucents. I el seu significat, repeteixo, està en aquest problema seu; i el seu problema està en l'història del seu esperit, desenvolupant-se en obres incessants, veritablement immanents, com les del Croce i el Gentile, o en personalitats simptomàtiques, com les del Papini i el Pirandello; en moviments de conjunt—com el "futurisme" i el "vocianisme"—els quals, tot i ésser negatius i passius en el balanç particular, han excitat, desvetllat, propugnat, tornat instintiva la necessitat d'una nova cultura. (Podríem esmentar els més recents; però aquests moviments s'han convertit com per encant en cenacles i en tendències no purament artístiques, i contaminades de... pragmatisme: són els *Selvaggi*, *Strapaese*, *Straccità*, *Novecentismo*, i altres esporàdiques regerminacions futuristes i anti-fururistes, en les quals s'inspira la literatura, el periodisme i l'art militant).

Ara, que la història de l'esperit no prové directament de la història de les coses, que la retrata en reflexes. El Noucents no consistirà solament i totalment en els seus poetes o els seus pensadors, sinó també en els seus realitzadors.

Ara com ara, perdura el contrast de les dues històries, tota vegada que perduren les antítesis que divideixen la poesia i la vida. Aquesta és la crisi del segle, fragmentada, dispersada, dividida per les particulars experiències dels esperits que l'han entès més a fons i l'han expressat més originalment. Però quan neixi la coherència entre els termes del drama, que és la vida moderna en la seva complexitat, i quan sigui obtinguda una harmonia entre vida i cultura, entre història i pensament, entre política i poesia—i si la vida és eterna, no és pas temerari esperar-ho—no mancarà mai l'expressió d'una espiritualitat adequada al gran segle que vivim, fatalment diversa de la d'ahir; ni mancarà tampoc la síntesi de les forces que avui estan en joc, com filosofia i art, com cant i pensament. I el "Novecento" serà.

A. ESCLASANS, trad.

P O E M E S

CANTATA D'ORGUE

Onades de sons que pugen,
com boires, núvols d'encens;
vols de coloms blancs que fugen
eixamplant-se en vol immens

de blancors immaculades,
de dolç esclat lluminós
que, en rodones espaiades,
com corones —voliors

angèliques— per l'amplada
del firmament van cantant,
reprement tots la tonada,
de l'una a l'altre enllaçant,

com cadena que no acaba,
l'oït sense cansar mai,
volant per la volta blava,
ressonant per tot l'espai.

Es melodia infinita,
d'una viva varietat,
com llavô, al començ, petita,
més de perfecta unitat,

que creix i pren gran ufana
i jamai son doll no fina,
que és humana i sobrehumana
perquè és excelsa, divina;

fons sever, no amb rigidesa,
d'una dolça austeritat,
d'una amorosa grandesa:
doll de magnanimitat.

CORONAMENT

La vida arroentida d'ardent voracitat,
no embriagada i cega, sinó amb clarividència,
fa resplendir sencera, ben digna, amb majestat,
l'ànima fulgint nua, amb gran magnificència.

Els seus contorns s'acusen i brillen amb esclat,
com una estrella, un glavi o un velam, tèn, gomflat;
que accentua i domina, afermant, sa presència,
ço que entorn seu circumda, amb tota intensitat.

Les formes treu enfora, amb ben marcat segell,
i dibuixa i retalla, emmotlla i esculpeix.
Tot es destaca lúcid, clar, veritable i bell,
si has fet l'obra mestrívola que és fer-te tu mateix.

LA PARAULA VIVA

A Agustí Esclasans.

Les paraules forçudes, forçoses,
no forçades que sonin debades
amb buidor ressonant de pes mort;
ufanoses, carneses com roses
que es desclouen flairoses, badades,
escampant son perfum dolç i fort.

Les paraules amb ànima i cossos,
amb sang roja en el cor bategant,
amb els nervis sensibles cantant
com les cordes d'una arpa; amb durs ossos,

blanca estàtua, ferma aguantant,
i la pell recobrint-la, tivant,

ben sedosa i suau com la fruita
que al moç dolç, aspre o dur, regalimi
pels sentits, bo i nodrint l'esperit;
amb ressò de combats i de lluita;
que son doll generós no escatimi
plenitud fecundant, seny ardit.

LA FE

A Joan Ors.

Espasa fulgent, que obria
el núvol, com la magrana,
i de ço informe n'eixia
tot un broll de pedreria
que sa fulgor encomana.

Clava al cor de la muntanya
sa punta fina, tallant,
dura com un diamant,
i la foscor que la banya
esdevé llum rutilant;

l'esmicola, l'enderroca,
des de l'arrel fins la soca,
l'enruna en terrabastall,
fa llumínica la roca
en bell palau de cristall.

La mola immensa regira
socavant el ferm massís.
D'una espurna en fa una pira
calant foc al negre abís.

RIALLA VIVA

Rius amb els ulls, amb el cos i la boca;
rius amb les dents, llavis, braços, turmells.
Ton riure clar: corcer blanc que es desboca;
rialla: esclat sense frens ni riells.

Rius com la mar onejant, com les flames
llengotejant amb joiós guspireig;
com repicar voleiant de campanes,
picaroleig, crit de joia i festeig.

Com una flor ta rialla esbadella's,
com una font brollant va a flor de cos
que amb sa frescor fa esberlar les poncelles
i fa més vius els perfums i colors.

L'ànima teva —joiosa musica—
amb ella hi dóna l'esclat generós
i és com bell ròssec o deixa molt rica
que omple arquimeses amb son dring joiós

d'enlluernants llüissors argentines,
de lluminosos metalls: plata i or,
i d'un brollâ en escampall pedres fines:
òpals, maragdes, robins com ton cor.

I és com cantúria d'ocells amb plomatges
gais i vistents, com d'au del Paradís.
Com, dant entrada a joiosos paratges,
porta daurada magnífica obrís.

BANY

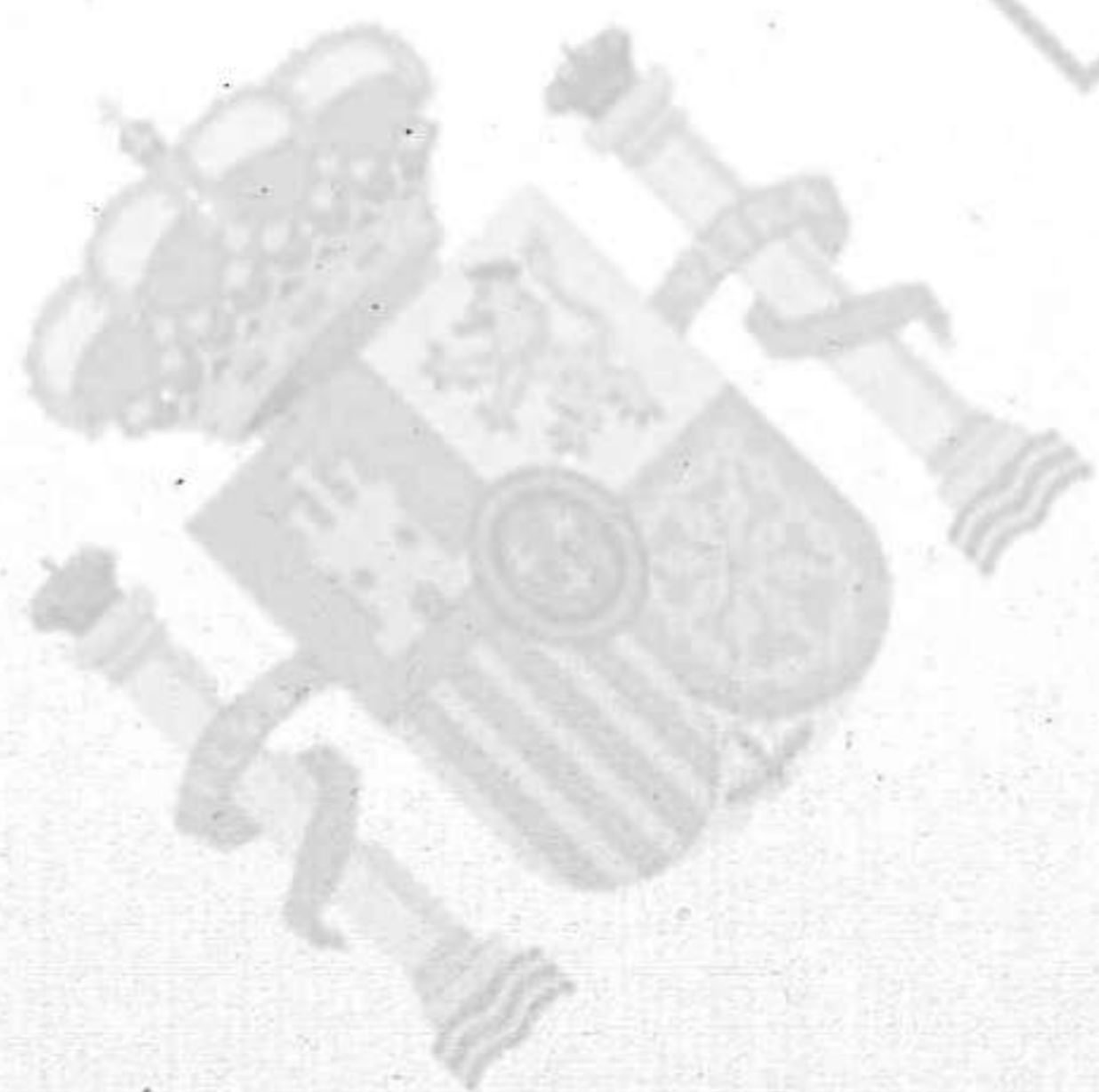
Corrent de cristall puríssim,
blavís, fresc, clar, transparent;
coixí flonjo, bla, suavíssim,
de plomes, sedes i argent;

que poleix i que cisella
i fa resplendent la pell,
lluïnt nu com una estrella
el cos net, magnífic, bell;

cap oripell l'embolcalla:
la pell és l'únic mantell,
sinó un perlejant capell
i un vel fresc que al cos davalla.

JOAN PARDELLANS.

MINISTERIO
DE CULTURA

DE L'EPISTOLARI DE HÖLDERLIN

TUBINGEN

(1788-1793)

A Neuffer.

Estimat Neuffer:

Sembla que em tens oblidat, altrament haguesis animat la meva vida uniforme amb la teva visita o, almenys, amb una lletra.

Al meu cap ha caigut l'hivern abans que al defora. El dia és molt curt i, per tant, més llargues les fredes vetlles.

Però he començat un poema, "La jugadora d'herois" i "L'imperiosa necessitat". El perquè t'escriu, i no sóc anat jo mateix a Stuttgart, per alguns dies, t'ho diré verament. La col·locació de mestre de cort no la veig gens bé.

No tinc pas encara cap resposta decisiva i, per tant, no puc pas per això armar-me i polir-me. La meva mare deuria cercar-me algunes coses abans, i sóc tan curiós com ella, però la incertesa de la meva situació futura no em dona pas gens de bon humor.

Perquè jo voldria, al mateix temps, cercar els meus vestits a Stuttgart, no he baixat abans fins tenir la contesta.

I, ara, vull pregar-te, estimat germà, que quan rebis aquesta lletra preguntis a cà l'Stündlin, si no sap res de fixe, i en cas que esbrinés quelcom m'assabentis tot seguit pel missatger de tornada.

En tot cas pots fer una obra de bondat, si tantost et sigui possible, aviat, em fas amb una lletra una hora de joia.

Una paraula amical d'un company és per a mi més desitjat que tot.

No em deixis esperar en va. Moltes salutacions a Stündlin i altres amics. Teu,

HÖLDERLIN.

A Nast.

Estimat germà:

Altre cop, una hora fantasiada, mai millor ho faig que quan estic sol, en penombra, durant les meves hores ocioses del capvespre, també vaig ésser a altres llocs, i al final de tot va ésser que em condolgués dels altres i de mi mateix. Si no, digueu-me, amic, per què dec, malgrat les meves millors intencions, deixar esquilar Palisadde, i les més inofensives accions meves, comentar per bandits? Doncs, hi han entre els meus companys persones dolentes, tipus miserables.

Si no fos perquè a vegades les amistats em fan bé, desitjaria restar en qualsevol altre lloc, que no pas entre gent coneguda. Veus, estimat? No és pas amor propi o bé excessiva sensibilitat el que em posa rabiós; han molestat altra persona, les quals vicissituds em toquen més d'aprop que no pas les meves pròpies, jo que dec ésser tan reservat davant teu; probablement parlaré d'això més endavant.

M'hagués estimat més callar; potser t'enfadaries sobre aquestes criaturades, a desgrat d'això no sabia pas amb qui confiar-me, sinó fos en tu. Quan et volia escriure darrerament estava aclaparat amb un mal de queixal agut! Si jo pogués escriure quelcom d'alegre! Paciència, ja vindrà, confio, o potser no he patit encara prou. No vaig ja entreveure, quan encara era jo un infant, els gemecs que faria quan home? I quan adolescent m'anava millor, i aquest és el temps millor, per dir-ho així. Déu meu! Estic sol! És tothom més feliç que jo? I, doncs, què he fet?

Sí, car amic; justament això que em deuria consolar, és el més pessant sobre meu.

Em penso a vegades: quan en tu clama el plaer, la sang, la ràbia, si tu fossis el què són molts dels que estan al teu voltant. —Oh! m'estimo més callar—. Perdoneu aquest cop, estimat; tu em coneixes amb prou feines, i em coneixes gairebé tant, com un dels tals, dels que acusen, els que sovint condueixen el nostre Destí.

Però ara no vull tornar-hi. Altre cop crearé poc.

Si pogués estar amb tu! Tu em perdones, potser; jo estimo... parlaria així, sinó fos això? Diga'm, amic, o potser no saps? Ara, no ho sé jo mateix.

Bona nit. Demà es deu fallar la sentència sobre aquesta babarda i potser jo esclati.

HÖLDERLIN.

A les 5 de la matinada.

A Nast.

Car amic!

A la fi altre cop!

I què és! Dec barallar-me? Però això m'ha

passat ja, i barallar-me empitjora l'afer. Hom podria creure no ésser sincer si jo volgués barallar-me amb tu. Germà, Martin em recontà que vareu estar plegats, alegrement, i n'estic joiós de tot això.

Jo i Lilfinger ens hem retrobat i em viscut plegats meravellosament. Ai! que Nast estigués lluny de nosaltres! no; va ésser amb tu Ernest Lehelm! Es ben cert.

Per aquí em plau altre cop. Em trobo lluny, lluny —llàstima— de Lilfinger. —No parlo gaire bé amb ningú, però per això mateix penso més sovint en els meus estimats que estan escampats pel món, i això em fa bé.

Voldries enviar-me "Intrigues i Amor"? Ací no tinc ningú a qui pugui demanar-li.

El celler dels meus llibres hauràs tu ja oblidat. "Brutus i César" rebràs d'ací quinze dies, tan cert com sóc el teu amic. Lilfinger t'enviarà avui el "Mercuri de Nieland". Teu,

HÖLDERLIN.

Trad. ELVIRA AUGUSTA LEWI.

EN LA MORT DE DOS MÚSICS

VINCENI D'INDY.—*Una moral i una cultura ajuden l'obra verdadera i asseguren el respecte futur.*

MAX DELMAS.—*Estudi i sensibilitat. La mort no marcirà mai aquests elements de juvenesa.*

VÍCTOR BERARD

Amabilitat i saviesa. Estabilitat i distinció. Govern i evassió. Així aniríem confegint la lletania del dolç morir d'aquest mediterrani de la dolça França.

DE L'EPISTOLARI DE RILKE

LLETRES A UN JOVE POETA

Viareggio, prop de Pisa (Itàlia).

23 d'abril 1903.

Estimat i molt senyor meu: Vostè m'ha causat molta alegria amb la seva lletra pasqual, car deia moltes coses bones de vostè, i de la manera com vostè parlava del gran i amorós art de Jacobsens, i va demostrar que no m'havia equivocat. Quan jo la seva vida i els seus molts problemes vaig portar a terme!

Ara serà demostrat a vostè "Niels Lyhne", un llibre de la meravellositat i de la pregonesa; quan més és llegit sembla estar-hi dintre ell el més subtil de la vida: perfuma fins omplir el més gran paladar dels seus fruits més pesats. Doncs no es res, com aquell que diu, ell no comprès, comprendre-ho. Experimentar, ésser reconegut i en les remors tremoloses de la nit del record.

I no hi ha cap petita facècia, i el més petit fet es desenrotlla com un destí i el destí mateix és com un meravellós teixit ample, del qual, cada fil és guiat per una mà manyaga, infinita; i posat un a costat de l'altre, i de cents d'altres, aguantat i estirat. Vostè tindrà la gran sort de llegir aquest llibre per vegada primera i per ses incomptables sensacions anirà com en un somni nou.

Puc, però, dir-li que també més tard, la mateixa sorpresa es té d'aquest llibre i que res del seu poder meravellós perd i que en res de la seva fabulositat cedeix del que per vegada primera va commoure al lector.

Arriba un a ésser sempre més compenetrat, més agraït; d'alguna manera millor i més fàcil en la comprensió, i més pregon la fe en la vida i la vida mateixa més feliç i més gran.

Més tard, vostè deu llegir el magnífic llibre del destí i passions de "Marie Grubbe" i les lletres de Jacobsens i les Fulles del seu diari, fragments, i finalment els seus versos (els quals encara que sols estan reproduïts en part) revifen en sons infinits. (Per això li aconsellaria l'edició completa de les obres de Jacobsens que contenen tot això. Són tres volums ben reproduïts de la casa Eugen Diederichs de Leipzig i valen, si no estic equivocat, de cinc a sis marcs).

La seva opinió sobre "Aquí haurien d'haver-hi roses..." l'obra d'incomparable finesa i forma, té vostè quelcom en contra del qui va escriure la traducció, i té vostè tota i completa raó.

I sigui ací expressat el prec. A ésser possible llegeixi vostè les menys coses de crítica estètica —són, o bé parcials, pètrees, sense sentit en la seva duresa, sense vida o bé són jocs ràpids de paraules; les que avui s'usen en aquesta opinió i demà en la part contrària.

Obres d'art són d'un infinita solitud i resten inabastables com amb la crítica. Sols l'amor pot comprendre-les i retenir-les i pot ésser justicier amb elles.

Lliureu-vos completament als seus sentiments, respecte a inspiració, o compromisos, o separacions; si vostè s'equivoca, el natural desenvolupament de la seva vida interior el menarà vers altres comprensions. Deu vosté treballar els judicis amb calma, sense destorb, doncs, com tot progrés, té que sortir de dins i no forçat o apresurat; tot cobat i després parit. Tota impressió i cada dolor d'un sentiment completament en si, en l'inexplicable, inconscient, doncs tot l'inabastable deu deixar-se a juí, completar-se amb la més pregonia humilitat i paciència, car en hores de decadència deu un esperar una nova claretat. Això sol es diu viure en l'art: tant en entendre

com en crear. Aquí no hi ha cap mesura de temps; els anys no valen, i deu anys res no són. Hom en diu artista no comptar ni calcular. Madurar com l'arbre el qui les seves sàvies no perd en les tempestes de la primavera, sense la por de que al darrera d'ella no pugui venir l'estiu. Perquè vé. Solament, però, els que tenen paciència, els que estan com si al davant llur es veïés l'Eternitat, així, sense penes; tranquil i ample. Ho apreng diàriament amb el dolor al qual estic agraït. Paciència és tot!

Richard Dehmel: em passa amb els seus llibres (i dit apart, també amb les persones que vaig coneixent superficialment) a mida que trobo les seves parts belles, temo sempre per les pròximes, les que destorben tot, les que el valor apreciable poden transformar-lo en desagradable. Vostè ha caracteritzat molt bé el viure "passionalment i poetitzar" i realment fa tant i és tan increïblement a prop la sexualitat a la vida artística, als seus dolors i les seves joies, que les dues aparicions en veritat sols són diferents formes de la mateixa enyorança i felicitat.

I si en lloc de passió s'hagués de dir sexe en el sentit gran, ample, pur, baix cap equívoc religiós seria el seu art molt gran i infinitament important. La seva força poètica és gran i forta; forta com un encuny primitiu; té d'ell el seu ritme inconsiderat i trenca com sortit d'entre muntanyes. Però sembla que aquesta força no és sempre sencera i sense "pose" (però és això també un dels difícils exàmens dels creadors); deu ésser restar sempre els millors resultats de l'impensat, de l'inconscient sinó vol treure d'ell l'inempresonable i l'inabastable". Llavors, pel seu ésser poderós, ve el sexual i es troba llavors no completa i pura persona com deuria ésser.

Doncs no és un complert món sexual madur i pur el no ésser suficient persona el que és solament masculí. Passió és follia i inquietud, i recarregat amb els vells prejudicis i cortesanes amb les quals l'home carrega i presenta l'amor; perquè ell estima sols com home i no com persona. Per això és la seva sensibilitat quelcom estreta, podríem dir-ne salvatge, irritada, temporal, mortal, que fa el seu art esbojarrat, equivocat i dubtós. No és ell sense màcula. Porta el signe del Temps i del Vici i poc d'ell serà durader i per quedar. (Però és així la majoria de l'art!) Però malgrat d'això un hom es pot alegrar profundament del què hi ha en ell de gran. Solament que hom ni deu anar perdut darrera el món de Dehmel i ésser el seu seguidor, del qui contínuament amenaça, ple de trencaments de matrimonis, follies; està allunyat dels vertaders destins, els que fan sofrir més que les penes del nostre temps, però donen més ocasió a la grandesa i més valor a l'Eternitat.

En el que es refereix als meus llibres voldria amb molt de gust enviar-los-hi tots, per tal que amb això jo pogués a vostè alegrar, però jo sóc molt pobre i els meus llibres així que apareixen no em pertanyen i ni jo mateix me'ls puc comprar. Tant com voldria donar-los-hi per a patentitzar així el meu apreci!

Per això li escric a vostè una llista dels títols i impremta dels meus llibres apareguts (els més nous; en total n'hauré donat a llum dotze o tretze) i vostè tindrà d'encarregar-se d'ells quan tingui ocasió. Em donarà una alegria el que els meus llibres estiguin a casa de vostè.

Segueixi bé.

Seu. *Reiner Maria Rilke.*

Trad. ELVIRA AUGUSTA LEWI.

EN EL CINQUÉ CENTENARI DE LA NAIKENÇA DE FRANÇOIS VILLON

Torna la glòria després de l'oblit. Però glòria, i oblit, vanitats d'aquest món, s'acompanyen del ressò de la melangia:

—Mais où sont les neiges d'antan?

UNA PAGINA DEL DIARI INTIM DE MAINE DE BIRAN

A l'actuatitat de les passions desfermades, oposem la perennitat del pensament pur.

Les següents paraules de Maine de Biran són el millor comentari que la nostra voluntat de comprensió sabria fer als sectarismes enverinadors de baralles inútils.

Dia 18 de novembre 1817.

Bella jornada; calor. Millor disposició que els dies anteriors. Al matí, correspondència i lectura. A la una, discussió en el despatx sobre el projecte de canvi del reglament de la Cambra. Jo hi he pres part activa.

Dinar en el jardí de plantes amb els senyors Cuvier, Royer Collard, Guizot, Jordan, Monnier i Barcante. Discussions polítiques. Jo he mostrat una mica més d'aplom i fermesa de l'ordinària.

L'objecte de la reunió era l'examen d'un projecte de llei sobre l'instrucció pública. L'instrucció deu competir exclusivament al govern, o és precis lliurar-la a les empreses particulars, com tota altra professió objecte d'indústria, limitant-se a exigir dels qui la donen condicions o garanties per la societat i el govern? Heus ací la gran qüestió. Segons l'opinió no desinteressada dels membres de la Universitat actual, les nostres institucions constitucionals no es poden fundar si l'educació de la joventut no està en les mans del govern que assegura la direcció. Mes, com podrà el govern dirigir l'educació? Farà violència a les famílies, impedirà criar els seus fills com tinguin per convenient, els confiaran als mestres o a les escoles distints de les que ells hagin triat? Els autors del projecte no posen dificultat sots aquest punt de vista, anunciant ben altament l'intenció de dirigir l'educació pública d'una manera uniforme segurament, han de revoltar a tots els pares de família a posar-se amb contradicció a l'opinió pública, amb la força de les coses, pro-

var, en fi, una empresa la realització de la qual seria impossible.

En efecte, com poden assegurar un nombre suficient de diner en tots llocs? Com les dirigiran o les podran tenir precisament dins el marc que els hi hauran posat? Quina garantia donaran als pares de què la manera d'educació que imposen autoritàriament als seus fills és preferible a la que ells haurien escollit? No és una veritable tirania exercida damunt dels esperits? No és ferir els afectes més sensibles, alterar les relacions més naturals? S'està d'acord en que l'inclinació d'opinió és vers una educació religiosa dirigida per capellans i és contra aquesta inclinació que es vol lluitar. Es varen escapar a un dels nostres exaltats interlocutors les següents paraules: "Es precis guardar-se de confessar aquesta direcció de l'opinió. Es precis, al contrari, sostenir que tot es capgiraria si l'educació fos posada en mans de capellans". Veus ací els nostres lliberals. Tal és el respecte que tenen per aquesta opinió pública sobre la qual pretenen fundar tots els medis de govern. L'opinió és el que pensen, el que volen per l'interès de llur dominació. Aquest és llur punt de partida. Caldrà que tot el món pensi, vulgui, obri com creuen convenient. Reteu als forts i potents com Bonaparte, emplearan els mateixos medis per dirigir i governar segons el que anomenen *la raó* de la que es fan òrgans o intèrprets exclusius.

El que nosaltresensem i volem tendeix a la més alta felicitat, al més alt grau de perfeccionament de la nació. No hi ha res que no degui

sacrificar-se per aquest noble fi. Les afeccions particulars, les habituds, els costums del temps present, fins les existències individuals, en fi, no deuen ésser comptades per res. Es precis sacrificar el present per el gran fi de l'esdevenidor.

Robespierre, Bonaparte i tots els dominadors no raonaven, i no raonen mai d'altre manera; és possible de bona fe vincular a aquestes idees de bé absolut una tal valor, atribuir-los-hi prou puixança de realització futura perquè una generació i fins un sol individu pugui ésser-hi sacrificat?

Què són totes les nostres idees, nostres visions del pervindre, els nostres medis de realitzar el que havem concebut? No hi ha un altre poder

que es complagui a tirar per terra les combinacions i per procediments contraris a totes les nostres previsions? Dins aquesta incertitud, podem, devem imprimir una direcció que contrariï una tendència general de la que l'home no disposa, i per atènyer un fi pot ésser impossible o al menys molt incert féssim el que féssim, posar-nos a lluitar les inclinacions, els sentiments naturals, els sentiments més íntims? Es vol fer el que Bonaparte no ha pogut amb tots els poders i trepitjant-ho tot. Per què no s'aplicaria a les societats el que es diu de l'educació dels individus que no cal sacrificar senceraement la felicitat present per un esdevenidor massa incert?

JOSEP MASSÓ VENTÓS

Entre les influències parnassianes i simbolistes, aportà a les lletres catalanes renaixents la discreció d'un to correcte, sense pretensions saberudes i sense rancuniosa enveja, sempre content i polít.

CRIDA

Llibres! llibres! llibres! Que els llibres ofeguin els pamflets difamadors; que no ens manqui mai un llibre a oposar al full barroer; que la exhibició de la pornografia forastera — tolerada i fins afavorida com una innoble arma anti-nacionalista — sigui impossible perquè llibres nostres, en català net i jove i respirable, li prenguin tot l'espai.

NOTA DE L'EDITOR

Volem ésser els servidors de la continuïtat i no els entusiastes embriagats de l'instant. Perdurar és la grandesa de servir. Som els treballadors de la restauració humil i de cada dia, de les coses catalanes. Rebutgem advocacions massa cridaneres i aprofitaments equívocs. Voldriem confegir i aplicar virtut i ímpetu amb l'eficàcia que el bon Maquiavel en desentranyà. Ens repugna el retorn a la paròdia que acompanya les victòries fàcils. Els nostres immortals mereixen la fidelitat d'aquella sobirana unió que el senyor Manuel Folguera i Duran ens ha ensenyat sempre com la millor penyora de la renovació incessant. I pensem que no altra llibertat tindrem sinó la que ens mereixéssim.

MINISTERIO
DE CULTURA

